

מצורפים העלונים:

- חזון יהודה** עמ' י"ג
- אור החיים** עמ' י"א
- בחרת בחיים** עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוראה** עמ' כ"ז
- ספיר ויהלום** עמ' כ"ג

מתבשר

גליון רפ"ז
בהר - בחקותי
תשפ"ו

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

חדש בהיכל <<<

מילתא חדתא במדבר

שיחות קודש ודברי חיזוק על סדר פרשת השבוע, מתאימים במיוחד בהתמודדויות ובאתגרים של דורנו. דברים נעלים שנאמרו במשך השנים מפ"ק כבוד קדושת מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, ונכתבו ונערכו בלשון בהירה ונגישה לכל נפש, מתוך מטרה לחזק, לעורר ולרומם את הלבבות באור התורה והאמונה.

ספיר ויהלום מגילת רות

"ספיר ויהלום על מגילת רות" מתוך שיעוריו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, בתוספת משלים סיפורי הוד מצדיקי הדורות, הנהגות ופנינים מאירים. 665 עמודים מלאים זיו ומפיקים נוגה.

אוצר פניני החסידות שבועות

ליקוט דברי רבותינו מאורי הדורות גאוני ישראל ורועי החסידות בלשונם, מעשי צדיקים, משא קודש מאת כ"ק אדמו"ר רבי דוד אביחצירא שליט"א, וספיר ויהלום מהגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: → השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

הנוסע היהודי שניצל מן המטוס המלזי שנעלם

עמ' ה'

האור החיים הק':

כשיש אחדות בין בני ישראל אין לאומות העולם שליטה עליהם

עמ' ב'

פניני אביר יעקב

עמ' ג'

השתמשו במכשיר 'בייבי סיטר' לתינוק על ידי שיעון שבת? עמ' ז'

יש לתמוה, וכי מה קללה היא זו? הלא לכאורה ברכה היא, שיבוטל ניסיון חטא עבודה זרה מבית ישראל ויכרתו גילולים מביניהם. אכן יש לידע, כי תכלית הקשיים והניסיונות אינה כדי להכשיל את האדם חלילה, אלא כדי שיתגבר עליהם ויזכה לתקן את עצמו ואת העולם כולו. וכפי שהאריכו בזוהר הקדוש (ח"ב דף קסג.) להמשיל זאת למלך אשר ביקש לבחון את בנו אם אהבו, ומשום כך שלח אליו אחת מן השפחות הבזויות כדי לפתותו. ובוודאי שאין כוונת המלך שישאנה בנו, אלא אדרבה, הוא מבקש לראות האם ישמור עצמו וכבודו וכבוד בית המלכות, ויזכור את אהבת אביו שלא לפגום במלכותו.

על דרך זו ברא הקדוש ברוך הוא את האדם, וברא גם את יצר הרע המפתה אותו לרע, ויחד עמו ניסיונות, קשיים ופיתויים; לא משום שהוא רוצה שייכשל בהם חלילה, אלא רצונו יתברך שנתגבר עליהם.

ובספה"ק 'רמתיים צופים' להרה"ק רבי שמואל משינאווא זיע"א, מובא משם הרה"ק רבי בונים מפשיסחא זיע"א, כי מיום שביטלו אנשי כנסת הגדולה את יצרא דעבודה זרה (כמבואר בגמרא יומא ס"ז, ב), גם ההתלהבות בעבודת ה' הצטננה, כי "זה לעומת זה עשה האלקים. אם כן, עונש גדול יש כאן לישראל, מאחר שלא עמדו בניסיון ולא התגברו על יצרא דעבודה זרה - לאחר שהאמינו בהם הקדוש ברוך הוא ומסר בידם את כוח הבחירה - ממילא ניטל מהם הניסיון; אך הפעם, לא לטובתם הדבר, אלא לחיסרון מעלתם.

(עיניים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

פלוני התקשר וביקש למסור שהוא הפסיד היום שלושים וחמישה שקלים...

ואם מִפֶּן שְׁשִׁים שֶׁנָּה וְנִמְעָלָה אִם זָכַר וְהָיָה עֲרֹכֶךָ חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי שֶׁקֶל וְגו' (כז, ז).

צלצול הטלפון קטע באחת את השקט השורר בדרך כלל בבית.

היה זה במעונו של מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א, במקום האפוף כובד ראש של גיעה בתורה בכל רגע נתון.

אחד הנכדים מיהר אל הטלפון. האזין שניות בודדות, הנהג בהסכמה ומיהר אל סבו הגדול להעביר את המסר המזור, כפי שהתבקש מהאיש שמעבר לאפרסכת.

"סבא! פלוני התקשר וביקש למסור שהוא הפסיד היום שלושים וחמישה שקלים..."

הסבא - הגאון רבי דב שליט"א - שמע את הדברים, ומיד הגיב בלבביות: "איזה יופי, שיזכה לאורך ימים ושנים, עד מאה ועשרים, מתוך בריאות ונחת והצלחה בכל העניינים."

הנכד התקשה להסתיר את תדהמתו ממה שמתרחש כאן. מתקשר יהודי ומוסר עדכון

פנינים ואמרות

פנינים תכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

המלוה ברבית פושט רגל - ונמצא שההלואה נתינה היתה

אֶת כֶּסֶף לֹא תִתֵּן לוֹ בַּנֶּשֶׁךְ וְגו' (כה, ז).

הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל מספר: מעשה באחד שנהפך עליו הגלגל ופשט הרגל, והיו בידיו גם ממון אחרים שהלוו לו את כספם על ידי היתר עיסקא, ועתה הפסידו בידו כל כספם, ביניהם היו גם כמה מתלמידי הגאון מטשעבין זצ"ל, והם באו להתלונן על כך לפניו, ואמר בשם אביו ה'כוכב מיעקב' זצ"ל, שפירש הפסוק 'את כסף לא תתן לו בנשך', דהויה ליה למימר 'את כסף לא תלווה לו בנשך', מהו 'לא תתן' אלא בא הכתוב ולימד, כי כך דרכם של מלווי ברבית - שלבסוף הם פושטים הרגל, ונמצא שהכסף שנמסר ללווה - נתינה היתה ולא הלואה. וזה שאמר הכתוב 'את כסף לא תתן', שהתורה מבטיחה שסופה להיות נתינה ביד הלווה.

וסיפר אחד התלמידים, כי זמן קצר קודם שפשט את הרגל, בא אליו אותו פושט רגל וביקש ממנו הלואה גדולה, והלך הלה להתייעץ עם הרב מטשעבין. אמר לו הרב את דברי אביו הנ"ל, והוסיף ואני אומר לך: "את כסף לא תתן לו בנשך" - לא תתן לו כסף לישון אותך. ואכן, אותו אדם שעה לדברי הרב ונמנע מלהלוות לו, ואכן כאמור לבסוף פשט הלה את הרגל ויצא נקי מנכסיו ומכספי מלווי.

(בצילו חמדתי - עמ' יג)

נתגלה בחלום לתלמידו - שאם רוצה להצליח בעסקיו שיקבע עתים לתורה

אם בחקתי תלכו (כו, ג) פרש"י שתהיו עמלים בתורה.

שח הגה"צ רבי לוי יצחק גרינוולד אב"ד צהעלים זי"ע:

"ל ע"פ מה שסיפר לי אחד מתלמידי אאמו"ר (הגה"ק בעל הערוגת הבושם) זצ"ל שאמר לו בחלום דאם רוצה להצליח בעסקיו ובפרנסה אז יקבע עתים לתורה.

ו"ל ע"פ רמז, דע"י שקובע לו זמן ח"ק ולא יעבור לכך הוא מסוגל לפרנסה, דהא חק הוא לישנא דמזוני כדאיתא רפ"ב דביצה (טז, א) וזהו "אם בחקתי" - האי חק לישנא דמזוני הוא והיינו דאם אתם רוצים מזונות "אז תלכו" ופרש"י שתהיו עמלים בתורה כנ"ל.

(מגדלות מרקחים - בפרשתנו)

מדוע השמדת העבודה הזרה נחשבת לקללה

וְהַשְׁמַדְתִּי אֶת בְּמִתְיָכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת חֲמִיכֶם וְנִתְּתִי אֶת פְּגָרֵיכֶם עַל פְּגָרֵי גִלּוּלֵיכֶם (כו, ל)

קללה זו, הנאמרת בתוך שאר הקללות שבפרשה, עוסקת באיבוד העבודה הזרה.

דבר האמונה:

לך פן תשכח את הדברים אשר ראוי עיניך ופן יסורו מלפניך כל ימי חייך יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחרב וגו'.

לפיכך יש לו לכל איש מישראל להיות מוסיף והולך בהוספת קדושה על קדושתו תמיד, אך אל יחשוב האדם שכבר הגיע לכלל מדרגות הקדושה ושוב אינו צריך עוד לזכך עצמו, כי על האדם מוטל החיוב לזכור תמיד שכל המדרגות שמשיג בעבודת השם וכל התגברות שיש לו על היצר בכל ענייני קדושה, הם בחסדי השם יתברך עליו, ובכל עת שירצה יוכל לקחת מעלותיו הרמות ממנו, כמו שאמרו בגמרא (קידושין ל:): יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר (תהלים לו לב) 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו', ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו, שנאמר (שם פסוק לג) 'אלקים לא יעזבנו בידו'.

וכך היה רגיל לומר הרה"ק החוזה מלובלין ע"ה על עצמו: אין גרוע בעולם כמותי, אפילו אם יאמר לי מלאך השם שאני צדיק, איני מאמין לו. ואם יאמר לו הקדוש ברוך הוא בעצמו שאני צדיק, אאמין לו על אותו רגע ולא יותר, כי בנקל להידחות לשאול תחתית חס ושלום. ומשום כך יש לו לאדם להתמיד בעבודתו אף כי נראה לו שיש בידו מה, שכיוון שכל שיש לו הוא מתנה משמים הניתן לעובד את ה' ומתאמץ בתמידות, לפיכך יש לו להמשיך בכל עת את עבודתו וכך יזכה שגם הלאה יקבל המתנות הם דרגות הקדושה ויוכל להמשיך בקדושתו.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

שמיטה אצל הר סיני שבשניהם נצרכת האמונה

בפרשת בהר נאמר (במדבר כה ב) 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם וישבתה הארץ שבת לה', והקשה רש"י, מה ענין שמיטה אצל הר סיני.

יש לומר ולפרש שבא ללמדנו יסודות האמונה שבשניהם במתן תורה ובשמיטה. הנה עניינה של שמיטה מבואר בכלי יקר: אומר אני, שטעם מצווה זו היא להשריש את ישראל במידת האמונה והביטחון בה'. כי חשש הקדוש ברוך הוא פן בבואם אל הארץ יתעסקו בעבודת האדמה על המנהג הטבעי, וכאשר כביר מצאה ידם ישכחו את ה' ויסורו ביטחונם ממנו, ויחשבו כי כוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל הזה, ועולם כמנהגו נוהג ויחשבו שהארץ שלהם היא והם הבעלים ואין זולתם. על כן הוציאם ה' מן המנהג הטבעי לגמרי וכו'. ועל ידי כל המופתים הללו אשר שמתי בידך תדע כי לי כל הארץ, ועל ידי זה יהיו עיניך נשואות אל ה', כמו שמצינו בירידת המן ליומו כדי שיהיו עיניהם נשואות אל ה' תמיד ויבטחו בו תמיד, כך ענין השמיטה שלא יעבדו האדמה כל שנה שביעית אין זרע ואין קציר ויסמכו על הנס, עד כאן דברי קודשו.

יש להאמין כי כל שהשיג ברוחניות מהקב"ה והוא שנותן לו כוחות להישאר בדרגתו כמו מצוות השמיטה המורה על קניין הארץ לה' כן האמונה ברוחניות מורה על מעמד הר סיני שנתן לנו תורתו תורת אמת, ונתינת התורה ממשיכה בכל עת ובכל הדורות ומחויב כל אחד לזכור בכל יום מעמד הר סיני ככתוב (דברים יב) 'השקור

תמוה ביותר, על הפסד כלשהו בן 35 שקלים (י). והסב, לא פחות, מתרגש מהידיעה ומברך אותו ללא שום קשר באריכות ימים ושנים.

"מה, אתה לא מבין?" - הביט עליו הסבא הגדול במבט, ספק של רחמנות וספק של תמיהה.

"פלוני הלז, התכוון בסך הכל לעדכן אותי שהוא נהיה היום בן שישים. הרי בתורה הקדושה כתוב שבגיל שישים משתנה הערך של האדם, והוא פוחת בצורה דרסטית, משווי של חמישים שקל, לשווי של חמש עשרה שקלים... נו, אתה יודע חשבון? כמה הוא הפער בין ערכו של יהודי מגיל עשרים ועד שישים, לעומת ערכו מגיל שישים ומעלה - שלושים וחמשה שקלים! - זהו הסכום שמפסידים כשמגיעים לגיל שישים".

"כמובן שהבנתי את בקשתו, ומיהרתי לברכו שיזכה לחיות כהנה וכהנה עד מאה ועשרים שנה מתוך בריאות" - הפטיר הגר"ד בפשטות.

הנכד המופתע למד כאן פרק חדש בהווית החיים של לומדי התורה. יש להם שפה אחרת לגמרי. יהודים שזוכים לחיות עם התורה, לחשוב על דברי תורה, לעמול, ולהיות שקועים ללא הרף במתיקות צוף התורה - יש להם שפה אחרת לגמרי. הם מתקשרים עם אחרים בקודים אחרים לגמרי.

(משימות ידידנו הרב זאב אייזנשטיין הי"ו)

ווארט מהאור החיים הק'

כשיש אחדות בין בני ישראל אין לאומות העולם שליטה עליהם

ונתתי שלום בארץ וגו' (כו, ו)

מספרים שפעם חזר יהודי לעירו מביקור בארץ ישראל. כששאלו אותו מה ראה שם בארץ, ענה שראה שני דברים עתיקים: את הכותל המערבי, ושנאת חינום.

לדאבונו, גם שנאת חינום היא דבר עתיק שקיים מאז חורבן בית המקדש, והדברים תלויים זה בזה: העובדה שיש לנו רק כותל מערבי ולא בית מקדש שלם, היא מפני שעוד לא עקרנו מתוכנו את ה"דבר העתיק" השני. לכן, העצה היחידה היא להתאסף יחד. וכפי שאמר היהודי

מה שאמרו חז"ל (בתנחומא פר' ניצבים): "אין ישראל נגאלים עד שיהיו כולם באגודה אחת". מסיבה זו אמרו חז"ל (בשבת ק"ה, ב) שאלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין. שכן, השבת היא בסוד האחדות ('ראו דאחד'), והיא זמן המסוגל במיוחד להתאגדות ולאייחוד. וכאשר יש איחוד בעם ישראל, הדבר גורם מאליהו שיתהווה פירוד בין האומות, כך שלא יוכלו להתאחד כדי להרע ולהצר לישראל.

על כך מובא רמז נפלא ממגילת אסתר (ג, ח): 'ישנו עם אחד מפזר ומפוזר בין העמים'. בשעה שעם ישראל נמצא במצב שהם "עם אחד", בלי מחלוקת ביניהם, הדבר גורם ל"מפזר ומפוזר בין העמים" - נוצר פירוד ופיזור בין אומות העולם, כך שאינן יכולות להתאחד נגד עם ישראל. מכאן אנו למדים כמה גדול כוחה של האחדות עכ"ל.

הקדוש מפשיסחא זצ"ל: אילו כל עם ישראל היו נותנים כל אחד לרעהו את ידו, היו ידי כולם הפוכות ליד אחת גדולה שהייתה מגיעה עד כיסא הכבוד.

את הסיפור הנפלא הזה מביא הג"ר ישראל קיהן, אב"ד קהילות החסידים ת"א, בספרו 'מנחת ישראל' (פרשת שמות), וממשיך ואומר: יסוד זה משתקף היטב גם בדברי האור החיים הקדוש בפר' בחוקותי על הפסוק (ויקרא כו, ו) 'ונתתי שלום בארץ'. הרי קודם לכן כבר כתוב: 'וישבתם לבטח בארצכם', ופירש שם שכדי שתוכלו לשבת בשלום בארצכם מול אויביכם, אתם צריכים לראות תחילה שיהיה 'שלום בארץ' גופא - בין היהודים עצמם.

ויש לומר שלא יעזור שום דבר אחר, אלא רק

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
כניסת השבת	19:04	20:07	19:41	21:49
יציאת השבת	20:05	20:42	20:50	21:38
כניסת השבת	18:49	19:04	19:41	20:20
יציאת השבת	20:05	20:42	20:50	21:38
כניסת השבת	20:05	20:42	20:50	21:38
יציאת השבת	20:05	20:42	20:50	21:38

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפרי
"ספרי אור החיים"

יירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבוקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל ניצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אלעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הורן 9 | חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 18 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

מחברים

את הידוע! מחתילים

הגדול והחשוב מבית עוז והדר - אור לישרים

שירות למיל האש: להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה

02-803-9999

א במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

עצות וסגולות:

עניני תורה (ג')

הלומד סוד הוא האוהב הגדול של השי"ת

מי שלומד חכמת האמת, זהו האוהב שאין למעלה ממנו (אוצר המדרשים מסכת אצילות), לפי שזה דומה למי שמשתדל וחוקר ודורש בחרי המלך ואוצריו מה מניח המלך בחדר זה וכיצד היא עבודתו, ומבקש גם כן לידע השרות שראוי למלך בבקר והשרות שראוי לו בצהרים והשרות שראוי לו בערב, זה מורה על האהבה הגמורה שמרב אהבתו את המלך חשש שמא יפגם בכבודו חס ושלום. (בני המלך, תיקון התשובה ט)

מהות לימוד הסוד לדעת רוממות השי"ת

על ידי ידיעת הסוד נכרת לנו אלהותו יתברך וגדלותו ורוממותו, ונדעת לנו כיצד היא עבודתו. והוא שאמר זה אלי, דהינו על ידי ידיעת הסוד נודע לי כיצד אעבד אותו וכו'. דכל מה שאני מוסיף בידיעת הסוד אני מוסיף לרוממו ולגדלו.

(שערי תשובה, אות יח)

הלומד סוד - יודע גודל הפגם וזהר יותר

היודע סודות התורה יודע כמה פוגם בעולמות עליונים ובשמותיהו יתברך על ידי החטא שחוטא. וכיון שכן הוא שומר עצמו מלחטא כדי שלא לפגם בעולמות עליונים.

(אלף בינה, אות ב"ת ג)

הסוד הוא הטעם העיקרי לכל מצוות התורה

והסוד בעצמו קרוי דרך האמת. ובהוראת הקדוש קרי לה 'רזא דמהימנותא'. ועקר ושרש הדבר כך ראוי, משום דאמתות התורה הוא הסוד, והוא הטעם העיקרי לכל מצות התורה. וכשיחבונן האדם בדיני התורה ובעמק כל דבר ודבר, אלמלא סוד הדבר ההוא לא ימצא ישוב לכמה דברים כראוי.

(אלף בינה, אות ד"ת ו)

הסוד מאיר את עיני האדם

כיון שנגסם בסודות התורה וידע והבין כי כל מצות התורה מוסדים על אדני פז משרשים בסוד, אז עכשו טעם מתיקות המצות ונפקחו עיניו ונפתח לבו, שאין לך שמאיר עיני האדם כמו הסוד שהוא אור העולם. ולפיכך 'אור' גימטריא 'רז', כמו שכתב הרשב"י עליו השלום (והר"ם ס' רע"ב) דרין התורה הם האורות האמתיים. וכשידע האדם סודות התורה, באותה שעה אין לו מתיקות בעולם יותר מאותה המתיקות. ובאותה שעה ילמד כראוי ויעשה המצות כראוי ויתפלל כראוי, והכל בשמחה ובטוב לבב.

(אלף בינה, אות מ"ם ו)

פנינים על הפרשה:

מעלת קריאת שמע בשמחה

ורדתם את איביכם ונפלו לפניכם לחרב. ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רכבה ירדפו ונפלו איביכם לפניכם לחרב. ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרבותי אתכם והקימתי את בריתי אתכם. (ויקרא כו ז-ט). בא לרמוז מה שכתוב בזהר הקדוש (ח"ג ריא) ובדברי רבנו האר"י ז"ל (שער הכוונות דרושי הלילה דרוש ז), דכל המזיקין הנבראים מטפות קרי, אדם כשחוזר בתשובה וקורא קריאת שמע על המטה הורגם בחרב של קריאת שמע. ועל זה אמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קמ"ט ו) 'רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם', היא קריאת שמע, שכל הקורא כאלו אוחז חרב של שתי פיפיות בידו וכמה רכבות הורג בכל לילה, והינו דמסים (שם פסוק ז) 'לעשות נקמה בגוים', הם המזיקים שנבראו מן הטפות (וכו').

וזהו שאמר כאן ורדתם את איביכם, הם המזיקין שנבראו על ידי הטפות והם לאויביכם לכם, עכשו ונפלו לפניכם לחרב, בשביל חרב של קריאת שמע שעל המטה:

הקורא קריאת שמע כראוי יש לו שמחה רבה

וזהו שאמר אחרי זה ורדפו מכם חמשה מאה, בא לרמוז מה שאמר בזהר הקדוש (ח"ג רל"ה), ד'שמע' עם 'אחד' (דברים ו ד), סופי תבות שלהם עד, ומה שנשאר מהתבות הוא אותיות 'אשמה', דהקורא קריאת שמע כראוי יש לו שמחה עם הקדוש ברוך הוא. ועכשו נוכל לומר, דהקורא קריאת שמע על המטה כראוי יש לו שמחה רבה שהורג אויביו מבקשי רצונו, דאין שמחה כנקמת האויב, כמו שכתוב (משלי יא י) 'ובאבד רשעים רנח' (סנהדרין ל"ה: ל"ט: ק"ג). והנה חמשה אותיות 'שמחה', והוא שאמר ורדפו מכם חמשה קרי בה 'שמחה', דהינו על ידי שתקראו קריאת שמע שכתוב בה שמחה, תכלו האויבים:

בזכות השמחה בקריאת שמע הורג יותר מזיקים

ומאה מכם רכבה ירדפו. אפשר שבא לרמוז, דהנה סוף תבת 'שמע' ע', וסוף תבת 'אחד' ד', וסוף תבת 'ברוך' כ', וסוף תבת 'ועד' ד'. נמצא, סוף תבה [ראשונה] של (תבת) פסוק ראשון, עם סוף תבה האחרונה של (התבה) [הפסוק]. וכן נמי הפסוק השני שהוא 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' שהם עקר הייחוד של קריאת שמע, עם שני כוללים גימטריא ק'. והנה, העושה המצוה או המתפלל או הלומד תורה ושמח בשמחה ה' שזכה לקיים דברו, יש לו שחר נוסף בשביל השמחה, חוץ משכר הדבר בעצמו. וזה שבא לרמוז כאן, ורדפו מכם חמשה היא 'שמחה' כמו שכתוב, והכונה, בשביל השמחה שתשמחו בקריאת שמע תרדפו מאה אויבים. ובשביל הקריאה עצמה שהיא רמוזה במאה כמו שכתבנו, תרדפו רכבה, וזהו שאמר ומאה מכם רכבה ירדפו. ובה ונפלו איביכם, הם המזיקין של הטפות, לפניכם לחרב, בשביל החרב של קריאת שמע:

(פיתוחי חותם פרשת בחוקות)

חשיבות הדיבור ושמירת הפה

דבר אל בני ישראל איש כי יפלא נדר בערךך נפשת לה' (ויקרא כו ג). יש לדקדק אמאי קאמר כי יפלא היה לו לומר 'איש כי ידר נדר' כמו שאמר בפרשת מטות (כמדבר ל ג). ואפשר לרמוז, דהנה אמור יאמר האדם מה חיוב ומה פגם יש בדברים בעלמא, עד שיהיה האדם נלכד באמרי פיו, ואם נדר יתחייב, מה מועיל הדבר כיון שאין בו ממש, בשלמא המעשה אשר יעשה יתחייב עליו, אבל הדבור מה ממש יש בדברים. לזה באה התורה לגלות לנו עקרון של דברים ושרשם, דהדבור שאדם מוציא מפיו יש בו ממש גדול לאין קץ ועושה פעלה גדולה למעלה, בין טוב ובין רע. והוא, דמה שמוזל האדם בדבור ואומר שאין בו ממש,

משום דהוי דבר שאינו נתפש, וזה גורם להאדם מחמת גסות החמר שרבה עליו ואינו מרגיש רק בדבר הנתפש:

אכן דבר גדול נתן הקדוש ברוך הוא בין עיניו, שבו נכר שהדבור דבר גדול ויש בו ממש, והם הנפשות שנתן הקדוש ברוך הוא בקרבנו, והם רוחניות דבר שאינו נתפש כלל, והממשות שיש בנפשות הוא ממש העקרי, והגוף שגראה לבני אדם שיש בו ממש, הוא שאין בו ממש, וכמו שהנפשות דבר שאינו נתפש, ורוחני, וממש גדול בהם, גם הדבור כן, ומן הנפשות תקיש לדבור:

וזהו שאמר איש כי יפלא נדר, דהינו שיתפלא בעיניו ענין הנדר, ואומר הלא דבור בעלמא הוא דבר שאין בו ממש, ואיך אני מתחייב עליו. לזה אמר בערךך נפשת, כלומר הערך הדבור עם הנפשות, והרי עיניו רואות שהנפשות דבר רוחני שאין בו ממש, וממש הוא הממש, הוא הדין הדבור. לכן הזהר בדבור, ומכל שכן בגדרים ושבועות, 'כי לא דבר ריק הוא' (דברים לב מ):

(פיתוחי חותם פרשת בחוקות)

לא יערב עם התורה שיחה אחרת

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי (תהלים קיט ז). בזה בא לדבר על ענין אהבתו בתורה שאינו נפרד ממנה כלל ואינו מחשב בהכלי העולם כלל כי אם בדברי תורה. וכבר כתבנו דהטעם דנקראת התפלה 'שיחה', משום דצריך המתפלל שלא יערב שום הרהור שיחה אחרת בתפלתו רק שיחת התפלה דוקא, ולהכי קרי לה 'שיחה', שלא יש בדעתו כי אם שיחה זו:

והכא נמי לענין התורה, צריך האדם שלא יערב עמה שום שיחה אחרת. והוא שאמר מה אהבתי תורתך, דהינו, כמה גדולה בעיני אהבת תורתך, שהרי כל היום היא שיחתי ואיני מערב עמה שום שיחה אחרת:

(אלף בינה, תהלים קיט אות מ)

לא תסור מחשבתו מן התורה להבלי העולם

טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף (תהלים קיט עב). עכשו חוזר למה שאמר בתחלה (שם פסוק טו) טפלו עלי שקר ודים וכו'. ופרשנו בו דיצר הרע וגונדא דילה מפתים את האדם בשעת התפלה ובשעת למוד התורה, כדי לחשב מחשבות כדת מה לעשות כזהב וכסף ובחשבת, שהם הכלי העולם המטרידים אדם מעבודת ה', דמה יועילו ומה יצילו המחשבות. עכשו בא לומר, שאותו הדבר שבו באה אלי מחשבת יצר הרע להטרידני, איני חושב אותו הדבר כלל, כי הכלי העולם שהם זהב וכסף חשובים בעיני כעפרא דארעא, ודבור אחד מתפללך או מתורתך טוב לי מאלפי זהב וכסף, ואין אני מניח חיי עולם הנצחיים ועוסק בחיי שעה בדברים בטלים ומבטלים. וזהו שאמר, מי גרם לי שלא הטיתי און לשקר שהוא הכלי העולם, שטפלו עלי הזדים להטרידני בו, משום ששוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף:

ומה שאמר תורת פיך, הוא מדבר על תורה שבעל פה כמשמעותה. ומה שפרט תורה שבעל פה, משום דהתלמוד שהוא מקור הדינים, צריך שקלא וטריא ודעת רחבה לדמויי מלתא למלתא, ובפרט דיני ממונות שהם כמעין הנובע וצריך זכרון מחשבה ודעת צלולה, ואם בא בשעת הלמוד לחשב מחשבות אחרות, נטרד בדעתו, ולא סלקא לה שמעתתא. וזהו שאמר טוב לי תורת פיך, דהינו תורה שבעל פה, הינו, הדינים שאני נושא ונותן בהם בדעתי ובמחשבתי, אם הייתי מטריד דעתי במחשבות הכלי העולם, לא הייתה סלקא לי שמעתתא, ואני טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, לפיכך מחשבתי אינה סרה מהם:

(אלף בינה, תהלים קיט אות ט)

ארכיון 'עוז והדר'

כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א: רז"ל אמרו שקורין פרשת התוכחה קודם חג השבועות, כדי שתתקיים "תכלה שנה וקללותיה". דבחג השבועות יש התחדשות הבריא, שהרי ארץ יראה שלא תחזור לתוהו ובוהו, ורק בחג השבועות שקטה ונתיצבה על עמדה. ומעתה שכבר כלו ונסתיימו קללות השנה, אפשר מכאן ואילך לעסוק רק בטוב, ברבי עסק התורה. ויהי רצון שמזכה להתקדש ולהטהר בקדושה העליונה אמן סלה.

לא מאסתים ולא געלתים לכלתם

אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו' (כו, ג-ד).

ברמב"ם (סוף הלכות תשובה פרק ט') כתב דמ"ש בתוה"ק "אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'", אינו מתן שכר של מצות, שהרי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אלא לעתיד לבוא. אלא שהקב"ה נתן לנו את תורתו שהיא עץ חיים למחזיקים בה, שעל ידה נזכה לחיי העולם הבא. והבטחנו בתורתו, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהנה בחכמתה תמיד, שיסיר מאתנו כל המונעים אותנו מלעשותה, כמו חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון שובע ושלוש ורביעי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנזכה לחיי העולם הבא, עכ"ל הנעימים.

והנה בפרשת קראנו בתורה את דברי התוכחה. וגם בזה ידענו גם ידענו, דלא לענוש ח"ו בא הכתוב, אלא "כאשר ייסר איש את בנו", כדי להטיבו ולהשיבו לדרך התורה. ובתוככי התוכחה עצמה, מבצבץ ויוצא כמה פעמים חיבת השי"ת לעמו ישראל, וכמ"ש רש"י כמה פעמים "זו מידה טובה לישראל". ומלבד זאת, באמצע התוכחה כתוב "והתודו את עונם", שכאן נתגלה מצות התשובה והיודי. וכן כתוב בתוך התוכחה "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתם לכלותם".

ונראה מתוך הדברים, שכביכול השי"ת לא הי' יכול להתאפק לומר תוכחה ארוכה כל כך, בלי להזכיר דברי חיזוק ותנחומים באמצע. ורש"י ז"ל בדברי הימים (א' טו לד) כתב, שיש פרשיות ארוכות שחלקן הכתוב לשני חלקים, כגון "וישא איוב את משלו", וכגון בשירת אסף בפסוק "הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו", כי בשירה מחמת געגועי שמחתו אינו יכול להאריך וחלקו לשנים. וכן בקינה, מחמת רוב צערו אינו יכול להאריך וחלקו לשנים, כי גם שירה וגם קינה באחת נאמרים. ועד"ז יתבאר, שהשי"ת כביכול המרחם על ישראל כרחם אב על בנים, לא התאפק, והפסיק את התוכחה כמה פעמים באמצע התוכחה הקשה כדי לגלות חיבתו לישראל.

והנה אמר הכתוב "וְהִשְׁמוּתִי אֶת מִקְדָּשְׁכֶם וְלֹא אֶרֶץ בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם", ומשמע מזה שגם בשעה שהמקדש שם, ישנו ריח ניחוח, אלא שהקב"ה כביכול מתאפק שלא להריח באותו ריח ניחוח. כשנבתי מקדש מעט שוממים מבלי מתפללים ולומדים, מחמת גזירת המגיפה ל"ע, ישנו ריח ניחוח מעבודתן של ישראל הנעשית בחוצות, ודבר זה מעורר געגועים למעלה, לקרב הכנסת העבודות לפניו. ועד"ז עבודת ישראל בימי הגלות, מעורר הגעגועים וכמ"ש בגמרא ריש מסכת ברכות (ג'). שכאשר ישראל עונים "שמ" רבה וכו' מנענע הקב"ה בראשו ואומר, "אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך".

ובתפארת שלמה בפרשת איתא, עה"פ (כו, לד) "אֲזַ תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתָּהּ", דהשבתות שבמשך שנות הגלות, נשגבות במעלתן מן השבתות שבזמן שבת המקדש הי' קיים, כי שבת הוא מעין עולם התיקון, ונפעלים כל התיקונים כדוגמת לעתיד לבא. ויתכן הטעם שהוא נשגב במעלתו יותר מזמן שבת המקדש הי' קיים, כי מכיון שישנו ריחוק גדול בימי הגלות, וביום השבת נעשה קירוב עצום, בין ישראל לאביהם שבשמים, ממילא מתעוררים געגועים גדולים ביתר שאת ויתר עוז. וכמו"כ לענין קדושת בית הכנסת, הריחוק ממקום מקדש מעט גורם געגועים. וכשנזכר שוב להיכנס לשם, עלינו לזכור כמה קשה הי' עלינו הריחוק ולהתחזק לבא בזמן לבה"כ, ולקיים "בבית אלוקים נהלך ברגש", ולומר פרשת הקטורת קודם כל תפלה, לכה"פ כמו שאמרנו בזמן המגיפה. ובודאי כל הריחוק הזה ממקום מקדש מעט, מעורר געגועים, לבנין בית המקדש. שכאשר יש בחי' "והשימותי את מקדשכם" יש ריח ניחוח ביתר שאת. מחמת אהבת אב רחום לבניו הנמצאים בריחוק מקום ובמציצ.

ואיתא בספה"ק בת עין, עה"פ "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתם לכלותם", שאף מי שנפל בקלקול הז' מדות, יכול לתקן הכל כראוי. ואנו מסיימים הפרשה בקריאת "חזק חזק ונתחזק", כי החלש יאמר גבור אני, שבעזר עליון נוכל לתקן הכל.

ורז"ל אמרו שקורין פרשת התוכחה קודם חג השבועות, כדי שתתקיים "תכלה שנה וקללותיה". דבחג השבועות יש התחדשות הבריא, שהרי ארץ יראה שלא תחזור לתוהו ובוהו, ורק בחג השבועות שקטה ונתיצבה על עמדה. ומעתה שכבר כלו ונסתיימו קללות השנה, אפשר מכאן ואילך לעסוק רק בטוב, ברבי עסק התורה. ויהי רצון שנזכה להתקדש ולהטהר בקדושה העליונה אמן סלה.

(כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א - גלי נחל אדינך)

ארכיון 'עוז והדר'

הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א: אותה אם כלל לא הבינה את מילות התפילה שקראה, ובודאי שלא רצתה שיתקיים בה התוכן הנאמר שם, ובכל זאת - זכתה בכוחה של תפילה זו ששלוש מצאצאיה ישובו בתשובה שלמה וגמורה. קל וחומר אנו, שמבינים היטב את הנאמר בתפילה, אם נישא אותה מכל הלב - בודאי זכה לפעול דברים נשגבים ולרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלצינו.

שיהא זרעי וזרע זרעי - במעלת תפילת אבות על בנים הנה ימים באים - ער"ח סיון - השל"ה הקדוש (מסכת תמיד, נר מצוה קל"ב) כותב על ימים אלו: "לבי אומר שעת רצון לתפלה זו (תפילת השל"ה הנודעת) בערב ראש חודש סיון, הוא החודש שבו ניתנה התורה, ואז נקראים 'בנים' לה' אלוהינו". השל"ה מוסיף כי ראוי להורים לשבת בתענית ביום זה, להתעורר בתשובה, לתקן את כל ענייני הבית הנוגעים לאיסור והיתר ולטומאה וטהרה, ולתת צדקה לעניים הגונים (כמובן, מי שקשה עליו התענית בדורנו, מומלץ שלפחות יקיים את שאר הדברים האמורים כאן, וירוח לו).

אכן, תפילת הורים להצלחת צאצאיהם בתורה וביראת שמים היא חובה תמידית, אך הימים שלפני קבלת התורה הם בבחינת "הזמן גרמא" - עת מסוגלת במיוחד להרבות בתפילה ובתחנונים שנזכה, אנו וזרענו, להיות כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. כפי שהיטיב לבטא זאת הפלא יועץ" (ערך עצרת): "ומה טוב דבר בעתו, לשפוך נפשו בימים האלה ובזמן הזה, שיזכה הוא ובניו לכתרה של תורה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות".

מעשה שהיה

עובדה מופלאה ששמעתי ממחישה זאת היטב: לפני מספר שנים נערכה חתונתה של כלה בעלת תשובה. לקראת מועד הנישואין, פנו עסקנים לנשים צדקניות וביקשו מהן לבוא ולהשתתף בשמחה כדי לשמח את הכלה. אחת מאותן נשים שהגיעו לאולם, חיפשה את אם הכלה כדי לאחל לה 'מזל טוב', אלא שהאם נעלמה מעין כל. לבסוף מצאה אותה יושבת במטבח, פניה זועפות והיא מלאה כרימון בטענות.

כשתהתה האישה לפשר פניה הרעות ביום שמחת כלולות בתה הכלה המהוללת, השיבה האם במרירות: "כיצד אוכל לשמוח כאשר בתי הפנתה לי עורף, עזבה את הבית ואת דרך חיי והפכה לבעלת תשובה גמורה? ומה גדול צערי, שכן היא אינה הראשונה - אלא השלישית מבין בנותיי שעשתה את הדרך הזו וחזרה בתשובה שלימה!".

לשמע הדברים, תמהה האישה ושאלה: "כיצד ייתכן שממשפחה אחת כבר חזרו שלוש בנות בתשובה?". אם הכלה לא ידעה מה לענות, אך סיפרה שכל הקשר שלה לעולם החרדי מסתכם בכך שלפני כעשרים שנה היא השתתפה בסמינר לבעלי תשובה. הדיבורים שנאמרו שם לא נקלטו במוחה ולא השפיעו עליה מאומה, אך בסיום הסמינר חולק לכל משתתפת דף כתוב, ונאמר להן שיש בו "סגולה" גדולה להצלחה ולברכה למי שתאמר את הנכתב בו. מאז, היא מקפידה לקרוא את הדף מדי יום, אף שאינה מבינה מילה ממה שנאמר בו (שכן לא שלטה בשפת הקודש).

האישה הסקרנית שאלה אותה: "האם הדף הזה נמצא ברשותך?". האם השיבה בחיוב והוציאה אותו מחיקה. או אז התגלה הסוד המפעים: על הדף הייתה מודפסת 'תפילת השל"ה'. אותה אם כלל לא הבינה את מילות התפילה שקראה, ובודאי שלא רצתה שיתקיים בה התוכן הנאמר שם, ובכל זאת - זכתה בכוחה של תפילה זו ששלוש מצאצאיה ישובו בתשובה שלמה וגמורה. קל וחומר אנו, שמבינים היטב את הנאמר בתפילה, אם נישא אותה מכל הלב - בודאי נזכה לפעול דברים נשגבים ולרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלצינו.

(הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א - באר הפרשה)

הגאון רבי מאיר צימרוט שליט"א: ביום ראשון משרדי סוכני הנסיעות סגורים. ביום שני הוא הגיע לסוכן הנסיעות ואמר לו בהתרגשות: "הצלת את חיי! בסופו של דבר לא טסתי בטיסה הזאת! ולמה? את האמת אומר: לא בגלל שכיבדתי את השבת, אלא בגלל שכיבדתי את הרגשות שלך. לא רציתי לרמוס את הערך העליון שלך!" "אבל", הוסיף ואמר, "את השבת הבאה אני רוצה לשמור כי רצוני לכבד את השבת! השבת הצילה אותי ואני מעוניין לכבד אותה!"

פתאום נישא אליו בן אדם, ושאל אותו: "כבוד הרב! אולי תוכל להגיד לי היכן גר איש פלוגני?" רבי חיים עוזר הסביר לו בדיוק: "תעלה כאן במדרגות לרחוב למעלה, תפנה ימינה, ומיד אחר כך שמאלה, ושוב פעם ימינה, בבניין השני". כשסיים להסביר, פנה אלי ואמר לי: "לך אתו. תלווה אותו עד המקום..."

האמת, מספר רבי בן ציון, לא הבנתי לשם מה הרב ציווה אותי ללוות אותו, הרי הוא הסביר לו בצורה הכי ברורה שיכולה להיות. אבל אם הרב אמר - כמובן שעשיתי את מה שאמר.

כשחזרתי, פגיתי לרבי חיים ושאלתי לפשר הבקשה, והוא השיב לי: "לא שמת לב שהאדם הזה היה מגמגם? עד שהגענו לפנות אלי ולשאל אותי - זה לקח לו הרבה אנרגיה. לא נעים לו שידעו שהוא מגמגם. בסופו של דבר התגבר על עצמו ושאל. תאר לך שהוא יסתכן בדרך, ויאלץ לשאול שוב, ושוב להתבייש. רציתי למנוע אפשרות כזאת ולכן ציוויתך ללוות אותו."

מדוע הניח הרב את ידו על הגמרא

סיפר רבי פנחס הירשפרונג:

למדתי אצל רבי מאיר שפירא זצ"ל ב"ישיבת חכמי לובלין". בסוף הזמן, כשהייתי צריך לשוב הביתה, אמר לי רבי מאיר לעבור דרך וילנא ולהיכנס לרבי חיים עוזר: "תוכל לראות שם מה נקרא אדם שלם", הוסיף ואמר.

עשיתי כמצות רבי, נכנסתי לרבי חיים עוזר והתחלתי לדבר אתו בדברי תורה. בתוך הדברים צייטטתי גמרא במסכת יבמות דף נ"ז, ורבי חיים עוזר תיקן אותי: נ"ח. העזתי ואמרתי: רבי! זה עתה למדתי את הגמרא הזאת, והיא נמצאת בדף נ"ז. ורבי חיים עוזר אמר: נ"ח.

הלכתי לארון הספרים, הוצאתי מסכת יבמות והבאתי אותה לשלחן. רבי חיים עוזר הניח את ידו על הגמרא ולא הניח לי לפתוח אותה.

היה נראה לכאורה שרבי חיים חשש שאולי באמת הבחור - שלמד זה עתה את הגמרא - צודק, ויגרם ביזיון בכבוד התורה.

כשסיימתי לדבר עם רבי חיים עוזר מיהרתי לבית המדרש הסמוך, פתחתי את הגמרא ונוכחתי לראות שרבי חיים עוזר צדק. הגמרא שציטטתי אכן היתה בדף נ"ח כפי שאמר. התברר שהסיבה שרבי חיים עוזר הניח את ידו על הגמרא, ולא הניח לי לפתוח אותה, היתה כדי שאני לא אתבייש!

(הגאון רבי מאיר צימרוט שליט"א - דורש טוב)

להפסיד כסף בשביל השבת. "הוא הרי מרוויח פרמיה על כל כרטיס שמוכר, ולא זו בלבד, אלא אם ייוודע למעסיק שלו על כך שסרב למכור כרטיס הוא עלול לפטרו מהעבודה. הוא מוכן להסתכן ולאבד את פרנסתו בשביל דבר כזה שנקרא שבת, ואילו אני משלם כסף כדי לחלל שבת?"

המחשבות לא הרפו ממנו, עד שהחליט: אני לא ארמוס את הערכים של סוכן הנסיעות! אם אסע בשבת הריני דורך על הערכים שלו! עלי להתחשב ברגשות שלו!

הנוסע הישראלי החליט לכבד את רגשותיו של הסוכן ולא לרמוס אותו, גם אם הסוכן לא רואה ולא יודע. ברגע של התעלות החליט: אני לא נוסע! ומשום שפחד שיתחרט - קרע לגזרים את כרטיס הטיסה.

למחרת בבוקר, החדשות התפרסמו בכל העולם: המטוס נעלם! חייו ניצלו! ביומיים הראשונים חששו במדינה שהוא היה בין הנוסעים בטיסה זו, וחששו לחייו.

ביום ראשון משרדי סוכני הנסיעות סגורים. ביום שני הוא הגיע לסוכן הנסיעות ואמר לו בהתרגשות: "הצלת את חיי! בסופו של דבר לא טסתי בטיסה הזאת! ולמה? את האמת אומר: לא בגלל שכיבדתי את השבת, אלא בגלל שכיבדתי את הרגשות שלך. לא רציתי לרמוס את הערך העליון שלך!"

"אבל", הוסיף ואמר, "את השבת הבאה אני רוצה לשמור כי רצוני לכבד את השבת! השבת הצילה אותי ואני מעוניין לכבד אותה! עכשיו אני מבקש ממך שתסביר לי מה זה שבת, ולמה צריך לכבדה".

כמה חשוב לא לפגוע ברגשות של השני! ולא רק שלא לפגוע בו בפניו, אלא אפילו כשהוא לא רואה, לא שומע, לא יודע - צריך לכבד אותו! וזהו שהזהירה התורה: "לא תרדה בו בפרך" - אל תאמר לו לעשות עבודות שאין לך צורך בהן. ולמרות שאף אחד לא יודע - דבר זה מסור ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו של אדם.

למנוע בושה מהאיש המגמגם

רבי בן ציון ברוק זצ"ל, ראש ישיבת נובהדוק, סיפר שפעם אחת הלך ברחוב בוילנא עם גדול הדור, רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל, מחבר ספר ה"אחיעזר", ושוחחו בדברי תורה.

התחשבות ברגשות הזולת

לא תרדה בו בפרך ויראת מאלקיך (כה, מג). פירש רש"י: "לא תרדה בו בפרך - מלאכה שלא לצורך, כדי לענותו. אל תאמר לו: הֵחֵם לי את הכוס הזה והוא אינו צריך, עזור תחת הגפן עד שאבוא. שמה תאמר אין מכי בדבר אם לצורך אם לאו, ואומר אני לו שהוא לצורך. הרי הדבר הזה מסור ללב, לך נאמר 'יראת'."

שנינו במשנה באבות (ד, יב): "יהי כבוד חברך כמורא רבך". מורא הוא דבר המסור לשמים, הוא מצוי בלבו של אדם. יש, אפוא, צורך לכבד את השני בלב! איך מכבדים את השני בלב? על ידי שמחפשים בו מעלה! כשאתה מוצא מעלות שיש לשני הרי אתה מכבד אותו גם בלב.

לפני כמה שנים היה סיפור עם מטוס מלזי שהמריא ממלזיה לסין ועקבותיו נעלמו ממסכי המכ"ם. חיפושים רבים לא העלו תוצאות. המטוס, עם מאתיים וארבעים הנוסעים, נעלם כאילו בלעה אותו האדמה. ביומיים הראשונים עלה חשש שאחד מנוסעי המטוס היה ישראלי. "אין מקום בעולם שאין ישראלי", אמרו.

לבסוף התברר שאותו ישראלי, אכן היה אמור לטוס בטיסה הזאת, ומעשה שהיה כך היה: הוא הלך לקנות כרטיס טיסה אצל סוכן נסיעות במלזיה. לפי השם זיהה הסוכן שהוא יהודי, וסיפר לו שגם הוא יהודי. שני יהודים התחבקו התנשקו והחלו לספר סיפורים אחד לשני.

בתוך הדברים שאל הסוכן: "למתי אתה רוצה את הכרטיס?"

"לטיסה של היום בלילה", השיב.

"היום יום ששי. הלילה הוא ליל שבת. אתה מעוניין לטוס בשבת?" התפלא הסוכן.

"כן. אין לי בעיה עם זה. אני לא דתי".

"סלח לי! עד כאן!" אמר לו הסוכן. "אני יהודי, ואני לא מוכר כרטיס ליהודי לטוס בליל שבת".

"מה זה עסקך מתי אני נוסע?" התעקש הנוסע. "אתה תעשה את העבודה שלך ותמכור כרטיס!" "לא מוכר! יש עוד סוכני נסיעות במלזיה".

משנוכח לראות שהוא לא ימכור לו בשום פנים ואופן, פנה לסוכן אחר, גוי, ורכש כרטיס. הגיע הביתה והחל לארוז את המזוודות. הטיסה נועדה לשעה שתיים בלילה.

דא עקא, במשך כל הזמן הזה לא הפסיקו מחשבות לנקר במוחו על הסוכן היהודי שהסכים

השבוע במדור:

חברותא שיש להם קביעות עתים ללמוד תורה בחדר מסוים, ומנין רוצה להתפלל בחדר זה | להתאמץ ולהגיע לשיעור החכם, או לשמוע בטלפון על מנת לחסוך בזמן | ההבדל בין יגיעה בתורה לעמל התורה | מכשיר שמיעה בשבת | מכשיר 'בייבי סיטר' בשעון שבת | תרופה בשבת למי שהותר בתרופה אחרת | קדיש בחיי ההורים | קדימה לש"ץ בשטיבלאך

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק

ארכיון 'עוז והדר'

חסדא [ובא לפני רב חסדא תלמידו] לאדכורי גמריה [להזכירו לימודו] "תמהה הגמרא: "ולישלח ליה וליתא איהו! -" מדוע אבימי, הרב, לא הורה לתלמידו רב חסדא שיבוא הוא אליו? משיבה הגמרא: "סבר הכי מסתייעא מלתא טפי", כלומר, אבימי סבר שעדיף שהוא יטרח וילך למקומו של רב חסדא, מדוע? - מסביר רש"י: "משום יגעתי ומצאתי"! כאשר יטרח ויתייגע כדי ללמוד, אזי יהיה מובטח שיצליח ותלמודו יתקיים בידו.

הרי לנו שיש סייעתא דשמיא מיוחדת לאחד שטורח על מנת להגיע אל מקום הלימוד, ומכאן לכאורה נוכל לדון גם לשאלתנו, שראוי ללמוד לטרוח ולהגיע אל השיעור.

ומלבד זאת, ישנו טעם נוסף שעל פיו יש להעדיף להגיע לשיעור, משום שעצם הדבר שיש עוד משתתף בשיעור, יש בזה קידוש שם שמים וחזוק לשיעור! כי כל לומד מוסיף בכבוד התורה, מעודד ומחזק את השיעור, וכשלא מגיע לשיעור, יהיה בכך רפיון לשאר הלומדים וגם למגיד שיעור.

וגיסי מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל השיב על השאלה על פי הנאמר בגמרא בעירובין (דף יג ע"ב), שרבי (רבי יהודה הנשיא) אמר על עצמו: האי דמחדדנא מחבראי, דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה (הסיבה לכך שהנני חרף יותר מחבריי, היא מפני שראיתי את רבי מאיר מאחוריי), ואילו חזיתיה מקמיה, הוה מחדדנא טפי (ואילו ראיתי מלפניי, הייתי חרף יותר) דכתיב (ישעיהו ל) 'והיו עיניך רואות את מורייך'.

ובמסכת הוריות (דף יב ע"א) מורה רב משרשיא לבניו: כי יתביתו קמיה רבייכו (כאשר אתם יושבים ולומדים לפני רבכם) - חזו לפומיה (התבוננו בפיו), דכתיב "והיו עיניך רואות את מוריך"!

ומסביר המהרש"א: כידוע, פעמים ניתן לפרש את דבריו של החכם בכמה אופנים, ואם התלמיד רואה את פניו בזמן דיבורו, יכול הוא להבין כוונתו באופן מדויק מתוך הסברת פניו, קריצת עיניו ועיקום שפתו. והיינו דדרשינן, והיו עיניך רואות את "מוריך", שפני מוריך הם שמורים לך את כוונתו.

וממילא, בשמיעה דרך הטלפון יש חסרון בהבנת הדברים, כי הלומד אינו רואה את הבעת פניו ורמיזותיו של המגיד שיעור. (ועיין עוד בספורנו בסוף פרשת כי תשא שכתב, שמשא רבינו לא הניח את המסוה על פניו בעת שדיבר עם כלל ישראל משום דכתיב "והיו עיניך רואות את מוריך"). ולכן הורה גיסי שליט"א שעדיף ללכת ולשבת לפני המגיד שיעור.

ומובא עוד שתלמידי הגה"צ רבי יחזקאל לוונשטיין זצ"ל שאלוהו: מדוע שיחה הנשמעת מטייפקורדרר אינה משפיעה כל כך חזק כמו שיחה ששומעים מפי החכם עצמו? והוא ענה:

מוכרחין לומר שהוא חיוב מצוה על האדם להתפלל בעשרה, וכיון שהוא חיוב מעיקר הדין, הרי זה דוחה את מעלת היחידים הלומדים.

אמנם יש לדון במקרה שיש שיש מנין, ורק שיש חיוב שרוצה לעשות עוד מנין, שאף שלכאורה החיוב צודק, כיון שבית הכנסת נבנה בעיקר לתפילה, א"כ התפילה דוחה את הלימוד,

מכל מקום יש לומר לחיוב שגם חסד הוא מצוה גדולה, כדי לא להפריע ללומדים בלימודם, ואם ימתין למנין אחר, או שיתפלל במנין הראשון ויאמר רק קדיש גם זה יהיה לעילוי נשמתו של אביו, ואולי אפילו יותר מהתפילה. ואם החיוב אינו מסכים, מסתבר שהתפילה של הציבור דוחה את הלימוד של היחידים.

לסיכום: א. מעיקר הדין היארציטי קודם, אך ראוי לבעל היארציטי לעשות חסד עם הלומדים, וחסד זה יהיה לעילוי נשמת אביו. ב. מנין שהתקבץ ורוצה להתפלל, דוחה את החברותא.

להתאמץ ולהגיע לשיעור החכם, או לשמוע בטלפון על מנת לחסוך בזמן

שאלה: יהודי שזוכה לקבוע עתים לתורה וללמוד כשלוש שעות מידי ערב, בא לשאול, דהנה באחד מערבי השבוע, מתקיים שיעור מרתק בהלכה ובאגדה בבית מדרש פלוני, על ידי תלמיד חכם מופלא, פה מפיק מרגליות, והוא משתוקק להגיע אל השיעור ולשתות בצמא את דברי הרב, אלא, שביט המדרש ההוא די מרוחק מביתו, ומשך זמן ההגעה אליו הוא רבע שעה, וכך גם הדרך חזר לביתו אורכת עוד רבע שעה. עלה ספק בליבו, שמא עדיף שישמע את השיעור דרך הטלפון וכך יוכל להוסיף וללמוד חצי שעה נוספת?

תשובה: מספרת הגמרא במנחות דף ז ע"א: "אבימי תני מנחות בי רב חסדא. [תמהה הגמרא]: ואבימי בי רב חסדא תני? והאמר רב חסדא קולפי טבי בלעי [מכות טובות קיבלתי] מאבימי [בשעה שלמדתי אצלו תורה] עלה דהא שמעתא [על שמועה מסוימת שנלמדה בביתה המדרש]...". דהיינו, אבימי היה רודה ברב חסדא בעת שהיו לומדים, ורואים מכך, שרב חסדא היה תלמידו של אבימי, ואם כן איך יתכן שאבימי הגיע אל בית תלמידו כדי ללמוד מנחות? משיבה הגמרא: "אבימי מסכתא דמנחות אתעקרא ליה [נשתכחה ממנו], ואתא קמיה דרב

חברותא שיש להם קביעות עתים ללמוד תורה בחדר מסוים, ומנין רוצה להתפלל בחדר זה

שאלה: שני בעלי בתים קבעו לעצמם ללמוד בכל יום חברותא מהשעה שמונה עד תשע בערב. הם חפשו מקום הגון ללימודם הקבוע, עד שאחד הצייע להם, הנה ליד ביתכם יש בית כנסת גדול עם ספרים רבים ואין מקום טוב מזה ללימודכם הקבוע, אמנם בבית כנסת זה יש כמה שטיבלאך, והוא שוקק חיים בכל שעות היממה, הן במניני תפילה, והן בשיעורי תורה. אך יש שם חדר אחד פנוי בשעות אלו, ואני מציע לכם לקבוע את לימודכם במקום זה.

השנים התחילו ללמוד במקום זה, ויראו כי טוב, וכך נמשכה לימודם הקבוע בחדר זה זמן רב. אך דא עקא שלפעמים יש למנין מעריב של השעה שמונה וחצי שני חובבים, ולכן הם רוצים לחלק את המנין לשנים, כאשר מנין אחד יתפלל בחדר הקבוע לתפילה, והמנין השני רוצה להתפלל בחדר ששם לומדים החברותא, מאידך החברותא מוחים, וטוענים שהם קבועים כאן, ולכן אין המנין יכול לדחותם.

כעת באים לשאול, א: עם מי הצדק, האם הקביעות עתים של החברותא קודמת, או שמא מנין של עשרה הרוצים להתפלל קודמת?

ב. הם שואלים מה יהיה הדין כאשר התאסף מנין ורוצים להתחיל בתפילה, והיות וכל החדרים תפוסים הם רוצים להתפלל בחדר זה, אך יש להם אפשרות להמתין כמה דקות, עד שיתפנה אחד החדרים ואז יוכלו להתפלל, האם התפילה במנין שלהם, דוחה את הלימוד הקבוע, או שמא ימתנו כמה דקות, והעיקר שהלימוד הקבוע לא יתבטל?

תשובה: מסתבר שאם מנין רוצה לבא להתפלל המנין קודם, מכמה טעמים, א. כי יש בזה כח הרבים, ומבואר בראש השנה דף יז ע"ב שלציבור יש כח גדול ויכולים לבטל גזר דין גם לאחר שנחתם. ב. שעיקר הבית הכנסת נבנה עבור התפילות ולא עבור הלימוד.

ואף שיש להקשות שלכאורה תפילה היא דרבנן, ובפרט תפילה בציבור שהיא רק מעלה, מאידך לימוד תורה הוא מצוה דאורייתא, אמנם יעוין שנשאל באגרות משה (א"ח ח"ב סימן כז) האם ראוי ללמוד בלילה, למרות שמפסיד בזה למחרת תפילה בציבור, והשיב אף שכתב השו"ע על תפילה בציבור רק לשון 'שתדל', שמשמע שהוא רק מעלה בעלמא, וגם בגמרא בברכות (דף ח ע"א) איתא שהטעם לתפילה בציבור משום שתפילתו נשמעת ומתקבלת יותר. אין זה רק מעלה בעלמא, שהרי צריך ללכת עבור זה ד' מיל לפניו, ומיל אחד לאחריו, וכיון שחזונו שצריך לטרוח הרבה,

בהליכה למרחקים בשביל לימוד תורה והוא כעין הקושיא הנ"ל, מהגמרא במנחות.

ויישב מרן הגר"מ זצ"ל שיש חילוק בין עמל ליגיעה, שאין הכי נמי, יהיה יותר שכן ככל שיתאמץ יותר, ולפום צערא אגרא, אבל יש מעלה מסוימת של 'עמלים' בתורה, וזה לא נכלל ביגיעה בדברים אחרים, יעו"ש, דהיינו שדברי הגר"מ אמורים על דרש חז"ל שתהיו 'עמלים' בתורה, וזה נאמר רק עמילות בגוף הלימוד, ודברי הגמרא במנחות אמורים על 'יגיעת' ומצאתי, שיגיעה שייכת גם בדברים שאינם גוף הלימוד.

ובביאור החילוק שבין עמל ליגיעה, שמעתי מת"ח גדול לבאר, שכאשר עמל בגוף הלימוד, ומשתמש בכל חושיו וכוחותיו להבין את דברי התורה, הרי שהלימוד נהיה לחלק מגוף האדם, ועל זה נאמר בחוקותי תלכו, דהיינו שכאשר הוא הולך, זה נחשב שהוא הולך עם התורה, מפני שהתורה נהפכת להיות חלק מהאדם עצמו, על ידי שמבטל את כל חושיו להבין את דברי התורה הקדושה.

משא"כ כאשר מתייגע ביגיעות אחרות להבין את התורה, הרי שיגיעות אלו מראים על אהבתו הגדולה לתורה, וממילא יהיה לו מזה סייעתא דשמיא גדולה להבין את התורה, אבל בזה לבד התורה לא נהפכת להיות חלק מהאדם עצמו.

התורה הוא בגוף הלימוד, וכמו שאמרו תהיו עמלים 'בתורה', עכ"ד בשיעורי חומשי.

ולכאורה יש להעיר על כך מדברי הגמרא במנחות דף ז ע"א, שאבימי הלך בעצמו אצל רב חסדא משום הענין של יגיעת ומצאתי, הרי שגם הליכה ללמוד תורה היא בכלל עמילות בתורה?

תשובה:

בשיעורו של מרן הגר"מ הנ"ל, הקשה בעצמו קושיא על ביאורו של אביו, מהמעשה המוזב בספר תולדות אדם (ח"א פט"ו עמ' נח) שהובא על הגאון ר' זלמן מוולאז'ין, וז"ל פעם אחת למד הצדיק בלילה בביהכ"נ וכו' [מחוץ לעיר], ובחצי הלילה נססה בו רוח תשוקה על ספר יקר אשר היה בבית הספר בוילנא, ולא אחר כרגע וילך בחצי הלילה לבדו אל העיר ויבא אל ביה"ס וארכבותיו דא לדא נקשן מפני קרח הנורא, וילמד שם כאות נפשו הטהורה, וכששאלוהו על מה ולמה הטריח עצמו כ"כ, השיב, דרשו חז"ל 'לא בשמים היא' שאם בשמים אתה צריך לעלות אחריה, ואם מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחריה, ע"כ, והנה מהלך קטן כזה מחוץ לעיר אל תוך העיר, אינו רחוק כמו משמים לארץ אולם קרוב הוא אף ממעבר לים, יעו"ש, הרי שהגאון ר' זלמליה סבר שיש ענין מיוחד של עמילות וטירחא

בשיחה מוקלטת חסר הצלם אלוקים, ונראה לבאר, שאמנם לימוד נעשה דרך כלי השכל, אך מסירה של רב לתלמיד נעשית דרך הנשמה.

לסיכום: עדיף שהלומד יטרח להגיע לבית המדרש, לחזק את השיעור ולזכות לראות את פני הרב בשעת השיעור.

ההבדל בין יגיעה בתורה לעמל התורה

שאלה: נאמר בתורה (ויקרא כו ג) 'אם בחקתי תלכו' ופירש"י: יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו, הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה.

ואמר על כך מרן הגר"מ סאלאוויצקי זצ"ל בשם אביו מרן הגר"ז שהלשון תהיו 'עמלים' בתורה הכוונה היא על עמילות בגוף הלימוד, דהיינו עיון השכל והמחשבה להבין את התורה, ולא שאר ענייני עמלה ויגיעה הנצרכים ללימוד התורה, כגון יגיעה ללכת מעיר לעיר ללמוד תורה או לטרוח לעלות על סולם להביא ספר, כי אין עמילות זו בגוף הלימוד, ועיקר ענין עמילות

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א ראש בית הוראה הכללי ירושלים וגאב"ד מרכז פתח תקוה

הסוברים שכיון שכבר הותר ליטול את הקורטיוזן בסממני רפואה בשבת, יכול ליטול שאר סממני רפואה, למרות שלאדם אחר אין ליטול בכאב שיניים קל, משכך כאבים.

קדיש בחיי ההורים

שאלה: בעל תשובה המתפלל כשליח ציבור אחר פטירת הסב, מפני שהוא אינו יודע להתפלל. האם יכול לומר גם קדיש יתום בחיי הוריו.

תשובה: יכול לומר קדיש. ואף שאין לומר קדיש על אדם זר בחיי ההורים (יורה דעה שטו), אך כשהאב אינו מקפיד, מעיקר הדין יכול לומר קדיש אף בחייו (רמ"א אורח חיים קלב, ב), ובפרט בזה שעושה טובה לאבא, שהרי אומר קדיש על הסב במקומו של האב, בזה די לו בקבלת רשות מאביו (צינוי הלכה - אבלות תסה).

קדימה לש"ץ בשטיבלאך

שאלה: אדם עמד בשטיבלאך ואסף בניין לחדר מסוים, כיון שרצה להתפלל לפני התיבה ביארציט לעילוי נשמת קרובו. ולפתע נכנס אחר ומבקש להתפלל כש"ץ כיון שיום זה הוא היארציט של אביו. מי קודם.

תשובה: לא נאמרו דיני קדימה, אלא במניין רגיל, שזכות כולם שווה. אך במניין זה המנהג הוא להחשיב את מאסף המניין כמניין שלו, ולכן אין זכות קדימה למי שבא אחריו והוא ביום היארציט לאביו. אף שלא טרח כל כך בזה, כיון שבלעדי באים לשטיבלאך, אך כיון שהוא כינסם לחדר זה, הוא קודם להתפלל כש"ץ (צינוי הלכה תעא).

מכשיר 'בייבי סיטר' בשעון שבת

שאלה: האם מותר להשאיר בליל שבת מכשיר 'בייבי סיטר' שיופעל באמצעות שעון שבת.

תשובה: מותר להשאיר מכשיר 'בייבי סיטר' הפועל כרמקול, וכשהתינוק בוכה בביתו, נשמע בבית השכן. ומה שיישמע קולו של התינוק בעת בכייתו, אין בזה איסור 'ספיה' שהרי ייתכן שלא יתעורר ולא יבכה כלל. ואין זה כנותן חגב טמא לתינוק שישחק בו, שבוודאי יאכלנו. ויש להתיר אף כשישמע קולו של הגדול כשייכנס וירגיע את התינוק, כיון שאינו מכוין לדבר אל המכשיר אלא לתינוק, וממילא גם המכשיר משדר את קולו, כעין שהותר לבעל קורא לקרוא לקהל שביניהם אדם הנושא מכשיר שמיעה, כיון שאינו מכוון לדבר דווקא אליו, אלא לשאר העומדים שם. ונידון כמתעסק בשבת שהוא איסור דרבנן, בהסתמך על הרשב"א (הובא בביאור הלכה שמג ד"ה מדברי) המתיר אפילו ספיה באיסור דרבנן לצורך קטן.

תרופה בשבת למי שהותר בתרופה אחרת

שאלה: אדם הסובל מדלקת פרקים שנוטל מדי יום קורטיוזן, האם בשבת כאשר חש כאבי שיניים יכול ליטול אקמול לשיכוך הכאבים.

תשובה: יכול להקל ולסמוך על דעת

ארכיון 'עוז והדר'

מכשיר שמיעה בשבת

שאלה: האם ראוי לאדם הנצרך למכשיר שמיעה, שלא להפעילו בשבת, בכדי שלא להכשיל את המדברים אליו.

תשובה: אין בעיה בזה. כיון שעל הנושא אין איסור, שהרי לא מדבר ומפעיל את המכשיר כמבואר באגרות משה (ד, פה) "החרש שבאזנו מונח המכונה, אינו עושה שום מלאכה, והנידון הוא על המדברים". וכלפי המדבר שאינו יודע שהעומד מולו שומע דרך מכשיר אף אין איסור, שהרי הוא 'מתעסק', כיון שאין זו מלאכה כלל, שהרי לא מצוין מלאכה הנעשית בדיבור פה. ולמרות שדרכו בכך, שהרי לכך מופעל המכשיר, ולכן אף כשמכווין שיישמע קולו במכשיר, אין בזה מלאכה דאורייתא. ואף שיש להפריש את המתעסק והוא צריך כפרה על זה (תוס' שבת יא, א ד"ה למא').

ביאור הדברים: דעת מרן הגר"ש אלישיב לאסור לדבר ישירות אל בעל המכשיר, שהרי רצון המדבר הוא שהמכשיר ישדר את קולו והוא כמי שמדבר במיקרופון בשבת. אמנם כשמדבר בכללות לאנשים שונים, וביניהם הנושא מכשיר שמיעה כבעל קורא היודע שיש בבית הכנסת מי שיש לו מכשיר, מותר כיון שנחשב שלא ניחא ליה לדבר דווקא לבעל המכשיר.

והוסיף שכל הדיבור למכשיר הוא איסור דרבנן, כיון שאין דרך בעשיית מלאכה על ידי דיבור. ומבואר ברשב"א לעניין צידה שכשאינו עושה מלאכה, ורק ממילא נעשית המלאכה בלא מעשה, אין בזה איסור בפסיק רישא.

שבת של התעלות והתרוממות בהיכלי התורה בגייטסהד

לאחר מכן, שם הרב שליט"א את פעמיו אל ישיבת "נתיבות התורה", שם ניתנה השיחה הראשונה שפתחה את סדרת השיחות והשיעורים, בהשתתפות ראש הישיבה הגאון רבי משה רזנברג שליט"א. הרב האריך בלקח מוסר על אודות הסיוע משמים שכל אחד צריך לבקש בכל העניינים, לא רק בהצלחה בענייני העולם הזה כי גם ברוחניות, וכפי העולה מתוך דברי המדרש בפרשת השבוע שהסמיך את הפסוק "ישלח עזרך מוקדש ומציון יסעדך" לפסוק "קדושים תהיו", כי יש כאן הבטחה ובשורה לישראל שיזכו להיות קדושים, "כי קדוש אני ה' אלוהיכם", והקב"ה יסייע לאדם להיות קדוש. השיחה שהייתה עמוסה בסיפורים צדיקים עמדה בסימן המצוה של ואהבת לרעך כמוך, לדבוק באהבת החברים ולזכות לעמל התורה מתוך שמחה של מצוה.

נאדר בקודש היה הביקור הבא לאחר מכן, כאשר בחרת קודש עלו הרב שליט"א ופמלייתו למעונו של ראש הישיבה הגדולה דגייטסהד "בית יוסף", מן הגאון הנודע רבי אברהם גורביץ שליט"א. שקיבלם בחמימות גדולה ובקירבה יצאת דופן. חדרו הצנוע ועמוס הספרים מקיר לקיר כמו העיד בדומיית הוד על עשרות שנים של שקידה ועמל התורה של ראש הישיבה שאין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה.

במהלך הביקור, ראש הישיבה עיין ממושכות בסדרת הכרכים "מכתלי בית הדין", בה נדפסו תשובות אקטואליות בדיני ממונות היוצאות

וגדושה בשיחות ובדרשות נלהבות, בשירה ובזמרה, בהתרוממות הנפש וברגשות עילאיות, כאשר מורינו הרב שליט"א יוצא ונכנס ללא הפסקה בשערי היכלי התורה ככל שהזמן נותן, נושא מדברותיו הנפלאות ומוזג יינה של תורה לבני התורה המסולאים בפז, ששתו בצמא ובהשתוקקות את הדברים המחיים.

עם נחיתתה של המשלחת באנגליה בשעות הערב של ליל שישי, קידם את פניהם רבי הלל כהן שליט"א, ומשם יצאו לעבר גייטסהד, שם נתקבלו בשמחה על ידי בני הישיבה שהמתינו בצפייה ובהתרגשות בבית האכסניה של הגניד הרה"ח המפואר רבי משה קויפמאן שליט"א, אשר קיבל את פניהם בחמימות ואירח את הרב ואנשיו בעין טובה וברוח לב, בהכנסת אורחים מופלגת ומהודרת, כדרכו הנאצלת.

במעונות גדולי התורה ובהיכלי הישיבות

תיכף בבוקר יום השישי החל מורינו הרב שליט"א את מסע הביקורים והשיחות בהיכלי התורה. מיד לאחר תפילת שחרית ב'שוה"ל המרכזי, ביקר הרב שליט"א בהיכל הכולל הגדול דקהילת גייטסהד, שם התגלה לנגד עיניו מחזה נדיר, מרהיב ומפעם, כאשר מאות לומדים היו שקועים בתלמודם בחיות ובהתלהבות אף בערב שבת קודש כבשאר ימות החול, מתוך רצינות והתמדה שיצאו ללמוד ולהעיד על הכלל כולו. כמה יפה שעה זו של שקידה ויגיעה להכין את הלב ואת הנפש לקראת שבת המלכה.

ברגשי התפעלות והערכה יצא הרב שליט"א מן המקום, ופנה אל בית האכסניה, שם נרשמה שעה של קורת רוח וחו תלמידי חכמים, כאשר הופיע בהדרו ראש הישיבה הגר"ע יפה שליט"א יחד עם בנו הגאון רבי יעקב שליט"א לקבל את פני הרב שליט"א ולדרוש בשלמו, כאשר הנוכחים מתענגים על דברי התורה הקולחים מפיותיהם.

לביקור מרומם ומעורר זכו בני הקהילה התורנית בגייטסהד, עם הגעתו של מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, ריש מתיבתא "עוז והדר" ואב"ד "באר ישראל" לשב"ק פרשת אחרי-קדושים, אחר שהזמן במיוחד מארץ הקודש למסע חיזוק בקהילה המעטירה, מסע שהפיח רוח של התעלות בהיכלי הישיבות, חיזק את מאות בני התורה בעיר בעבודת ה', והותיר חותם עמוק ורושם עז בלבבות.

שמה של הקהילה התורנית בגייטסהד יצא לתהילה כאחד ממבצרי התורה והיראה הבולטים באירופה, ככזו המאכלסת מאות משפחות של בני עליה, ומבורכת בהיכלי ישיבות וכוללים בהם שוקדים בני תורה על תלמודם יומם וליל. הרחק משאון הכרכים, משגשגת ופורחת הקהילה החשובה, בפשטות ובחן, בשלווה ובתמימות דרך. קרן התורה עולה ומתגדלת, וצורבים מכל העולם מידפקים על דלתי ישיבותיה הנחשבות על מנת לזכות לכותרה של תורה.

אחת הישיבות המרכזיות היא ישיבת "תפארת יעקב" לצעירים, בראשה עומד הגאון הגדול רבי עזריאל יפה שליט"א, ובנו מקים עולה של תורה הגאון רבי יעקב יפה שליט"א, כשעל צבאם כמאתיים נערים צעירים המתבשמים מאור תורתם, ופוקדים את ספסלי בית המדרש המפוארים בקביעות ובהתמדה.

הגאון רבי עזריאל, שידיו רב לו גם בקירוב יהודים רחוקים והכנסתם תחת כנפי השכינה במסירות ובאהבה, פגש את מורינו הרב שליט"א בשבת המרוממת והבלתי נשכחת שנערכה השנה במעוזי"בו" שב"ק פרשת יתרו, כאשר לראשונה מתחילת המלחמה באוקראינה, נתקבצו ובאו יהודים מכל קצווי אוקראינה לשבת קבלת התורה במסגרת ארגון "בעל שם טוב קינדערס", שהוקם על ידי איש החסד ורב המעש, רבי הלל כהן שליט"א, המפורסם מפעולות הקירוב העניפות באוקראינה ובכל קצווי תבל. בערב אותה שבת מרגשת, נערכו בריתות מילה ליהודים שביקשו לשוב לכור מחצבתם, כאשר הגר"ע יפה ומורינו הרב שליט"א כובדו בסנדקאות, והמשיכו לערוך יחדיו את השבת ולשאת דרשות חיזוק מלהיבות בהשתתפות ציבור ענק.

תחת הרושם הכביר של אותה שבת, הזמין ראש הישיבה הגר"ע יפה שליט"א את מורינו הרב שליט"א לבוא ולשאת דברי חיזוק בישיבתו ובהיכלי בתי המדרש שבגייטסהד, הזמנה שיצאה אל הפועל בשבת האחרונה, לאור השתדלותו הנמרצת של רבי הלל כהן, שפעל רבות לתיאום הביקור והוצאתו אל הפועל. שבת עמוסה

מבית דינו של מורינו הרב שליט"א לדורשי ההלכה, ובספרים נוספים נאים ומהודרים מבית היוצר של ממלכת התורה "עוז והדר" שהציג הרב שליט"א בפני ראש הישיבה, כאשר ראש הישיבה מפליא בהערכתו את מפעלות ממלכת התורה "עוז והדר" ואת מעשיו הגדולים של הרב שליט"א בעמדו על הפקודים, ומביע קורת רוח מהרחבת הגבולות והפצת התורה.

השיחה נשורה בדברי תורה ובמעשי צדיקים, כאשר בין הדברים סיפר ראש הישיבה שליט"א את המעשה הידוע שהיה אצל זקינו הגאון הצדיק רבי אליהו לופיאן זצ"ל, שהגיע לבקש ברכה מרבינו השפת אמת מגור עבור זוגתו שנחלתה. אמר לו השפת אמת "וכי מי שזכה לגילוי אליהו צריך לבקש ברכה". ורבי אליהו שהתפעל מכך שהרבי ידע שזכה לגילוי אליהו, ענה בענוותנותו ובחריפותו כי ממי שיודע מי הוא הזוכה לגילוי אליהו הוא בהחלט חפץ להתברך. בסיום הביקור הטריח עצמו ראש הישיבה באות חביבות מופלגת וליווה את הרב שליט"א עד לרכבו.

לפני כניסת השבת, נשא מורינו הרב שיחה תורנית מקיפה בישיבה הגדולה "גדיל תורה" שבראשות הגאון רבי יעקב ברסלויאר שליט"א. השיחה העמוקה עסקה בענין סוד בגדי הלבן של הכהן הגדול שהם כמו גוף לאדם הגדול בזמן כה מקודש, ובענין בגדיו של הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק שהעניקו כוחות מחודשים לאדם שלבשם, כי גופו היה מקודש כנשמתו, ובגדיו היו כגוף לנשמה. עוד הרחיב בדברי האור החיים הקדוש שהשווה בין מחילת העוון אצל דוד המלך כשהכניסו את הארון לבית קדשי הקדשים, לכניסת אהרן בבגדי לבן, הקשורים לכלל "אין

קטיגור נעשה סניגור", ומכאן בהרחבה נפלאה על שיטות הלימוד השונות של שאל המלך ודוד המלך וביאור דברי האור החיים הקדוש בספרו "חפץ ה'" על מחילת העוון. בהמשך האריך עוד בדברי הכנה נפלאים לשבת קודש הקרבה ובאה.

שבת קודש של התעלות ודבקות

לקראת כניסת השבת, עלו ובאו מורינו הרב שליט"א ומפלייתו אל ההיכל הגדול של הישיבה המפוארת "תפארת יעקב" העומדת תחת שבטו של הגר"ע יפה שליט"א, אליה הוזמנו לעשות את מרבית יום השבת, לרומם את הבחורים הצעירים טפח וטפחיים מעל הקרקע, ולהשפיע אווירה של התעלות ודבקות. אי אפשר לתאר את ההתרגשות וההתלהבות שאפפו את ההיכל בשעת קבלת השבת ותפילת ערבית, שנערכו במעמד מאות הבחורים הניצבים על עומדם בסדר מופתי ובחינניות, בצוותא חדא עם אברכים מהקהילה שחפצו אף הם להתענג על ה', ואת עוצמת השירה הסוחפת והמאוחדת שהרטיטה את הכתלים ואת הלבבות. בסיום התפילה, ניגשו הבחורים לעבור בתווך להתברך בברכת "שבתא טובא".

וכמעט שהם בשעת התפילה כך מעשיהם בסעודת ליל שבת קודש שנערכה באווירה מיוחדת ומרוממת, כאשר השירה בוקעת ועולה ומאחדת את הלבבות כולם לעונג הנשמות ועדן הרוחות. במהלך הסעודה עשו הצורבים את אזניהם כאפרכסת והאזינו בשקיקה למשא המרכזי שהשמיע הרב שליט"א על גדולתו של אהרן הכהן במוות שני בניו בקרבנות לפני ה' ומוסר ההשכל שיש לכל אחד ליקח אל עולמו, וכך ביאר את הפסוק "ואל יבוא בכל עת" שהוא

לשון פחד ובעתה, כמו שפירשו צדיקים בפסוק "ואתחנן אל ה' בעת ההיא", כלומר, שכאשר יבוא אהרן אל הקודש ויתקרב לפני מלך מלכי המלכים יראה את המקום הגבוה שזכו לו בני אהרן ויהיה זה אצלו רוממות ולא בעתה.

וכך גם כל אחד ואחד, גם כאשר עוברים עליו קשיים והסתרות, ככל שהוא מקרב עצמו אל ה' יתברך הרי זה מתגלה כרוממות וגדולה. הרב תיבל את הדברים במעשה נורא הוד שאירע אצל הדברי חיים, שאמר לחסיד אחד שתינה את צערו לפניו שהרבי אינו פועל ישועה עבור זוגתו החולנית, בעוד עבור יהודי שהיה רחוק מתורה ומצוות פעל ישועה למעלה מדרך הטבע בעד חיי שמירת תורה ומצוות, ולא תהא כהנת כפונדקית?! ענהו הרבי, כי אותו יהודי היה צריך שיראו שיש בורא לעולם, על כן טרחתי ויגעתי לפעול עבורו ישועה, אבל אתה יודע שיש בורא לעולם והנך קרוב אליו, ואף בתוך הצער וההסתר תוכל לראות את הרוממות והגדולה של הדבר.

במהלך סעודת השבת הגיעו למקום קבוצה מיוחדת של בחורים שהתארחו בעיר לצורך קירוב, ואף הם זכו להתברך בלבבות ולשמוע דברי חיזוק, אף לאחר שהסתיימה סעודת השבת העילאית, לא תמה ההתוועדות וההתאספות לכל המבקשים לזכות להתענג על ה' ועל השבת, ולאורך שעות ליל שבת קודש התקיים ה"באטע" בביתו של הרה"ח המפואר רבי יונה קויפמאן שליט"א בנו של המארח רבי משה שליט"א, שערך את השולחן בכל טוב מיני מגדים ופירות נאים ומשובחים. שעות ארוכות נהרו למקום מאות בחורי הישיבה הגדולה ועימם אברכים שחפצו להשתתף ב"זיצ" החסידי, לשיר ולהלל לפני הבורא יתברך ולכבוד השבת, ולהתעדן בזיו אור דברי התורה וסיפורי הצדיקים שלא פסק פיו של הרב שליט"א מלמלל בין ניגון לניגון של דבקות והשתפכות הנפש, מתביעתו היוקדת של רבינו השפת אמת שכל מעשינו אף בדברי הרשות לא ייהמו למעשיהם של אנשי ארץ מצרים וארץ כנען, דרך חקירות נוראות במצוות "ואהבת לרעך כמוך" וחיך קודמין שנגעו בימי המלחמה הנוראה, ועד לגערתו האהבת של הבית ישראל בחסיד רבי מניס וטינצקי זצ"ל שאיבד את משפחתו במלחמה הנוראה ש"עדיף להתהלך כאן מאשר להיות טמון שם" וכמו שניתן ללמוד מאהרן הכהן אחר מות בניו. כאשר האווירה מתעלה ומזדככת עוד ועוד עד לפנות הבוקר של יום השבת.

גם בבוקר יום השבת, התקיימו התפילות המרוממות בהיכל ישיבת "תפארת יעקב" בהשתתפות הרב שליט"א ובני חבורתו. לאחר תפילת מוסף, נערך "קידושא רבה" מפואר לכלל בחורי הישיבה לכבוד האורחים החשובים, כאשר גם בו נשא הרב שליט"א שיחה נרגשת בפני רבני צוות הישיבה ובחורי החמד והרחיב על ה"כתר" המיוחד שראש הישיבה יחד עם כל הצוות והבחורים מביאים לפני הקב"ה.

עוד הזכיר את פירושו הנפלא של הגאון רבי אהרן לוויין זצ"ל על דברי הגר"א שרק אהרן הכהן היה יכול להיכנס בכל השנה לקודש הקדשים בסדר האמור בפרשה, אבל לדורות לא, שהטעם הוא על פי דברי הספורנו שבמשכן היה כל השנה בחינת יום הכיפורים ככתוב "וענן ה' על המשכן יומם", ונאמר "כי בענן אראה על הכפורת". וביאר הרב שליט"א שהענן הזה הוא הענן שמחשיך ומסתיר בצורת בני ישראל, כמו כאן שמתו בניו של אהרן, ובתוך הצער והגלות זוכים להתקרב

לקודש הקדשים אל ה' יתברך. ואותו צדיק רבי אהרן לווי מזליה חזי את אשר אירע עמו שנעקד על קידוש ה' בשנות הזעם.

הרב שליט"א הוסיף מזווית אישית, כי נכדו של הגר"א לווי שיגר מכתב הערכה לזקנו של הרב, הגה"ח רבי ישראל יצחק פומרנץ זצ"ל, לאחר שקרא את ספרו בו כתב את קורותיו בשנות הזעם הנוראות, ובתוך הדברים כתב לו כעין תשובה על מה עשה ה' ככה לאומתו הסחופה, כי ככל שיש יותר מסירות נפש כך מתגלית יותר האהבה והקירבה של ישראל להש"ת, וכמעשיו של הסבא בשואה שהיה מוסר נפשו לה' ולתורתו. והוא השיב לו במכתב כי הצדיקים תחילתם ייסורים וסופם שלווה, כפירושו של עמוד העבודה כי השלווה שבאה מתוך הייסורים היא שלווה הרבה יותר אמיתית ושקטה, וכל הייסורים הם הכנה עבור השלווה.

בשעה זו נעמד גם יו"ר הוועד ליהודי אוקראינה והעושה ומעשה לקירוב אחינו בני ישראל בכל מקום, ומי שטרח בעצמו לארגון כל המסע, רבי הלל כהן שליט"א לשאת מדברותיו הנלהבות, והעלה על נס את פועלו של הגר"ע יפה שליט"א בקירוב יהודים לאביהם שבשמים, ואמר כי באמת כל שכן שגם הישיבה הזאת היא קירוב על גבי קירוב, וכל מעשיו לשם שמים להרבות כבוד שמים בעולם.

משם עברו כולם להיכל בית המדרש החדש והמפואר, והקשיבו ברתק רב ובכובד ראש לשיעור כללי שנמסר במשך שעה ארוכה בסוגיית דבר שבמניין מן התורה ומדברנו, ובחקירת שורש הדברים. בין הדברים הובאו ראיות נפלאות בנושא רחב זה מתוך פרשת השבוע בענין עירוב דם הפר ודם השעיר שאינם מבטלים זה את זה, כאשר הרב שליט"א שוור גם פניני דרוש נפלאים בענין אי ביטולם של ישראל בין האומות מתורתו של החידושי הרי"מ ז"ע ובשייכות עם מצוות "ואהבת לרעך כמוך" האמורה בפרשת השבוע אף היא.

בחורי הישיבה יצאו מהתפעלות מעומק השיעור, ירדו לעומק הסוגיא בחדות ובבהירות והצטופפו לאחר השיעור לדון ולהתפלפל בנושא, ואף לאחר צאתו מהישיבה המשיכו והתלוו אליו

על מנת להמשיך ולמצות את הסוגיא. אשרי הגאון רבי עזריאל שליט"א שזכה להעמיד תלמידים הרבה ולהחדיר בהם את אהבת התורה ויגיעתה עד אין קץ.

בדרכם חזר מהישיבה, התכבדו בני הפמליא בהזמנתו של הגאון רבי עזריאל יפה שליט"א להיכנס לביתו להיועד לכבוד שבת קודש. לאחר מכן, נערכה סעודת "צפרא דשבתא" אצל המארח הנגיד החשוב רבי משה קויפמאן שליט"א בבית האכסניא, כאשר גם בה נשמעו כל העת דברי תורה וסיפורי צדיקים היצקים טל חיים על הנפש, כמו גם שיחת חיזוק מיוחדת שנמסרה לכל בני המשפחה המורחבת.

לעת המנחה, השתתף הרב שליט"א בסעודה שלישית שנערכה בבית הכנסת הגדול של מתפללי נוסח ספרד, בנשיאות הרה"ג רבי יצחק צבי שטראה שליט"א. ציבור רב נאסף במקום, ואף רבים מבני הישיבה באו להשתתף בסעודה שלישית כדי לשמוע את דברי התורה והחיזוק.

במאמרו העמוק ביאר הרב שליט"א בהרחבה את שיטתו של רבי עקיבא שהלך בדרכו של רבו נחום איש גמזו לדרוש את התורה בדרך של ריבוי ומיעוט וריבוי ולא בכלל ופרט וכלל, כי נחום איש גם זו היה אומר על כל דבר גם זו לטובה ובחר בדרך של ייסורים, ומובא בירושלמי שכאשר רבי עקיבא נכנס לבקר אמו לו נחום אי לי שאין אני רואה אותך גם כן בייסורים כאלו. ואכן גם רבי עקיבא היה אומר כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, וכל ימיו היה מצטער על 'בכל נפשך' עד שמת בייסורים נוראים, כי ביקש לבדוק את עצמו אם יש לו מסירות נפש כבני אברהם אבינו, על אף שהיה בן גרים.

וביאור הענין הוא שהם היו דורשים את התורה בדרך של דקדוק על כל אות ואות וכל קוץ וקוץ, והיו מחשיבים כל פרט ופרט, וזוהי הדרך של הקב"ה שמדקדק עם צדיקים כחוט השערה. ובדברים אלו ביאר שתלמידיו רבי עקיבא החשיבו יותר מדי את הכלל ולא את הפרט ולכן לא נהגו

כבוד זה בזה, אבל רבי עקיבא אמר "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה, כי היה מחשיב ומדייק על כל דבר.

לאחר תפילת ערבית, שוחח הרב שליט"א עם הגאון המופלא רבי נפתלי כצנשטיין שליט"א, ששיבח את פועלו ואמר כי הספרים שיוצאים לאור על ידו הם קירוב הגאולה.

במוצאי השבת העמוסה והגדושה, התקיימה סעודת מלווה מלכה מפוארת בביתו של ראש הישיבה הגאון רבי עזריאל יפה שליט"א, שערך את השולחן בשפע מטעמים ובמגדנות, והתברכה בשירה ובזמרה בשילוב מעשיות צדיקים. בהמשך השעות המאוחרות של הלילה, רבים היו תלמידיו החכמים אשר עלו ובאו לבקש לשמוע וללמוד, וכן גם להביא את חידושיהם שזכו להעלות על הכתב בספרים.

חותם של תורה

את תפילת שחרית של יום ראשון עשו חברי המשלחת בישיבת "נצח ישראל" סנדרלנד - ישיבה קטנה וקיבוץ בראשות הגאון רבי יעקב ארנטרוב שליט"א. לאחר התפילה נשא הרב שליט"א דרשת חיזוק מיוחדת על השילוב של תורה וחסד, על החשיבות שבכל רגע של לימוד, ועל מעלת ומצות החסד שיש בלימוד האחד עם השני, "אמור ואמרת" להאיר ולהזהיר גדולים על הקטנים.

המסע המרומם נחתם בביקור רב רושם במעונו של הגאון הגדול רבי עזריאל רוזנבוים שליט"א, אשר חרף גילו המופלג וחולשתו הרבה קיבל את הרב שליט"א בכבוד רב, בירכו בחמימות והעניק לו את ספרו לאות הערכה.

במשך כל ימי הביקור הורגשה תכונה מיוחדת בהיכלי התורה שבעיר. דרשות החיזוק, השיחות וההתאספויות הותירו השפעה עמוקה על הציבור כולו ועל בני התורה בפרט, אשר יצאו מן המסע מחוזקים ומרוממים, מלאים בשאיפה להוסיף ולהעמיק בעבודת ה' ובהתמדת התורה.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעשי הצדיקים
ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של
מורן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם
אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך
שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אור

לעצמך

הרה"ק
רבי שלמה גולדמן
מזוועהיל זי"ע

יומא דהילולא - כ"ו אייר תש"ה

ספרים רוסיים לשפה ההונגרית. מובן מאליו שספרים אלו לא היו ספרי הלכה או ספרי חסידות קדושים, היו אלו ספרי תעמולה קומוניסטית, ספרים המלאים כפירה ורעל! כפירה מחלחלת! כאשר מתעסקים עם רעל הוא חודר לעצמות! שלום שקרא ותרנגם ספר אחרי ספר החל לספוג את הרעל הכפרי אשר טמטם את לבו. לבו החם של העילוי מאונגוואר נסתם, התקרר לו רגש הקדושה, טהרת הלב נגוזה. במקומו של הלב הגדול התיישב לב אחר, לב של אבן! שלום הפך לקומוניסט נלהב...

שנים חלפו, המלחמה הנוראה תמה, העשן החל להתפזר. מבין הכבשנים החלו להתקבץ השרידים, שרידים מיישיבת אונגוואר, אודים מוצלים מאש מחצר הקודש בעלזא. מנסים לשקם, מנסים לבנות את עולמם מחדש. שואלים ומתעניינים מה עלה בגורל חבריהם, מה עם פלוגי, מה עלה בגורלו של אלמוני. כל כך הרבה נהרגו, כל אחד שנשאר, כל אחד ששרד הביא ללבם השבור שמחה גדולה.

דבר אחד העסיק את כולם, מה עלה בגורלו של שלום העילוי? האם הוא שרר את המלחמה, או שעלה בסערה השמימה במות קדושים. שמועות סותרות הסתובבו, זה אמר שראה את שלום, והשני טען שידוע לו ששלום אינו בין החיים. לפתע החלו להגיע שמועות עצובות מרוסיה, בתחילה היו אלו רק שמועות, עד שהתבררה התמונה המלאה והעצובה, שלום העילוי זנח את דרך התורה וחי לו בעיירה נידחת כמו גוי גמור!

עצב מילא את לבם של השרידים, תחושת החמצה עמוקה, שלום! איך יתכן! הן יש לו תפקיד, עליו להאיר את שמי העולם בתורתו!

רוסיה רחוקה ומסוגרת, מוקפת במסך ברזל, אין יוצא ואין בא. לא ניתן לנסוע לרוסיה להשפיע על שלום.

בירושלים בבנין קטן בשכונת בית ישראל התחולל המאבק האמיתי על חייו הרוחניים של שלום, לבלתי ידח ממנו נידח. רבי אליהו רוס איש סודו ונאמן ביתו של הרבי הקדוש רבי שלומק'ה מזוועהיל לא הסכים להתייחס מחבירו של שלום, לא היה מוכן לוותר עליו. דרכו של הרבי הקדוש הייתה לטבול בכל בוקר במקווה ולאחר מכן נוהג להזכיר ולברך את אלו הזקוקים לישועה.

בכל יום היה רבי אליהו מלווה את הרבי בדרכו למקווה והיה מנצל את הדרך להזכיר לפני הרבי רשימה ארוכה של אנשים שהיו זקוקים לישועה. "דוד בן חיה, טוביה בן שרה, שלום בן רבקה" בכל יום היה מזכיר רבי אליהו את שמו של חברו היקר שלום בן רבקה בתוך רשימת הזקוקים לישועה. הרבי ברח והתפלל אולם על שם אחד דיגל במפגיע, שלום בן רבקה, הרבי סרב לברך את אותו עילוי לשעבר...

אולם רבי אליהו לא התייחס, יום אחרי יום המשיך להזכיר את שמו של חברו, מקווה שאולי היום יסכים הרבי לברך ולהתפלל על שלום בן רבקה שיחזור בתשובה שלמה. אולם הרבי מסרב... יום יום היה רבי אליהו מפציר ומבקש, אולם הרבי שותק ולא אומר דבר.

היה זה עוד יום שגרתי. רבי אליהו צועד לצד רבו הגדול ומזכיר לפניו שם אחרי שם. "רבי", פנה רבי אליהו לרבו הגדול "אנא יברך הרבי את שלום בן

הרה"ק רבי שלמה גולדמן מזוועהיל זי"ע, המכונה ר' שלומק'ה זווילער נולד בשנת תרכ"ט לאביו רבי מרדכי גולדמן - הרבי הקדוש מזוועהיל, נינו של רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב תלמידו של הבעל שם טוב. לאחר פטירת אביו הגדול החל לכהן באדמו"רות לצד אחיו הגדול ממנו - רבי יחיאל מיכל גולדמן.

בשנת תרפ"ו עלה ר' שלומק'ה זווילער לארץ הקודש יחד עם נכדו רבי מרדכי, ובעת שירדו מן הספינה אמר הרבי לנכדו "משליך אני את האדמו"רות לים..." אולם על אף מאמציו הרבים להסתיר עצמו עמדו אט אט אנשי ירושלים על גדלותו ונכנסו לביתו לעצה ולברכה.

במהלך מלחמת העולם השנייה בראשית שנת תש"ב, עמדו הנאצים בשערי ארץ ישראל באל-עלמין, סכנה מוחשית נשקפה לתושבי ארץ הקודש. הרבי הקדוש ר' שלומק'ה מזוועהיל הלך יחד עם ידידו הרבי הקדוש מהוסיאטין לקברו של האור החיים הקדוש להתפלל ולהעתיק על הצלת יהודי ישראל, ובסוף התפילה אמרו הצדיקים שהנאצים יכשלו ומשם תתחיל מפתח.

בשנת תש"ה בכ"ו באייר נסתלק הרבי הקדוש ר' שלומק'ה זווילער לבית עולמו, ואת מקומו מילא בנו ממשיך דרכו רבי גדליה משה גולדמן.

לבו הגדול של הרבי הקדוש מזוועהיל

הרבי הקדוש ר' שלומק'ה מזוועהיל הינו אחד הצדיקים הקדושים והטהורים ששתל הקב"ה בדורות האחרונים, כל כולו היה מידות טובות, רחום וחנון, קדוש וטהור באופן מופלא.

הבית הקטן בשכונת בית ישראל היה מקום עליה לרגל, רבים רבים שיחרו לפתחו לעצה ולברכה או סתם להשיח את רגשותיהם לפני לבו הרחום של הרבי. ומופתים גלויים התגלגלו תחת שולחנו, אולם למרות כל זאת הרבי היה חי בעניות עצומה, סרב לקבל מאומה מהפוקדים את ביתו. ניתן היה לראות בחוש את דברי דוד המלך בספר התהילים (קמט ד) "פיאר ענווים בישועה", הרבי הקדוש היה כל כולו מקשה אחת של ענווה ושפלות ברכ, והקב"ה פיאר אותו בישועות, בישועות רבות עבור כלל ישראל! מופתים גלויים!

המופת הגדול ביותר!

ידוע בשם הצדיקים שהמופת הגדול ביותר הוא להכניס יראת שמיים ביהודי, לקרב את בני האוהבים של הקב"ה תחת כנפי השכינה. לכך נתמקד במופת שכזה, השבת יהודי רחוק ביותר לכור מחצבתו.

מילדי החמד של העיר אונגוואר היה שלום, ניגן וזכים, כבר בשנות ילדותו המוקדמות נודע בחריפותו ובידיעותיו העצומות. בסעודת הבר מצווה של שלום השתתפו גדולי העיר אונגוואר והוא השמיע בפניהם דברי תורה נפלאים, חידושים שחידש בעמל רב, דברים אשר הפליאו את השומעים כולם. בטוחים היו כולם ששלום המתמיד והחריף עתיד להיות מגדולי תלמידי החכמים בדור הבא, יאיר את העולם בתורתו ובחכמתו.

הילד גדל והפך לנער, שלום נשלח לשיבתו של רבי יוסף אלימלך כהנא אשר שכנה בעיר אונגוואר, הייתה זו מתישבות המפורסמת והחשובות ביותר בהונגריה כולה, כאשר רבי יוסף ראש הישיבה - תלמיד חכם עצום, ספר תורה חי ממש! ניהל אותה ביד רמה. גם במקום חשוב זה ניכרה דמותו של הנער שלום. עד מהרה עמדו התלמידים על התמדתו וכשרונו העצום.

באותה העת בקצה אחר של אירופה חלה בחור חמד

מידות מתקנות

בפרשת לך לך מספרת התורה שאברהם אבינו שלח את אליעזר לחפש אשה עבור יצחק בנו, והזהיר והשביע אותו שלא יקח מבנות כנען, כי אל ארצי ואל מולדתי תלך, ולקחת אשה לבני ליצחק. ורבים הם התמהים מהו ההבדל, במה שונים הגויים אשר בחוץ מאלו הדברים בארץ כנען? וכי בחוץ היו יותר צדיקים? הניחו תפילין של רבנו תם?

עומקו של דבר מובא בספרים הקדושים, אנשי חוץ לא היו צדיקים, הם היו רח"ל עובדי עבודה זרה, דעותיהם לא היו טובות. אולם אנשי כנען היו בעלי מידות מושחתות. לימד אותנו אברהם אבינו; פגם של דעות קל יותר מפגם של מידות רעות, דעות פגומות ניתן להסיר בקל, ניתן לשכנע ולהדריך את האדם בדרך הישר, אולם מידות מושחתות זהו פגם בנפש, אלו הם דברים הטבועים בנפש שלא בנקל ניתן להסירם!

זאת הייתה עדיפותם של אנשי חוץ על אנשי ארץ כנען, מידותיהם היו מתוקנות, כאשר הנפש מתוקנת, אינה פגומה, ניתן להצמיח את דבקה אמנו.

מעשה נפלא סיפר יהודי יקר בשם ר' שלמה הופמן, אדם הידוע בחכמתו ובהבנתו בחכמת הנפש אשר היה מקורב לכמה וכמה מגדולי ישראל. "בצעירותי" סיפר ר' שלמה "זכיתי להיות מבאי ביתו של רבי שלומק'ה מזוועהיל, ורבות ספגתי ממנו ביראה ובדרך הישר. פעם אחת אמר לי הרבי: "כאשר אנו מתבוננים על שני יהודים אשר רח"ל עדיין לא שומרים תורה ומצוות, האחד הינו מומר לתאבון, והשני מומר להכעיס. במחשבה ראשונה נראה שמומר להכעיס גרוע יותר ממומר לתאבון, מפני שיש בו צד של זכות - יצרו תקפו, הוא לא עושה זאת כדי להכעיס את בוראו".

"אולם ממבט שני" המשיך ר' שלומק'ה מזוועהיל, "ישנה תקווה שמומר להכעיס יוכל לחזור בתשובה שלמה יותר מהמומר לתאבון. ומדוע? מומר להכעיס מתכון למרוד בבוראו, אולם ברור לנו שאם אותו יהודי מסכן היה מתבונן מעט בגדלות הקב"ה, מבין מהי המשמעות להתרים נגד מלכי המלכים הקב"ה היה בורח מעבירה כמטחוי קשת.

ולעיתים לבוא כשמישח יבוא, ונזכה למאמר הפסוק 'כי עין בעין יראו בשוב השם ציון' ברגע אחד יוכל אותו מומר לחזור בתשובה ולשנות את דעתו באחת, כפי שאמרנו קודם שפגם של דעות ניתן לעקור ברגע אחד. "שונה הוא מומר לתאבון" סיים הרבי, "מומר לתאבון זוהי בעיה פנימית, פגם בנפש! האדם אינו מסוגל להתגבר על התאוות הבעורות בו. אדם שלא עבד על התאוות והרצונות שלו יהיה צריך עבודה גדולה לשבר כל תאוה ותאוה, כל מידה ומידה, חזרתו בתשובה שלמה קשה יותר ממומר להכעיס!"

מתחילים להרגיש את אורו של משיח

היה זה בערב של יום סתמי באמצע השנה, ר' שלומק'ה מזוועהיל ישוב היה בביתו הקטן שקוע במחשבותיו כאשר לצדו ישב תלמידו נאמן ביתו ר' אליהו רוט. ניכר היה שהרבי עוסק כעת בדברים נעלים ונשגבים. לפתע התנער הרבי ממחשבותיו ואמר "מתחילים להרגיש את אורו של משיח היורד לעולם!"

"מהו אותו אור של משיח?" שאל ר' אליהו רוט. "אורו של משיח" ענה הרבי, "זוהי התעוררות לתשובה היורדת לעולם. מרגיש אני בהשפעתו של אור יקר זה".

"עד לך" המשיך הרבי ואמר, "ישנם שני דרכים לתשובה, 'תשובה עילאה', 'תשובה תתאה'. לעיתים אדם חוטא ולפתע מתעורר בו רצון לשוב, אם מפני חשבון נפש שעשה, או דבר התעוררות ששמע, או צרה שהתרגשה עליו. תשובה זו נקראת 'תשובה תתאה'.

אולם ישנם מקרים שהאדם לא עורר את עצמו לשוב, הוא לא עשה לשם כך דבר, מתוך עומק הסחי והמאוס אשר היה שריו תקפה אותו רוח טהרה, השתוקקות עצומה לקרבת אלוהים. זה נקרא 'תשובה עילאה', האדם לא עשה מאומה ולפתע מתעורר בו רגש של תשובה.

תשובה גבוהה זו המגיעה כולה ממקור עליון, הינה חסד השם על בראיו, השופך עליהם רוח טהרה אף שאינם ראויים לכך. דבר זה נקרא אורו של משיח! זהו האור הגדול אשר מרגיש אני בעת הזו!"

ברכתו של הרבי הקדוש ר' שלומק'ה מזוועהיל התקיימה! הרבי הבטיח ששלוש לא יעזוב את העולם בלי הרהור תשובה, וההבטחה הפלאית התקיימה במלואה. מעשה נורא זה הינו גדול המופתים של הרבי הקדוש ר' שלומק'ה מזוועהיל, להחזיר נשמה תועה לאביה שבשמים, להכניס חוס של קדושה באותו לב גדול שהתרחק, להחזיר את שלום העילוי בתשובה שלמה.

טעימה מיערת הדבש

הרבי הקדוש רבי שלומק'ה מזוועהיל לא השאיר אחריו ספרים, אולם דברי תורתו הקדושים נשמרו בידינו על ידי תלמידיו הרבים, ורבים רבים מצטטים מאמרותיו הטהורות בעיניים דולקות.

טעימה קטנה בקצה המטה מאותה יערת הדבש - דברי קודשו של הרבי הקדוש ר' שלומק'ה מזוועהיל, מטעים אותנו רבי משה ובר, מגדולי המשפיעים החסידיים אשר חיו בירושלים. רבי משה ובר היה מקושר ביותר לרבי מליבוואויטש, ואף ידוע שהרבי מליבוואויטש התבטא ואמר: "רק מלאות את פניו של רבי משה ובר אפשר לקבל יראת שמים!"

בצעירותו זכה רבי משה להתקרב לרבי שלומק'ה מזוועהיל, אשר סמך עליו ביותר והפקיד בידיו כספים על מנת לחלקם למשפחות תלמידי חכמים.

בספרו "ירוש משה" מביא רבי משה ובר אמרה נפלאה בשמו של הרבי הקדוש מזוועהיל, הנה ביום הכיפורים בתפילת ימנחה נוהגים אנו לקרוא את הפסוק יונה. אנו קוראים שיונה הנביא נצטווה ללכת ולהתריע באנשי ינונה ולהחזירם תשובה, אולם יונה הנביא לא חפץ לעשות זאת, ניסה לברוח מהקב"ה באונייה הנוסעת תרשישה.

ומדוע לא חפץ יונה הנביא לקיים את נבואתו? המדרש מביא שיונה הנביא ידע שאם ילך לאנשי ינונה ויאמר להם: "עוד שלושה ימים יניווה נהפכת", וודאי יחזרו בתשובה שלמה לפני הקב"ה. מדבר זה חשש יונה הנביא, חשש שיצא מכך קטרוג גדול על כלל ישראל. יאמרו המקטרגים: "ראו כיצד הגויים חוזרים בתשובה על ידי נבואה אחת, ובני ישראל אינם שבים לבוראם על אף אזהרות הנביאים הרבים שנשלחו להחזיר בתשובה".

שאל רבי שלומק'ה מזוועהיל: לכאורה דברי המדרש טעונים ביאור, הרי ישנו איסור חמור על נביא לכבוש את נבואתו, ואפילו אם יש לו סיבות וכוונות טובות. ובנוסף, מהי התועלת בכך שיונה ברח תרשישה, הרי ברור היה ליונה הנביא שעצת ה' היא תקום, לבורא העולם לא חסר שליחים, ואם יונה לא ילך הקב"ה ישלח נביא אחר?

מוכרחים לומר שיש כאן הסבר עמוק ועצום, אומר רבי שלומק'ה מזוועהיל: יונה הנביא לא רצה לכבוש נבואתו חלילה, ואף לא חשב שהוא - בשר ודם יוכל למנוע את רצונו של מלך מלכי המלכים. במעשיו של יונה הנביא ישנה כוונה עמוקה ונסתרת.

הנביא מספר על נס עצום שנעשה ליונה הנביא, יונה שהה בתוך מעי הדג שלושה ימים ושלושה לילות, ויצא משם בריא ושלם. נס גדול שכזה הפך לשיחת היום, כולם דברו על הנס הגדול שאירע, יונה הנביא סרב לקיים את שליחותו, הייתה סערה בים, נודע שהסערה בגלל יונה, זרקו את יונה לים, דג בלע אותו, ולאחר שלושה ימים הדג הקיא אותו ליבשה.

כאשר מגיע נביא שכזה לבשר על שליחות מאת הקב"ה 'בעוד ארבעים יום יניווה נהפכת' וודאי שהם יחזרו בתשובה, אין מכך כל התפעלות. כאשר רואים בחוש את יד השם וכי פלא שהם תפסו את עצמם? שהם התיישבו לבכות? חזרו בתשובה?

חזרה בתשובה לאחר נס עצום ונורא שכזה אינה רבואת, אינה קטרוג על עם ישראל!

יונה הנביא לא כבש נבואתו, יונה ביקש לעשות את שליחותו באופן שלא יצא קטרוג על בני ישראל, מפני שאצלנו בני ישראל בני האהובים של מקום אין צורך במופתים גדולים כל כך, מספיק לנו מכה קטנה, תזכורת מבורא עולם, וכבר אנו שבים בתשובה, חוזרים אל אבא שבשמים!

רבקה שיחזור בתשובה שלמה, הרבי שתק כהרגלו ומחשבה חלפה במוחו של רבי אליהו "אולי ד', אולי אין תקווה", אולם לפתע שומע הוא את קולו החם של הרבי הקדוש מזוועהיל "הוא לא יעזוב את העולם בלי הרהור תשובה..."

הרבי הבטיח! רבי אליהו מאושר, מתעורר, הן מי כמוהו יודע על כוח ברכתו של הרבי, יש תקווה.

הבנים חלפו, ברית המועצות הגדולה החלה להתפורר, מסך חלופי נפל, המוני יהודים מכל רחבי רוסיה הגדולה החלו לעלות לארץ הקודש. גם שלום היה ביניהם, לחבריו נודע ששלוש חברים דר עם אשתו במרכז הארץ וחיו לו חיים מופקדים, חיים הרחוקים מתורה ומצוות וללא כל סממן יהודי.

"ללא ידח ממנו נידח" החליטו החברים, יש לעשות משהו, שלום, העילוי של אונגוואר! לא ניתן להשאיר נשמה גדולה כל כך בבזבז וברפש. מפעם לפעם היו עולים חבריו אל ביתו, חברים מאונגוואר ומבעלזא, ניסו לדבר על לבו, לחמם את הלב ולנקות את המוח. אולם לא, שלום שמח לקראת חבריו שמח לשוחח עמם, הנהנה להעלות זיכרונות, לשמוע מה עבר עליהם. אולם על רוחניות, על תורה ותפילה לא היה ניתן לדבר, שלום לא הסכים לשמוע מילה על יהדות.

בכל פעם שכזו היו החברים חוזרים במפח נפש, כאב לב עצום, שלום! זה שתלו בו כל כך הרבה תקוות, אמרו אליו שהוא יאיר את העולם! כיצד? כיצד יתכן שלב ענק שכזה חי לו באשפותות?"

ניסו החברים וכן וכן, שלחו אליו ידידים רבים, אף אליהו רוט ידידו מנוער נסע אל ביתו, ניסה לדבר על לבו של שלום ידידו, להזכיר לו נשכחות, להטעים טעם של קדושה. אולם גם רבי אליהו נחל אכזבה, שלום לא מוכן לשמוע, חומה בצורה. הארס הכפרני חלחל כה עמוק והרס כל חלקה טובה בלב של שלום.

שישים שנה חלפו, רובם של חבריו הלכו לעולמם, גם אליהו רוט ביניהם, אולם עד יומו האחרון היה רבי אליהו סמוך ובטוח ששלוש יחזור בתשובה שלמה, הן הרבי הקדוש רבי שלומק'ה מזוועהיל הבטיח ששלוש לא יעזוב את העולם בלא הרהור תשובה.

בשנת תשס"ט פנה יהודי חסיד בעלזא ומרדכי שמו לשלוש ובקשה בפיו: "עורך אני ספר על חצי הקודש בעלזא מהימים אשר לפני המלחמה הנוראה, אשמח לשבת עמך לשמוע סיפורים על הימים ההם". שלום קיבל את פניו בשמחה, הוא כבר לא צעיר, הרבה שנים עברו, אולם הראש עדיין עובד. זמן רב ישוב השנים יחד, שלום סיפר בשטף מעשים, זיכרונות, דברי תורה, וסיפורים.

ימים ספורים לאחר מכן מרדכי מקבל שיחת טלפון משלוש: "אשמח אם תוכל להגיע שוב אל ביתי, צריך אני ממך טובה". "בשמחה, חייב אני לך הרבה הכרת הטוב על שפע של מידע יקר שנתת לי".

"אני רוצה תפילין" אמר שלום בשקט ובקול רועד, "השג לי נא במהירות רבה זוג תפילין..." מרדכי הוציא במהירות את תיק התפילין שלו "אני אשיג לך תפילין אולם היום תניח את שלי". אט אט כרך שלום את הרצועות הקדושות על ידיו, דמעות זלגו מעיניו. לנגד עיניו של מרדכי נגלה מחזה מרגש, קשיש, קומניסט לשעבר, נראה רחוק מכל זיק של יהדות, יושב עטור בטלית ותפילין, מתקרב לאבא שבשמים, מסיר את הקליפות שסבבו את נפשו, מוריד את העטיפה הגסה שעטפה אותו. מרגע לרגע היה נראה ששנים רבות נושרות ונעלמות, מבין הקליפות והעטיפות הגיח פתאום שלום העילוי! שלום של לפני המלחמה. "רוצה אני ללמוד!" אומר לפתע שלום, "קודם המלחמה עסקתי במסכת בבא בתרא, המלחמה הארורה הפסיקה אותי באמצע המסכת..."

שמועה טובה הגיעה לאוזני חבריו של שלום, לבו של שלום התעורר! מספר חברים התארגנו ועלו אל ביתו, מצאו אותו מול הגמרא הגדולה כמו בימים הטובים שקוע מוחו ולבו בדברי התורה הקדושה, "שישים ושבע שנים הייתי מבולבל" אמר להם שלום, "מרגיש אני שהכל התפוגג ברגע אחד, ממש כמו חלום". בשנותיו האחרונות חזר שלום לעצמו, ישב ולמד בהתמדה וברצף, מצלל כל דקה פנויה ללימוד התורה, עד שנפטר בשנת תשע"א מתוך לימוד תורה בשקידה ועומק.

נהזר אורות של אמונה לדרך החיים החדה

מלוקט מדברות
קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי
אביחצירא שליט"א

גיליון ז

פרשת בהר בחקותי תשפ"ו

פניני דעת
לנתיבות חיי היום

הזריק

בצל האמונה
פרקי חינוך לחיים של רוגע ושלווה

משקפיים של אמונה – ללמוד
להתבונן נכון על מאורעות
החיים

הבניין הישר והראייה הפזולה

מכלל האמונה להאמין כי אף אם נראה דבר מסוים במציאות כרעה חס ושלום, הרי שכך זה נראה רק לעיני אדם בשר ודם, אבל באמת בהסתכלות עליונה הכל הוא אך ורק לטובה. משל נאה וידוע הסביר בעניין זה מרן החפץ חיים ע"ה. אדם הפזול בעיניו עומד מול בניין ישר ורואה אותו נטוי ועומד ליפול. בעודו זועק לעזרה מגיע חברו שאף הוא סובל מראייה פוזלת ומרגיע אותו ואומר שאכן הבניין נטוי ומסוכן אך הוא נוטה לצד ימין ולא לשמאל כדבריו. בסופו של דבר מגיע אדם שעניו ישרות ופוסק כי הבניין עומד ישר לחלוטין ואילו הם פשוט פוזלים ולכן כך נראים הדברים בעינייהם.

כך ממש הוא בעניין האמונה. דרכי הקדוש ברוך הוא ישרים הם כפי שנאמר (חושע ד, י) 'כִּי יִשְׂרִים דְּרָכָי ה''. אך לעיני האדם המסתכל מבעד לעיניים פוזלות נראים דרכיו יתברך כנוטים הצידה, כאילו חלילה יש דבר שאינו טוב בהנהגתו של בורא עולם.

הטעם המור שמגיע מתוך ההול

דברים ערבים ומתוקים דרש בזה הר"ק רבי יוסף צרפתי ע"ה בספרו הקדוש יד יוסף (ריש שמות). בפתח דבריו הוא מקשה על הפסוק (תהלים לד, ט) 'טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב ה' אֲשֶׁר הַגִּבֹּר יִחְסֶה בּוֹ'. קשה להבין את הפסוק הזה משתי סיבות. הראשונה היא שאין שייכות של טעימה בטוב השם הלא טעימה היא פעולה גשמית השייכת רק באכילה. השאלה השנייה היא שסדר העולם הוא שבתחילה אדם רואה את המאכל ורק כשמתקרב אליו הוא יכול גם לטעום ממנו, ומדוע כאן הקדים דוד המלך ע"ה את המילה טעמו לפני המילה וראו.

התשובה לכך טמונה בהבנה שהקדוש ברוך הוא טוב בתכלית, כפי שנאמר (תהלים קמח, ט) 'טוֹב ה' לְכָל וּרְחִמּוֹ עַל כָּל מַעֲשָׂיו'. לכן אפילו אם אדם רואה בעולם השפל הזה דין או גזרה שנראים לו במבטו השטחי כמשפט מעוקל ראוי שיתלה את העיקשות בדעתו שלו ולא בבורא יתברך. שהרי על הבורא נאמר (דברים לב, ד) 'אֵל-לְאֻמוֹת וְאֵין עֵלָּה צְדִיק וְיִשְׁרָאֵל'.

וכן אמר משה רבנו ע"ה 'הַצֹּר תָּמִים פְּעִלּוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֲמוֹנָה וְאֵין עֹלָ וְגו' שחת לו לא גניו מומם. פירושו של הפסוק הוא שהאל-יתברך תמים פעלו ודרכיו משפט ואם נראה לאדם שורת הדין פגומה עליו לדעת נאמנה כי מומם לא בניו הוא

המשך בעמוד הבא

הפיקדון שבכיס: למי באמת שייך הכסף שכבר נמצא אצלנו?

וכפי שזוהר ספר חסידים (סימן תטו) כי הקדוש ברוך הוא נותן לעשיר עושר כדי שישלך לעניים, ואם אינו עושה כן באים העניים וצועקים לפני המקום, והקדוש ברוך הוא נפרע ממנו כאילו גזל אותם וכופר בפיקדון שהופקד בידו.

כדי להמחיש את כוחה של ההכרה הזו, כדאי להתבונן בתועלת העצומה שצומחת לאדם שיודע שאפילו מה שבידו שייך עדיין להשם. כיוון שהוא מבין שהוא זקוק שהבורא ייתן לו את השפע בכל שנייה מחדש הוא מפשפש במעשיו תמיד ועושה תשובה על חטאיו כדי שלא תיעצר ההשפעה. הוא יודע שכל חטא קל פוגם בזכאותו ועל כן פרנסתו היא רק חסד חינוס.

יהודים של חסד והודאה

דוגמה מאירה לכך מובאת בדברי הר"ק בעל חידושי הרי"ם ע"ה (ליקוטי הרי"ם ויצא) המסביר מדוע אנו נקראים יהודים. השם יהודה ניתן על שם ההודאה הפעם אֵין ה' (בראשית כט, לה) כיוון שנטלה לאה יותר מחלקה (רש"י שם). עם ישראל יודעים שכל מה שהם מקבלים, הוא הרבה יותר מחלקם האמיתי כפי שאמרו חז"ל במסכת חולין (פ"ט א) שאנו ממעטים עצמנו לפני הבורא גם כשהוא משפיע עלינו גדולה, ולכן אנו מודים לו תמיד.

לעומת זאת מי שחושב שממונו הוא פרי צדקתו כפי שמוזכרת התורה הקדושה (דברים ט, ד-ו) אֵל תֹּאמַר בְּלִבְּךָ וְגו' בְּצִדְקָתִי הִבֵּיאֲנִי ה' [ואומר ספר הסמ"ג (סימן סד) שהוא לאו גמור] הרי הוא מסתכן בכפירה, שכן הוא בוטח רק במה שבידו וסבור שהשם אינו יכול ליטול זאת ממנו. הבוטח האמיתי לעומת זאת אינו דואג למחר כי הוא נשען רק על אביו שבשמיים, ויודע שמי שנותן לו היום ייתן לו גם מחר.

הוראה למעשה:

לפעמים אנו מרגישים בסוף החודש כשהמשכורת נכנסת לבנק או כשהמזווה מלא שהגענו אל המנוחה והנחתה. תחושת הרווחה הזו נראית לנו כמו תעודת ביטוח שאין ממנה פחד. המאמר הזה בא להזכיר לנו שהחשבוניות שלנו הם חשבונות של בשר ודם, אבל אצל מלך מלכי המלכים השפע לא באמת מחולק בעלות. אל תנסה להישען על היתרה בעבור ושב, התפקיד שלך הוא רק אחד והוא ליכור מי באמת מפרנס אותך בכל נשימה. השלך על ה' יתברך. ודע נאמנה שמי שמעניק לך את הכוח לאכול את הלחם ברגע זה ממש, הוא זה שימשיך לזון אותך בחסד גם ברגע הבא.

לחיות תמיד עם יד פתוחה

אחד הניסיונות הדקים ביותר בחיי האמונה הוא תחושת הביטחון המדומה שמגיעה כשהכיס מלא. לעיתים קרובות אדם חושב שברגע שהמזמון הגיע לידיו הרי הוא שלו לחלוטין. על יסוד זה העמיד הגאון רבי משה פיינשטיין ע"ה בספרו דרש משה (דרוש ב) את הכלל העמוק בהבנת כפל הלשון שאמר דוד המלך ע"ה (דברי הימים א כט, יד) כִּי מִמָּךְ הָכֵל וּמִיָּדְךָ נִתְּנוּ לָךְ.

הגר"מ חושף בפנינו זווית מבט מטלטלת המשלימה את תמונת הביטחון שלנו. כוונתו של דוד המלך ע"ה היא ללמדנו שהנתינה אינה מסתיימת ברגע שהכסף עבר אלינו. בכל פעם שאדם משתמש בדברים שנמצאים כבר תחת ידו, עליו לדעת שזה מתאפשר רק מידו הרחבה של השם יתברך. אף אם המזמון מונח בכיסו מובטח וסוגר אין זו מתנה חלוטה השייכת לו לגמרי. כפי שאמרו חז"ל במסכת ראש השנה (א, י) 'כֹּל הַיָּבֵא דְאִיתָא בִּי גִזָּא דְרַחֲמָנָא אֵיתָא' כלומר כל השפע שבעולם עדיין מונח בבית האוצר של הקדוש ברוך הוא והוא יתברך נותן לאדם בכל רגע ורגע מחדש, בדיוק את מה שצריך לו.

הווידי שמעל שולחן האוכל

כשאדם יושב אל שולחן ערוך מכל טוב הוא נוטה לחשב חשבונות של הרגל ולראות את האכילה כדבר מובן מאליה. אך ההלכה מלמדת אותנו שגם בשעת השפע הגדולה ביותר אנו תלויים לחלוטין בחסדי שמיים. נמשל הדבר לתקנת חכמים להגיד וידוי בערב יום הכיפורים קודם הסעודה המפסקת אף שעדיין לא הגיע זמן החיוב של יום הכיפורים עצמו.

כך מנמקים אותה הר"ף במסכת יומא (ב, פ"ג) והרמב"ם בספרו משנה תורה (הלכות תשובה פ"ב ה"ז) שמא יאירע דבר קלקלה בסעודה ויחנקו קודם שיתוודה. הרי לנו שאפילו אדם אשר כבר יושב אל השולחן ונמצא באמצעה של אכילת לחמו, אינו מובטח שיוכח לברך על המזמון ללא עזרה וסיוע מן השמיים. כך גם האדם הבריא אינו יכול לבטוח על חיותו שיהיה בריא בעוד רגע, אלא כל ביטחונו צריך להיות נשען רק על הקדוש ברוך הוא שישלים לו די מחסורו.

הבוטח אינו מחזיק מומין לעצמו

הבוטח האמיתי שעניו נשואות לשמיים יודע להשתמש נכון בכספו ולא יימנע מלפרוץ ממון רב על מצוות שהרי אינו מחזיק את הממון כשלו. כפי ששנינו במסכת אבות (פ"ב מ"ז) 'תָּן לוֹ מִשְׁלוֹ שְׂאתָה וּשְׁלָךְ שְׁלִי'

מוֹסֵר אֲבוֹת

הדרכה מעשית בפרשת השבוע

ביצד נמדדת הצלחה בעולם הרוחני?

כמה פעמים קרה לנו שהשקענו שעות ארוכות בפריקט בעבודה או במטלה מסוימת ולבסוף התוצאה לא יצאה כפי שרצינו. עוגמת הנפש במקרים כאלו היא גדולה משום שבעולם שלנו משלמים רק על תוצאות.

פרשת בחוקות פותחת בהבטחה גדולה התלויה בתנאי (ויקרא כו).
 א) אם בחקתי תלכו ואילו רש"י במקום מפרש את התנאי במילים
 צרות שתהיו נעמלים בתורה. הנהרה מנלה לנו שבעולם הרוחני
 אופן המדידה הפוך לחלוטין. כי תורה מעלת הלימוד הוא מתוך
 עמל וניעה ולא שלימוד יהיה רק בדרך תענוג קליל.

כך אמרו חז"ל במסכת ברכות (סג ב) שאין התורה מותקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. זהו העומק בדברי רש"י שעליו להיות עמלים ולשאת ולתת בעומקה של הלכה כי הלימוד ללא יגיעה אינו מתקיים באדם.

זכות יגיעת התורה הזו בכוחה להגן עלינו מן הפורענות. הגמרא במסכת יומא (ב. ט.) מבארת שכל עוד היו ישראל יגיעים בתורה וזכות זו הגינה עליהם מן הפורענות ואפילו כשהיו נכשלים בשלוש עבירות חמורות לא נאבדו מן הארץ. רק כאשר התרשלו מיגיעת התורה אבדה הארץ כפי שדרשו חז"ל במסכת בבא מציעא (פח. ב.) על הפסוק (דברים ט. יא) "על מה אבדה הארץ... על עזבם את תורתך על כר שלא בחרו בתורה תחלה". כלומר שלא בירכו לעסק בדברי תורה ולא למדו בדרך יגיעה וטוהר שהיא הנקראת בלשון הליכה כפי שכתוב אף בחזקתו תלכו.

עבודת השם ולימוד התורה באים לעיתים לאדם בקושי רב. אך מכל מקום אם עושים את העבודה באהבה ובחשק, היגיעה מפסיקה להיות עול והופכת לעונג ולשמחה. דוגמה נפלאה לכך אנו רואים בבית המקדש. הכהנים והלוויים היו עובדים שם עבודה פיזית קשה ומאומצת ועם זאת מקום מקדש נקרא מנוחה ונַחֲלָה כיון שזמאז מנוחה ושלווה אמיתית בתוך עבודתם. כפרש הר"ק הדברי יצחק מנצנץ ע"ה (ד"ה בפסוק אם) שגם האדם עוסק בתורה מתוך שמחה אזי גם היגיעה עצמה נחשבת לו לתענוג.

אך הבשורה הגדולה בפרשה היא שגם מי שעדיין לא זכה למדרגה העליונה הוזו והתורה עדיין מורגשת אצלו כעמל ובכדות פשוטו כמשמעותו הרי שגם הוא זוכה לכל הברכות האמורות. כפי שפירש רש"י שְׁתֹּהִי עֲמִילִים בתורה שהוא לשון עמל וקושי פיזי ממש ודווקא על עמל זה הבטיחה התורה ונתתי נשמים בעתם.

יוצא מכך שעצם העמל בלימוד הוא הנחשב והנמדד, כי העמלים בתורה הקדושה מקבלים שכר על עצם יגיעתם גם אם לא השיגו את מלוא ההבנה. הדבר רמוז בדברי הגמרא במסכת ברכות (ב.מ.ד.) **אֲנִי עֹמֵל וְהֵם עֹמְלִים אֲנִי עֹמֵל וּמִקְבָּל שְׂכָר וְהֵם עֹמְלִים וְאֵינִי מִקְבָּלִים שְׂכָר**. הכתב סופר (ש"ת אורח חיים סימן ז') מוקשה על כך שאין בודאי שגם העמלים בענייני התורה הכגון סוחרים מקבלים שכר על עמלם. הוא מתרץ שהסוחרים בעולם הזה מקבלים שכר על מה שהרוויחו במסחרם ולא על עצם עמלם ואם היו יכולים להשתכר ולהרוויח כסף בלי להתאמץ הם היו מרוצים מכך ביותר. לעומת זאת אצל הלומדים והעמלים בתורה עיקר קבלת השכר הוא בדיוק על היגיעה והעמל כפי שאמרנו במסכת אבות (פ"ה.מ"ג) **לִפְנֵי צִיּוֹר אֶגְרָא כְּלָמוֹר עֵינֵי הַשֹּׁכֵר מוֹעֵק**ן בעבור היגיעה, ובעבור הריחוק וההסלק.

בעולם העסקים מודדים אותו לפי שורת הרווח. אם השקעת המון שעות בעבודה אבל הפריקט לא יצא לפועל הרי שכל המאמץ נחשב לכישלון ואף אחד לא ישלם לך עליו. פרשת בחוקותי באה ללמד אותנו שאצל בורא עולם אופן המדידה שונה בתכלית. השם לא מחפש שרק "נסיים מסכת" או שנדע את ההלכה הכי טוב מכולם אלא הוא מחפש את העמל שלנו. כשאתה מתיישב ללמוד אחרי יום עבודה מתיש ועמוס כשהעניינים נעצמות ואתה בקושי מצליח לאסוף את המחשבות דע לך שהמאמץ הזה יקר ואהוב בשמיים יותר מלימוד קל וחורם. תאהב את העמל כי ברוחנות המאמץ הוא לא רק הדרך אל המטרה אלא הוא המטרה בעצמה.

הזולת הוא המראה שלך

הסיפורים הללו יונקים מהיסוד הגדול של מרן הבעל שם טוב ע"ה כפי שהובא בספר תולדות יעקב יוסף. הבעש"ט לימד שאדם הרואה חסרון אצל וולתו הרי זה כאילו התבונן במראה ורואה בה את מומיו שלו. כיון שאדם קרוב אצל עצמו ואינו מסוגל לראות את נעניו הזמני לו מן השמיים לראות את הפנים בחברו כבדי שיבין שעליו לפשפש במעשיו שלו. אילו היה האדם נקי בתכלית מכל שמץ של רע כפי שכותב ה"עריב" נחל הוא לא היה מסוגל לראות או להרגיש שום חובה ושום דבר רע באחר אלא היה דן את כל העולם וזכה וכוות.

בוזה יתבאר הפסוק (והלים ט, ט). מכל פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימיני. שכאשר האדם ניצל מפשעיו הוא כבר לא רואה חרפה אפילו אצל נבל. על כך הוהירה התורה והובא אל הכהן ללמדנו שכל נגע שאדם רואה מחוץ לו הוא סימן שמעוררים אותו מן השמיים לראות את הנגע הזה אצלו פנימה. אם יזכה האדם לתקן את עצמו בבחינת סור מרע יזכה לראות רק את הנקב שבחברו בבחינת עושה טוב.

בפעם הבאה שמישהו סביבך 'מוציא אותך משלוחות' בגלל התנהגות מסוימת או חיסרון בולט, תתעצור רגע לפני הביקורת. במקום להסתכל עליו תסתכל פנימה לתוך הלב שלך. בורא עולם הציב מולך מראה. החיסרון שראית שם בחוץ הוא בעצם ההדמנת פו שקיבלת מהשמיים כדי לגלות משהו שדורש ליטוש אצלך בבית פנימה. כשתחיל לומר 'תהלים' על החסרונות שלנו כלומר נתבונן בהם בענוה ובבקשת עזרה מהשם, נגלה פתאום שגם הסביבה שלנו משתנה לטובה והתנעים הופכים לאוהלים של מדרשה ושכינה.

על היהודי הקדוש רבי יעקב יצחק מפרשיסחא ע"ה מסופר בספר **תפארת היהודי** שהיה נוהג לומר תהלים בדבקות קודם התפילה. שאלוהו תלמידיו מדוע הוא בוחר להשקיע את זמנו באמירת תהלים ולא בעסק הגמרא הלא מובא במדרש שדוד המלך ע"ה ביקש מהקדוש ברוך הוא שתחשב אמירת התהלים כלימוד נעים ואהלות. אם כן מוכח לכאורה שהחשוב יותר להיעסוק בלימוד נעים ואהלות בעצמם ואילו התהלים הם רק בבחינת "חשב כמותם".

ענה להם ה'יהודי הקדוש בבחירות נפלאה כי אמת הדבר שהעסק בנגעים ואהלות הוא חשוב עד למאוד אך חז"ל כבר גילו לנו שכל הנגעים אדם רואה חוץ מגעו עצמו. בשביל שאדם יזכה לראות את נגעי עצמו ולהכיר בחסרונותיו הוא זקוק לאמירת תהלים מעומק הלב. רק אז יאירו עיניו לראות את האמת שבו ובכך יזכה להיות בבחינת סוד מרע כי מי שרואה את נגעי עצמו מתבייש ושב בתשובה שלמה. רק לאחר הניקוי הזה יוכל האדם להיות בבחינת אהלות מלשון אוהל שכן באדם כשהוא הופך להיות מרכבה לשכינה ובחינת עשרה טוב.

מעשה דומה המלומד אותו איך צדיקים מביטים על חטאי הזולת מסופר על האחים הקדושים רבי אלימלך מליז'נסק ^{ע"ה} ואחיו רבי זושא מאניפולי ^{ע"ה}. במהלך שנות גלותו היו עוברים מכפר לכפר וכאשר התארחו פעם באבסניה אחת שמע בעל הבית את רבי זושא מתוודה בפני אחיו בבתי תמרורים על רשימה ארוכה של עוונות קשים. לתדהמתו של בעל האבסניה אלו היו בדיוק החטאים שהוא עצמו נכשל בהם והוא שמע את רבי זושא מכה על חטא כאילו הוא זה שעשה אותם ממש. רבי אלימלך השיב לאחיו בחומרה כי אכן חטא גדול חטא ויש לו לשוב מדרכיו והיה מורה לו דרך תשובה ותיקון.

בעל הבית ששמע זאת הודיעו עד עמקי נשמתו כי הבין שברוח הקודש דיברו האורחים הנעלים על חטאיו שלו. הוא מיהר לבקש מהם שיורו גם לו את דרך התשובה. האחים החדושים הסבירו בזה יסוד

המשך מעמוד קודם

הגורם לכך. כפי שאמרו חז"ל במסכת קידושין (ע א) כל הפוסל במומו פוסל ומחמת שבני האדם עיקשים ופוסלים במומם הם תולים את העקשות בו יתברך.

על כך בדיוק אמר דוד המלך ע"ה טעמו וראו
כ"י טוב ה'. הכוונה היא שמתוך התבוננות בחושי
הטעם והראייה יבין האדם כי טוב השם וכי אין
רע ויורד מלמעלה כפי שמבואר במדרש רבה (א)
(ג). כיצד ניתן ללמוד זאת ממוש הטעם הרי קורה
שאדם אוכל מאכל מתוק והוא ערב לחיכו אך אם
ייעברו כמה ימים והוא יחלה חלילה הוא יאכל את
אותו מאכל בדיוק וירגיש בו טעם מר. ברור הדבר
כי המרידות אינה נובעת מן המאכל עצמו שהרי רק
אחזקל טעם בו טעם מתוק, אלא רק מחמת קלקול
מזנו וחוליו של האדם הוא טועם כעת טעם מר.

כך ממש הדבר גם בחוש הראייה שכן כאשר תכבד חלילה ראייתו של אדם הוא עלול להתבונן בצבע לבן ולחשוב שהוא ירוק או אדום. הצבע שנשאר לבן וטהור ורק מחמת כובד ראייתו של האדם משתנה החמונה.

על שני החושים הללו אמר דוד המלך 'טעמו וראו' כי מהם נוכל ללמוד ולדעת 'כי טוב השם'. כשם שחוש הטעם וחוש הראייה משתנים לפי

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק חמישי: במסילה העולה עמל תורה אינסופי

על אותם הדברים ממש, החוזרים ונשנים בספריו פעמים רבות מספור, חזר גם בספרו "ראשון לציון" שנכתב כעשרים שנה אחרי ה"חפץ ה'":

"הנה תמצא כמה תלמידי חכמים שעוסקים בתורה וטורחים ויגיעים בה בעומקה ובפירושה ולא יגעו ולא ייעפו ומתישים כחם בה מרוב אהבתם. ויש כת אחרת שלומדים מהתענג ומרוך, בלי טורח ויגיעה כפורה חובו. ומבקשים אולי לא מצא להם מעורר מדנים להקשות ולפלפל כי יגעים ובורחים מלשמוע דברי טרחא וקוראים לזה המעיין וטורח כי הוא מבלבל מי יתן איפוא וידעו כמה תתבלבל נשמתם בגיהנם וכאשר יהיו נכונים בחופת חבריהם היגיעים".

וכן כתב:

"יצונו לטרוח בתורה ולהשיג עומקה, לא לשטחיות הדברים, אלא החכמה והתבוננות בה ולהוציא דבר מתוך דבר, כי זהו עיקר הידיעה שצטטונו עליה דכתיב וידעת היום והשבות אל לבבך וגו', כי כל העוסק בתורה בלי טורח לרדת לעומקה הרי זה ככוס חטים מבלי דעת, ואחר עשות מלאכות הנעשות בחיטים יטעם כצפיחית בדבש".

דרך לימוד ייחודית

העקרון השלישי בדרך הלימוד של רבינו, היה הדרך בה ניגש אל כל עניין ונושא. כדי לרדת אל עומקה של סוגיא לא היה רבינו מעיין במפרשים כלל ועיקר, אלא מתייגע בעצמו על דברי הגמרא, מתוך רצון להגיע אל הפשט הנכון והמוכח. כל זה כדי שלא תהא דעתו נמשכת לכאן ולכאן, ועוד, מחששו ומזהירותו שמא ואולי ימצא חידוש כלשהו בספר מהספרים ואחר כך ידמה לחשוב כי חידשו מדעתו ויכתבו בספרו!

אמנם כן, לעיתים, אחרי סיומו של עיון בסוגיא היה מעיין בראשונים וב"תוספות יום טוב" כדי לראות מה חידשו הם בסוגיא זו, ומה רבה היתה שמחתו עת מצא את מסקנותיו כשהן מבוארות באר היטב מפי המפרשים!

"...ועוד בחנתי ברוך ה' שנתכונתי ברוב עניני העומק בענינים ידועים לדברי הרבנים... המה הקדושים הרמב"ן והר"ן והרב בעל תי"ט. כי ברוך ה' רוב פעמים אשר יאמרו דבריהם בעומק הסוגיות וימצא כתוב כל הכתוב לחיים, ואל יחשדני קורא בספרי הזה כי ח"ו כתבתי איזה דבר ולא מאשר הבינוני אני לבדי, א"נ כבושל גניבת הדעת ח"ו, כי מחששא זו הנהגתי את עצמי שלא הייתי קורא ולא אביט בשום ספר כלל אפילו אחר העיון וכ"ש קודם, אלא לפעמים ידועים אחר גמר העיון כל הצורך כאשר דעתי דעת הדיוט משגת הייתי משים לבי ועיני שם לדעת מה בפיהם ז"ל".

גם בעינו בתורה שבכתב נהג רבינו באותה הדרך וכפי שכתב בהקדמתו לספר "אור החיים":

"וסייג עשיתי שמשכתי ידי מפתחת ספרים, לא לקולתם כוונתי חלילה חלילה, כי כולם אענדם לראשי ואתערט בהם. אלא לבד אכשל להתכנסות בשמלתם ובפתחי בספר תורת ה' לא הייתי מקדים להתחכם מהראשונים לדעת הערותיהם וישוביהם ואכניס טפח ואפרש פירוש ממוצע מביניהם ולזה יקרא אחיו של נחש הקדמוני כי ערום יערים להתגדר, אלא תורת ה' כתובה לפני והיא העירה אותי והיא השיחתני והיא האירה נפשי לאור באור הערבי..."

המשך בשבוע הבא

פניני אור החיים

בעיני אלוקים ואדם

וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמּוּתוֹ וְיִרְאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֶיכֶם (ויקרא כה יז)

על הונאה במכירה ורכישה, דורשים חז"ל מהפסוקים - שרק למטלטלים יש דין הונאה, לא לקרקעות.

גם אם תימכר קרקע במחיר מפולפל, אין בה דין הונאה.

האם מותר לסובב את הזולת בכחש בעיניי קרקעות?

מלמד אותנו האור החיים הקדוש יסוד גדול: יש דברים שהקדוש ברוך הוא מסר לבין דין, לענוש ולכפות.

לעומתם, יש דברים, שמסיבות הידועות לו, לא מסר אותם לבית דין אך בשמים דנים את האדם על כך. הקדוש ברוך הוא, היודע מחשבות אדם ותחבולותיו, הוא יודע את כוונת המוכר, האם התכוון בכך להונות את זולתו.

גם אם אין עונש או כפייה על ידי בית דין, אין זה אומר שהדבר מותר.

ויראת מאלוקיך!

שואל כענין

וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעת הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו (ויקרא כה כ)

מעשה בפורק עול שיצא לתרבות רעה מפני שהיו לו 'קושיות', כהנה וכהנה.

אמר על כך פיקח אחד: אין לו 'שאלות', יש לו 'תירוצים'... הוא רוצה לפרוק עול ותולה את עצמו בבוקי סריק.

במצוות השמיטה מפרטת התורה: **וכי תאמרו מה נאכל, הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו.**

מחדד האור החיים הקדוש את הדברים. יש לשאול ויש לשאול.

יש אדם ששואל, והשאלה מציבה סימן-שאלה על עצם קיום המצווה. האם שייך לקיים, הרי כך וכך... לא על זה מבטיחה התורה 'ציוויתי את ברכתי'. לא זו השאלה הראויה.

על מה כן מבטיחה התורה. אדם שמציית לציווי ה' בכל מקרה. מני וגמור אצלו שהוא לא עובד בשמיטה, וכפי שמוכח מהמשך הפסוק 'חן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו'. ברור לו שהוא לא זורע ולא אוסף. אלא שיחד עם זאת הוא שואל 'כבן

הבית הגדול והקדוש

כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו ובא גאלו הקרב אליו ונאל את ממכרו אחיו (ויקרא כה כה)

פרשת בהר עוסקת בהרחבה בדיני בתים ושדות, מכירתם וגאולתם.

האור החיים הקדוש רואה בכל דבר בעולם את הרוחניות שבו, וגם כאן הוא מביא בדרך רמז על בית אחד ומיוחד, בית המקדש, הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו.

וכך הוא מטעים זאת בדברי הפסוק:

כי ימוך אחיך - כאשר אין ישראל מתנהגים כראוי, ובגין כך מסתלקים ההשפעות ומתמסכן עמוד הקדושה, והרי זה כאילו מביאים עניות להשפעות הרוחניות.

ומכר מאחוזתו - והגיעו הדברים לידי כך, שבית המקדש נמכר ביד האומות.

ובא גאלו הקרוב אליו וגאל את ממכרו אחיו - 'אח' הוא כינוי לצדיקים שהקב"ה קורא להם את, כנאמר בפסוק 'למען אחי ורעי'.

וכיצד הצדיקים מביאים את הגאולה, על ידי דברי כיבושין ותוכחה. האם כך טוב לכם בגלות, פעם הייתם קרובים וסמוכים לשולחן אביכם, ועתה רחקתם בעונותיכם.

הצדיק ממאס את הבלי העולם הזה ואת התאוות המדומות הסובבים את האדם. עד אשר ייטיבו בני ישראל את מעשיהם, ובוה יגאל ה' ממכרו. במהרה בימינו אמן.

ושבו בנים לגבולם

ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו (ויקרא כה כט)

חז"ל שואלים על לשון הפסוק בתהלים 'מזמור לאסף, אלוקים, באו גוים בנחלתך'.

על כזה דבר נורא, באו גוים בנחלתך, מתאימה הפתיחה של 'מזמור'! קינה לאסף מביעה ליה!

מתרצים חז"ל, שחברובן בית-המקדש טמונה טובה לבני ישראל, משום שעל ידי כך ניצלו בני ישראל מן העונש.

עם ישראל חי וקיים. את חמתו שפך ה' על העצים

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

חבלי משיח

וְחָשַׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהָשִׁיב אֶת הָעֶדֶף לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ וְשָׁב לְאַחֲזָתוֹ (כה כז).
פירוש רבינו האור החיים' הקדוש זיע"א: הנה לצד שהמכר הוא בעוונותינו, כאומרו (ישעיה נ א) 'הן בעוונותיכם נמכרתם', והעוון הוא חוב על האדם, בשעת קריעת השטר צריך לעשות חשבון החוב שעליו ולפרוע הנשאר. והוא אומר 'וחשב את שני ממכרו', השנים שנשאר הבית מכור, ויתנכה לפי שיעור השנים מעוונות ישראל, והעודף ישיב על דרך אומרים ז"ל (ויק"ר כא ה) במשפטי התשובה ותיקוניה תשובת המשקל, אם אדם נהנה מהעוון יסגף עצמו כשיעור מה שנהנה מהחטא ובוז יפרע חובו. מסיים רבינו בדברים נוקבים אודות הגאולה העתידה: **וכמו כן יעשה אדון העולם כשיתקרב זמן הגאולה, והוא מאמרם ז"ל (סנהדרין צח): שיהיו 'חבלי משיח' ובוז 'שָׁב לְאַחֲזָתוֹ', פירוש, חוזר אל הקדוש ברוך הוא.**

סיפר הרה"ק רבי אלימלך מגראדיסק זיע"א להרה"ק בעל שפת אמת זיע"א מגור, ששמע מאביו הרה"ק ממאגליצא זיע"א ששמע מזקינו המגיד מקאזניץ זיע"א שאמר בשם הבעל שם טוב זיע"א, שקודם ביאת המשיח תהיה השפעה גדולה בעולם, ויתעשרו אחינו בני ישראל, ויתרגלו את עצמם בהוצאות מרובים בהנהגת ביתם וישליכו מידת ההסתפקות במיעוט, ואחר כך יבואו שנים רעות וחוסר ודחוקות פרנסה ועניות גדולה בעולם, וכבר לא יהיו רגילים במידת ההסתפקות, וצורכי עם ישראל יהיו מרובים ולא יהיה להם מקור לפרנסה כפי הצטרכותם, וזאת יהיה 'חבלי משיח'! ומאוד מצאו הדברים חן בעיני הרה"ק בעל השפת אמת זיע"א, ואמר שכן הוא עתה בעוונותינו הרבים (עטרת מנחם אות קנ).

עוד בענין 'חבלי משיח' מובא בספר 'נפלאות הסבא קדישא' (ח"ב עמוד 12), בזה הלשון: ואמרתי לכתוב דבר אחד והוא דבר גדול מאד, מה ששמעתי מכ"ק אאמור"ר הגה"ק כקש"ת מו"ה ר' אברהם שלמה הלוי זצ"ל אבד"ק אוזרוב, ואחר כך באפטא ושם חלקת מחוקק ספון, בתוך אחד השיחים הנוראים סיפר איך שהצדיק הקדוש מופת הדור מרן הסבא קדישא זיע"ע מראדושיץ, פעם אחת בליל שבת קודש קודם קידוש ישב בחדרו ונאנח מאד, ועברו כמה שעות אשר ישב כן בחדרו קודם קידוש. והחסידים עמדו ושמעו כל זאת ורעדו אחזתם כי נבהלו מאד, והיה שם מקורב אחד, כמדומה כי היה שמו ר' יחיאל ז"ל, אשר אמר כי הוא יגש לקודש פנימה לשאול על זה, ואף כי היה קשה לו באלה מכל מקום הרהיב עוז בנפשו ושאל את מרן הקדוש: יאמר נא רבינו, מה זה ועל מה זה? והשיב מרן הקדוש בשפה רפה: **חבלי משיח!** ונאנח מאד באנחה השוברת גופו של אדם.

ושאל החסיד המקורב: בוודאי יודע רבינו מה שהחסידים אומרים בשם מרן אדמו"ר הקדוש הרבי ר' אלימלך זיע"ע אשר אמר כי פליאה גדולה על התנאים ואמוראים הקדושים

שהפליגו כל כך בענין חבלי משיח, ולא ראו כי יהיה 'מלך' בעולם אשר יבטל זה, ובלשון אידיש: עס איז אגרויס ווינדער אויף די הייליגע תנאים ואמוראים וואס האבין געזאגט אזוי פיעל וועגן חבלי משיח, און האבין נישט גיזעהן אז עס וועט זיין אויף דער וועלט איין מלך, אויף זיך אליין, וואס ער וועט דאס אלעס מבטל זיין. **והשיב הסבא קדישא: 'עוד מעט', רצונו לומר, כי על מעט החבלי משיח אשר השאיר הרבי ר' אלימלך זיע"ע הוא יושב ונאנח ומבקש רחמים להמתיק הדינים. ואמר כ"ק אאמור"ר זצ"ל בעת שסיפר זאת: מעתה תבינו נא כי עיקר חבלי משיח הרבי ר' אלימלך זיע"ע, ועל המעט אשר השאיר ביקש הסבא קדישא, ובוודאי ביטל הרבה בתפילתו הקדושה, ואף על פי כן ראו מה נשאר עוד לנו בעוונותינו הרבים. ומזה יש להבין כמה היה עתיד להיות בעוונותינו הרבים עיקר חבלי משיח, לולא שעמדה לנו זכות הקדושים צוקללה"ה.**

הנפשות שבאות לתוך האדם

גַּר וְתוֹשֵׁב וְחַי עִמָּךְ (כה לה). פירש רבינו האור החיים' הקדוש זיע"א, שהכוונה על אותם הנשמות שמתעברות באדם, ועל האדם לנהוג כראוי ולא לפגום בהם.

ואלו דבריו: **דע כי אמרו יודעי נסתרות לה' (קב הישר פרק לב), כי יש בחינת נפשות שה' מביאם באדם בסוד העיבור לסיבות ידועות, יש שבאים להתגורר עם האדם בעשותו איזה מצוה כדי להשתתף במעשה וזוכה בו, ויש שבאה ומתיישבת לסיבות מופלאות אשר הפליא ה' בתיקון הנפשות, וכנגד שניהם אמר 'גר ותושב וחי עמך', כנגד ב' הנפשות הבאים שלא מדעתו כשהוא מתחזק לשוב בתשובה, ויזהר עוד שלא יחשיך אור רוחו והגרים אתו.**

סיפר הרה"ח ר' ישעיה אשר זליג מרגליות זצ"ל, איך שפעם אחת אמר לו הרה"ק רבי אברהם שמחה הורביץ, הרב מבארניב זצ"ל: בבקשה ממך לך והשתדל וקנה לי הספר 'ערוגת הבושם', והוא פירוש על שיר השירים בדרך סוד מהרה"ק המקובל האלקי רבי משה אוסטרר זצ"ל, דפוס זולקובה, מה שהוא בעצמו הדפיסו בחייו, ואז אספר לך מעשה נורא ונפלא **מהבעל שם טוב הקדוש זיע"א.** וסיפר כי עברו איזה שבועות שהשתדל וחיפש את הספר אצל מוכרי ספרים, ויגע ומצא והביאו לפני רבו.

הרה"ק מבארניב שמח מאד וישב על כסאו, והתחיל לספר על המחבר הקדוש הזה: כידוע שבעיר בראד היה שם בית המדרש שנקרא 'חכמי קלויז מבראד', ששם היו לומדים קבלה וספרי האריז"ל וזוהר הקדוש, וגם היו מתפללים כל תפלות היום בכוונות האריז"ל. ורבי משה אוסטרר זצ"ל היה בזמנו ראש מתיבתא שם, ובזמנו אז נתגלה רבינו אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זיע"א, והם כולם היו אשכנזים ומתפללים בנוסח אשכנז כידוע. והם כשמעם ההתנגדות הגדולה נגד דרך הבעש"ט ברוסיה, גם הם היו נגד שיטת החסידים והבעש"ט וכל

מה שחידש דרך חדש בעולם. וכשהתלקח ההתנגדות בעולם ובאו שליחים גדולים לבראד לבקש מהם שהם יעשו חר"ם נגד החסידים, הצליח הבעל דבר רח"ל עד שגם הם הסכימו כולם גם יחד עם עוד רבים לומדים וגדולים באספיה אחת על זה. וקבעו זמן על מוצאי שבת קודש אחד, שעתיים אחר הבדלה, ואז יעשו ויכריזו ההכרזה של החר"ם נגד החסידים ורבים. והכל עשו בסוד שלא יתודע מזה שום איש בעולם רק אלו הנאספים שיתאספו שם בדיוק לבוא בשעה הקבועה אז.

ומשמים הודיעו זאת להבעש"ט הקדוש, והבעש"ט הקדוש לא רצה שאלו הגדולים יכשלו ויעשו חס ושלום זאת. לכן הקדים הבעש"ט הקדוש בסעודה שלישית, ותיכף אחר הבדלה צוה לעגלונן 'אלכסיי' הידוע לרתום את העגלה. ובקפיצת הדרך הגיע תיכף לבראד. והלך ישר להקלויז שם, ועוד הספיק לבוא שמה ברגע שסגרו הדלת, אחרי שהתאספו כולם יחדו ורצו לעשות מה שרצו ושהסכימו מקודם, והקלויז היה סגור ומסוגר, והשמש עמד מבחוץ על פתח הקלויז שלא יוכל עוד שום איש אחר להדחק ולהכנס פנימה. וכשראה הבעש"ט הקדוש את השמש העומד החוצה אמר לו, שרוצה להכנס פנימה. וענהו הבעש"ט שאין לו רשות בזה כי כן ציוו אותו שיעמוד כאן ואל ירשה לשום איש להכנס פנימה.

ואמר הבעש"ט הקדוש להשמש: אני מבקש ממך, לך ואמור להם כי איש אחד אורח בא לכאן ורוצה להכנס, ואם לא ירשוהו אזי ידעו כי בנפשם הוא זאת. השמש מסר דבריו ואמרו לו שישאלו מי הוא ומה שמו. ואמר הבעש"ט הקדוש להשמש: אמור להם כי אני ישראל בעל שם טוב, ובאתי עכשיו מביתי לבראד, ואני רוצה להכנס שידונו אותי בפני. וכששמעו זאת כולם נבהלו ונדדמו מאד והרשוהו לו להכנס. ותיכף כשנכנס פנימה אמר להם: **דעו כי אתם כולכם במספר מאתיים וחמישים איש, ועל ידי מעשה הזאת שאתם רוצים לעשות עתה שלא כדת נתעבר בכם נפשות ר"נ איש של עדת קרח, ותדרו כולכם חיים שאולה. ועמדו למנין וראו שיפה כוון. ויתמהו ונבהלו מאד, ונפל עליהם אימתה ופחד, ויפג לבם ולא יכלו עוד לפתוח פיהם לדבר עוד ולדון בזה, והכירו כי שליח ה' משמים הוא להצילם בנפשותיהם, ובקשו ממנו סליחה שימחל להם, ומחל להם.**

אחר כך קם רבי משה אוסטרר מכסאו ונתן שלום להבעש"ט. ולאות פיוס נתן לו ספרו 'ערוגת הבושם' שיצא מבית הדפוס בשבוע שעבר ועוד לא יצא לשוק. **הבעל שם טוב הקדוש לקח ממנו הספר 'ערוגת הבושם' ודפדף על הספר לרגע וסגרו ונשקו באהבה. ואמר להמחבר הר"מ: עברתי ולמדתי כל הספר, והוא אמת לאמיתו כל הפירוש מראש עד סוף, אבל אין זה חידוש, כי בעת שחיבר הפירוש נתלבש בו נפש שלמה המלך ע"ה, ועל ידי זה יפה כוון לאמיתו.**

ושאל רבי משה אוסטרר להבעש"ט הקדוש: וכי איך אפשר שבאלו הרגעים שדפדף הספר למד אותו כולו? וענהו הבעש"ט הקדוש: אני יכול לומר לכבודו סימן שלמדתי עתה את

ועל האבנים, לא על בני ישראל. ואחרי כל הצער והיוגן על חורבן בית המקדש, נשואות עינינו אל הגאולה השלמה, ותחזינה עינינו בשוכר לציון ברחמים.

את דברי חז"ל הללו, השאלה והתשובה, לומד האור החיים הקדוש בדרך רמז בדברי הפסוק בפרשתנו.

ואיש כי ימכור – איש זה הקב"ה. אך יהיה הדבר הזה שימכור ה' אחוזתו, את בית הבחירה, שהוא –

בית מושב – בית שבו מושב אלוקים.

עיר חומה – בתוככי ירושלים אשר ערים סביב לה, כחומה.

והתשובה היא:

והייתה גאולתו. משום שכך יש תקווה לגאולה.

ע"י שהשליך ה' חמתו על העצים ועל האבנים, על ידי זה נותרו בני ישראל לפליטה. וזאת זאת, חלילה, אם אין עם ישראל, אין בית המקדש ואין ירושלים.

רק על ידי הדבר הנורא והמצער הזה, יש תקווה, ושוב בנינו לגבולם.

חזק ונתחזק

וכי ימור אחיק ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה לה)

כי ימור אחיק ומטה ידו עמך, מצווה התורה 'והחזקת בו'. אל תיתן לו ליפול.

ואם בגשמיות כך, ברוחניות על אחת כמה וכמה.

וכך מטעים זאת האור החיים הקדוש בדברי הפסוק:

כי ימור אחיק, הוא רוח ה' אשר נטע ה' בתוכנו לחיותנו.

רואה אדם שהרוחניות שבקרבנו חלשה.

ומטה ידו, הוא לא מאיר לא בתורה ולא במצוות, האם יש עני גדול מה?

הנשמה עצמה טהורה היא, חלק אלוך ממעל, אבל בהיותה בתוך הגוף היא מושפעת מהגוף, וכשאדם אינו הולך בדרך הישר, הוא מחשיך בכך את אורו והדרו של רוח החיים אשר בקרבו.

ומה העצה?

והחזקת בו: להתחזק ולשוב בתשובה שלמה.

ובלשון האור החיים הקדוש: **כי אין לך דבר המעמיד לרוח החיניו במקום גבוה – כתשובה**

אל תזיק לנשמתך

את כסףך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אֶכְלֶךְ (ויקרא כה לו)

האור החיים הקדוש רואה את עיקר העניות, בחלק הרוחני.

מה שיש עני גדול ומסכן יותר מאחד שבעונותיו מחשיך את אור נשמתו, רחמנא ליצן.

מהלכות רבית מוצא האור החיים הקדוש רמז לשני הדברים אשר הם מזיקים ביותר לחלק הרוחני שבאדם.

א. את כסףך לא תיתן לו בנשך. כסף הוא לשון כיסופין, אל תחפץ תאוות ורצונות רעים הנושכים ומזיקים את הנשמה. **מה שאסור אסור.**

ועדיין אין זה הכל.

ב. ובמרבית לא תיתן אכלך. אפילו מאכלים שהיך רשאי לאכול, אל תרבה בהם. כי כשאדם הולך אחר גרונו ומרבה בתאוות מותרות, הרי הוא מחשיך בכך את אור הנפש.

הרוחניות והגשמיות מנגדים זה לזה. כשזה קם, זה נופל.

זה כאילו נאמר **'את אמיתו'**, גם את האמת העצמית אסור להונות. בטרם כל פעולה, ובפרט כזו הנוגעת ל'איש את אחיו' יש לבדוק היטב את האיש את אמיתו, אם אכן הכוונה ברה וטהורה לשם שמים בלבד.

הדממה שנשתררה עם כניסתו לבית המדרש נתעמקה מעתה שבעתיים. איש לא פצה את פיו להשיב, והרה"ק מרימנוב המשיך לדרוש והזכיר את הפסוק מפרשת מקץ (בראשית מג לד) **'וישב לפניו הבכור בכבודו והצעיר כצעירתו'** ותרב משאת בנימין ממשאות כולם, הם סברו כי סדר ישיבתם הוא הנכון, היושבים בראש הם הגדולים והיושבים בירכתיים הם הקטנים, עד שפקח יוסף הצדיק את עיניהם והם נוכחו לדעת כי דווקא בנימין הקטן מכולם הוא הגדול מעל כולם. או אז פנו כל הנוכחים אל הרה"ק וביקשו הימנו לשבת בראש השולחן.

מאז ואילך נימנו הנוכחים באותה אסיפה על מעריציו הנלהבים ומהם אשר הגיעו תמידים כסדרם להסתופף בצילו ולהתאבק בעפר רגליו ברימנוב (כהן גדול משרת עמוד קכג).

ושורש הדברים מבואר בדברי רבינו **ה'אור החיים' הקדוש** זיע"א על הפסוק (שמות כ ז): **'לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא'**, ואלו דבריו: עוד ירמוז שלא יהיה נושא עליו שם ה' שהוא אלוהו ואומר לכל שהוא איש יהודי ועובד ה'. והוא אומר שם ה' שהוא אלהיך. ולכבו לא כן יחשוב, והוא אומר לשוא, **ואזהרה זו שלא ירמה ברוך הוא לומר כי הוא מעבדי, ולא כן הוא. ובכלל אזהרה זו שלא יראה על עצמו שהוא צדיק יותר ממה שהוא.**

ובפירושו 'מאורי החיים' הבאנו את דברי הרה"ק **רבי אברהם חיים מזלוטשוב** זיע"א בספרו **'אורח לחיים'** (פרשת יתרו) שכתב: עיין באור החיים שבא לרמז שלא יהיה נושא עליו שם ה' לומר שהוא מעבדי ועשה רצונו, ואזהרה זו, שלא ירמה הבריות בה', לומר שהוא מעבדי, ולא כן הוא, ובכלל אזהרה זו שלא יראה עצמו צדיק יותר ממה שהוא. אבל תלמיד חכם, אם יחזיק עצמו בשפלות גדול, שכל מעשיו ועבודתו לא יוכשר בעיניו, אם כן לא יוכל לפעול כלום בתפלתו ובכל עשייתו, כיון שאינו מאמין בעצמו שיוכל לפעול, אינו פועל כלום, אבל צריך לת"ח מנהיג הדור, להאמין בעצמו שיוכל לפעול בתפלתו ובעשייתו, ולהחזיק עצמו במדת ענוה, שח"ו לא יתגאה בזה שיוכל לפעול בתפלתו ובעשייתו, ובמעלה כזו מדת הענוה, שהוא גדולה מכל המעלות, ולהבין שהכל הוא מאתו, כל עבודתו, ומכל שכן מעלה גדולה כזו.

ואפשר, זהו כוונת אור החיים שהבאתי שכתב 'ובכלל אזהרה זו שלא יחזיק עצמו יותר צדיק ממה שהוא', אבל כמו שהוא, להחזיק עצמו צדיק מותר, כדי להאמין על עצמו על תפלתו ועשייתו. וזהו שאמר 'לא תשא וכו' לשוא', כי הוא דבר ידוע ומפורסם לכל, אף שהוא צדיק גמור, הכל הוא מאתו יתברך, ואין זה מעלה שלו, ופשיטא שלא יחזיק עצמו צדיק יותר ממה שהוא.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

כולו, והוא שהנה על כל תיבה ותיבה פירש את פירושו הנכון והנישא, ועל תיבות 'ערוגת הבושם' לא כתב שום פירוש. ויתמה מאד הרה"מ אוסטרר ויאמר להבעש"ט הקדוש: הלוא כך וכך פירשתי על תיבות אלו? ואמר לו הבעש"ט הקדוש: הנה פה הספר ושיראהו מה שכתוב בספר. ופתח רבי משה אוסטרר את הספר וירא כי אין שם פירושו שפירש על תיבות אלו. ויתמה מאוד ואמר להבעש"ט הקדוש: אין זה כי אם שנשמת מהדפוס. וכבדוהו מאד והודו כולם ואמרו כי איש אלקים קדוש הוא, וליוו אותו ופטרותו לשלום.

והראה לו הרב מבארניב זצ"ל אשר שם בדפוס זאלקאווא הראשון ליתא שם הפירוש על תיבות 'ערוגת הבושם', ובדפוס השני שנדפס הספר 'ערוגת הבושם' בעיר פרעמישלא עם הסיידור עולת תמיד, שם הדפיסו ומלאו את ההשמטה הזאת שנשמת בדפוס הראשון ('אוצר הסופרים' חלק ח עמוד ג).

לא להונות את 'אמיתו'

מענין לענין, נביא סיפור מעין זה אודות הרה"ק **רבי צבי הירש הכהן מרימנוב** זיע"א, הנכרך גם עם פרשתנו פרשת בהר.

כידוע, דרכו ושיטתו של רבי צבי הירש היו לנסוע במרכבה רתומה למספר סוסים, כמו גם פסיקת סכומי הפדיונות אשר הגיעו לעתים לסכומים אגדיים, היוו עילות מספיקות לביקורת ולמורת רוח מצד אותם צדיקים אשר מדרגותיו השמיימיות של הרה"ק עדיין לא נתגלו לפנייהם די הצורך.

יום הילולתו של הצדיק הקדוש **רבי נפתלי מרופשיץ** זיע"א, החל ביום י"א באייר, ובואם של צדיקי הדור מכל רחבי המדינה להשתטח על ציונו הקדוש שבלנצהוט, שימש הזדמנות מתאימה להעלות את הנושא לדיון בפני אותו כינוס לצדיקים. מה גם שבאותה שנה נבצר מהרה"ק מרימנוב משום מה להגיע ללנצהוט בטרם יום ההילולא. ואכן, בחשאיות וללא כל פרסום מוקדם, נתוועדו להם הצדיקים בבית מדרש סגור במתא והחלו דנים ומעלים את רחשי לבבם. אולם מן השמים נתגלה הדבר להרה"ק. הוא ציווה מיד להזמין אליו את אחד מעשירי עירו וביקש הימנו להשאיל לו את מרכבתו המהירה על סוסיו האבירים ועל עגלונו המיומן למשך יום אחד. הלה נעתר לבקשה, ובתום מספר שעות של דהירה עצרה המרכבה ברחבה שלפני אותו בית מדרש בלנצהוט.

תדהמה מוחלטת ירדה על הנאספים עם הופעתו הפתאומית בתוך בית המדרש פנימה. הוא לא הרבה בשהיות ניגש אל השולחן ופתח להשמיע תורה: **בפרשת השבוע, פרשת בהר, נאמר 'ולא תונו איש את עמיתו'**. לכאורה קשה הרי נאמר כבר שלשה פסוקים קודם לכן 'אל תונו איש את אחיו', אלא בתחילה באה התורה ללמדנו שאסור להונות את השני, 'איש את אחיו', ולאחר מכן באה התורה ללמדנו שגם איש את עצמו אסור להונות, והיינו 'איש את עמיתו', האותיות אל"ף ועי"ן מתחלפות, והרי

מתיבתא אור החיים

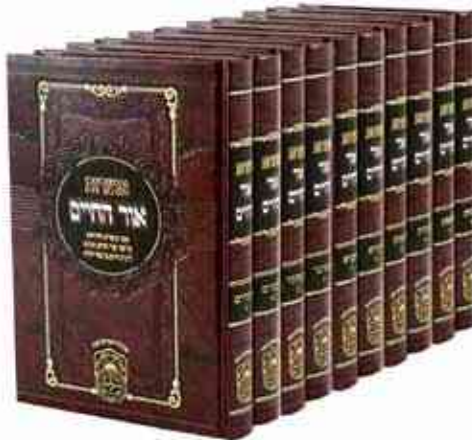
בביאור הפסוק אם בחקותי תלכו עפ"י מה שאמרו חז"ל (ברכות ד.) שאסור לאדם לשום לדרך פעמיו עד שיקדים דברי תורה שנאמר (תהלים פה יד) 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו', צא ולמד מה שאמרו בזה"ל (ח"א סט:) על ההולכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה שמתחייבים בנפשם, והוא מאמר ה' אם בחקותי תלכו, פירוש כשיש לימוד תורה תלכו תלך לבטח דרכך כי כשיש עסק התורה כוחותיה מלוין את האדם עכ"ל הקדוש וזה נמי הכוונה במדרש הנ"ל שמספר מהתנהגות של דוד המלך ע"ה שבכל עת שהי' חושב לילך לאיזה דרך הי' מקדים קודם לימוד התורה שהיו רגליו מוליכות אותו קודם לבית המדרש ללמוד איזה לימוד שיהיה בידו זכות לימוד תורה ואז נתן לדרך פעמיו וע"י כך בכל אשר פנה היה מצליח ויען שהלימוד בבית המדרש הוא יותר הגון ובטח הי' לו בית המדרש קבוע סמוך לביתו על כן נקט בית המדרש, אבל באמת אם אי אפשר בבית המדרש בביתו ג"כ טוב הוא אף לימוד פסוק אחד אם העת דחוק, כמו שפירש מרן החתם סופר 'ודברת בס' ולא בדברים בטלים' בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך' (דברים ה ז) ר"ל כשאתה בביתך תהי' עיקר עסקך במ' ובלכתך בדרך או עכפ"י בשכבך ובקומך קודם השכיבה וקודם הליכה לעסקיו תלמד פסוק אחד עכ"פ.

ובזה יובן נמי ביאור המדרש (ב"ר סח א) בפסוק 'ויצא יעקב מבאר שבע' 'אז תלך לבטח דרכיך' (משלי ג כד) אם תשכב לא תפחד מעשו ולכן, ר"ל דיעקב אבינו עשה כמו שעשה דוד קודם כל דרך שהיה לו לעשות הלך ללמוד בבית המדרש וע"י כך היה אתו זכות התורה, וזהו שאמר הכתוב 'ויצא יעקב מבאר שבע' שהוא התורה מבית מדרשו של שם ועבר, וע"י כך הלך ובטח דרכו והבין.

והיה זה כשהיה משים לדרך פעמיו. ועשה ד' דברים הצריכים ליוצא לדרך, האחת תפילה, הב' צדקה, הג' דברי תורה, הד' הבטחה בשם יתברך. וזהו 'צדק לפניו יהלך' וגו', ומלת 'צדק' כוללת אלו ד' דברים, תפלה כמו שדרשו ז"ל היוצא לדרך יתפלל תחלה ואחר כך יצא דכתיב 'צדק לפניו יהלך', צדקה 'צדק' כמשמעו, תורה דכתיב (דברים טו כ) 'צדק צדק תרדוף', הלך אחר בית דין יפה.

ובספר משנה שכיר (להגה"ק רבי יששכר שלמה טייכטאל הי"ד) פירש על פי זה את דברי המדרש, וזה לשונו: במדרש (ויק"ר לה א) הה"ד (תהלים קיט נט) 'חשבת' דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך', אמר דוד רבונו של עולם בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך עכ"ל. וכבר נאמרו בה הרבה פשטים.

ונראה לי עם דברי האור החיים הקדוש באות ט"ז

כתב רבינו בדרך ט"ז ממ"ב הפירושים לפסוק אם בחקותי תלכו, וזה לשונו: עוד ירצה על דרך אומרו ז"ל (ברכות ד.) שאסור לאדם לשום לדרך פעמיו עד שיקדים דברי תורה, דכתיב (תהלים פה יד) 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך' וגו', וצא ולמד מה שאמרו בזה"ל (ח"א סט:) על ההולכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה שמתחייבים בנפשם, והוא מאמר ה' אם בחקותי תלכו פירוש כשיש לימוד תורה, תלכו אז תלך לבטח, כי כשיש עסק התורה כוחותיה מלוין את האדם.

והנה בגמרא מצאנו כן בענין תפילה, וזה לשונם: אמר רבי יונה אמר רבי זירא כל העושה חפציו קודם שיתפלל כאילו בנה במה, אמרו לו במה אמרת, אמר להו לא, אסור קא אמינא, וכדבר אידי בר אבין, דאמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן, אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל, שנאמר (תהלים פה יד) 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו', ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן כל המתפלל ואחר כך יוצא לדרך, הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, שנאמר 'צדק לפניו יהלך' וישם לדרך פעמיו.

אולם יתכן שרבינו פירש שכוונת הפסוק 'צדק לפניו יהלך' עולה גם על התורה הנקראת צדק, ועל דרך שאמרו בגמרא (חולין פט.) וז"ל: מאי דכתיב (תהלים נח ב) 'הֶאֱמַנְם אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבְּרוּן מִיִּשְׂרָאֵל תִּשְׁפֹּטוּ בְּנֵי אָדָם מִהַרְשֵׁם עֲצָמוֹ כְּאֵלֶם, יִכּוֹל אִף לְדַבְּרֵי תוֹרָה, תִּלְמֹד לֹמֵר 'צֶדֶק תְּדַבְּרוּן', יִכּוֹל יָגִים דַּעְתוֹ, תִּלְמֹד לֹמֵר 'מִיִּשְׂרָאֵל תִּשְׁפֹּטוּ בְּנֵי אָדָם'. וראה בדרשות ר"י אבן שועיב (פרשת ויצא): 'ויידר יעקב' וגו', מכאן שנודרין בעת צרה והוא היה ראש הנודרין. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום 'נדר לאביר יעקב' (תהלים קלב ב),

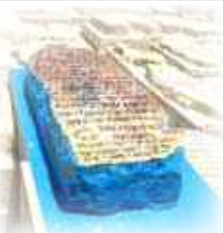
גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

אל תלכו לרופא, כי אם לציונו של האור החיים הקדוש

שמעתי מכ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, כי אחד המשמשים בקודש אצל אביו כ"ק אדמו"ר רבי מאיר אביחצירא זיע"א לא זכה להיפקד בבנים. כיתתו הללו את רגליהם אצל רופאים ידועי שם ועשו הכל בכדי למצוא מזור למכאובם. באחד הימים, הגיעתם השמועה על רופא גדול בירושלים שיש בכוחו להושיעם. קבעו תור לרופא, אך לא הודיעו לרבי מאיר על שהם עומדים לעשות. זאת מפני שחששו שלא יקבלו את הסכמתו לכך.

יום לפני הנסיעה, שח המשמש לרבי מאיר כבדרך אגב, כי יעדר מחר מהבית בשל צורך כלשהו שלמענו הוא נאלץ להיטלטל לירושלים. נענה לו רבי מאיר ואמר: יכולים אתם לנסוע לירושלים, אך אל תלכו לרופא, כי אם לציונו של האור החיים הקדוש שבהר הזיתים ושאו שם תפילה, ובעז"ה תבשרו בשורות טובות. נפעמים מרוח קדשו של רבי מאיר עשו כך בני הזוג, ולפקודת השנה הכניסו את בנם בכורם בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.

מעשה נוסף אירע בכמה אברים שביקשו מרבי מאיר ברכה לזרע של קיימא, אך הברכה בוששה מלבוא. פעם אחר פעם ביקשו, אולם לא זכו לשמוע ממנו ברכה מפורשת. ביום מהימים, הזדמנו חמשה מהם יחד לביתו של רבי מאיר ואחד מהם הזכיר את כולם. רבי מאיר הורה להם לעלות לקברו של רבנו האור החיים הקדוש ולהתפלל שם. הדרך אותם רבי מאיר שיסעו בנפרד, כל אחד וביטו, וישתטחו כל אחד בזוית אחרת של הציון, ואיחל להם ישועה בזכותו של הצדיק. ארבעה מהם הזדרזו למלא אחר דבריו של רבי מאיר ואכן נושעו בזרע של קיימא. ואילו החמישי שהתמהמה לא זכה לכך.

(ספיר ויהלום להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

מחברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרינץ שליט"א
(רעזא דרעזין)
פרשת בחוקותי תשפ"ד
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון כ"ט
בחר בחקותי
תשפ"ד

בחקתי תלכו

ללכת בדרכי ישראל

דרכי חיינו של כל אדם בעולמו, רצופים בעליות וירידות. איש אינו נוסע בדרך קצרה וישירה, אלא כל אחד עובר את מסלול חייו לפי מה שנגזר עליו מלמעלה. והצד השווה שבכל הדרכים, שיש בהן עקולי ופשוטי, עליות ומורדות, וצריך האדם להחזיק בעץ החיים כדי שלא ירד מן הדרך הישרה, בימי הזקנה כבימי הנעורים.

דבר זה נרמז בפסוק הפותח את פרשתנו - פרשת בחוקותי (ויקרא כו א): "אם בְּחֻקֵּי תִלְכּוּ", ופירש רש"י: "שתהיו עמלים בתורה".

גם רבינו האור החיים הקדוש מרחיב כאן את הדיבור בארבעים ושנים פירושים, מהלך בדרכו במשעולי התורה, ומפרש מפני מה נזכרו כאן החוקים דווקא, כי 'חוקות' לשון רבים, רמז לתורה שבכתב ותורה שבעל פה אשר צדקו יחדיו ואי אפשר להפריד ביניהן.

אך יש להבין את מהות ענין ההליכה כאן. כי הליכה היא דרך והנהגה, ואילו את החוקים - צריך לשמור ולקיים, אם כן יש להבין, מה טעם נזכרה כאן לשון 'הליכה'.

ברם, כדי שיוכל האדם לעבור את מסעו בשלום, עליו להחזיק בידיו מפת דרכים, ולכוון את צעדיו על פיה. וזו היא התורה הקדושה, המורה את דרכו כמצפן המכוון את צעדי האדם לפי רוחות השמים.

וזהו 'אם בחוקותי תלכו', אם יהיו חוקי התורה הקדושה מורים את דרך האדם, אז יזכה לכל הברכות האמורות בפרשה.

אם כן, ראשית כל צריך האדם להכיר בזה שדרכו קבועה מלמעלה, ואין לדמות מסלול חייו של אדם לחבירו. ומלבד זה יש להעמיק ולהבין כי הדרך הנכונה ללכת בה, היא על פי מה שמתווה התורה הקדושה, כי יש לו לאדם להנהיג עצמו בדרך התורה. שהרי למען זה בא לעולם - כדי לקיים רצון ה'.

ואם כך היא ההנהגה בכל עת, יבין האדם כי גם אם נגזרה עליו גזירה - זהו רצון שמים בשעה זו, ולא יועילו לו כל טעדי שיעשה כדי לפטור עצמו ממנה. אך מה' מצעדי גבר כוננו, ולכשיבוא הזמן שנקבע לביטול הגזירה - מיד תעבור מאליו. מי שיזכה לחיות כך, יראה את ישועת ה' על כל צעד ושעל, ויבין כי הכל מכוון מלמעלה.

חישובי דרכי

והנה, ידועים ומפורסמים דברי המדרש הידוע (ויקרא רבה לה א), שם הביאו חז"ל את הפסוק שאמר דוד המלך (תהלים קיט נט): "חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאֶשְׁכְּבָה רִגְלִי אֶל עֲדֹתֶיךָ". ודרשו על זה בזה הלשון: "אם בחוקותי תלכו" (ויקרא כו ג), הדא הוא דכתיב (תהלים קיט נט) 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', אמר דוד, רבונו של עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הדא הוא דכתיב

ואשיבה רגלי אל עדותיך".

ודברי המדרש הללו טעונים ביאור. היאך יתכן שהיה דוד המלך מחשב בדעתו בכל יום ללכת למקומות שאינם מקומות של תורה. ואפילו אם לבסוף כן היה הולך לבית המדרש, הרי גם מחשבתו הראשונה צריכה תלמוד. כי אם סוף מעשה במחשבה תחילה, והוכיח סופו - שהלך לבית המדרש ללמוד תורה - על תחילתו, שגדולה מעלת התורה יותר מכל דבר אחר, ואפילו מחפצי שמים, אם כן למה לא קיים כן בנפשו, וחישב ללכת למקום אחר.

בתחבולות תעשה מלחמה

אך נראה לבאר לפי מה דאיתא בגמרא (הוריות י'): "אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה - בא לשמה". וביאר רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א (תולדות יעקב יוסף פרשת חוקת), כי כוחו של היצר הרע גדול כל כך, עד שלא יוכל האדם לעמוד כנגדו במלחמה פנים אל פנים. לכן תחת זאת צריך עובד ה' לברוח מפני היצר, ולבחור לו דרכים אחרות שאין היצר הרע מתנגד לו בהן, כי אינו מבחין שמביאות הן אותו אל הקדושה.

ובזה נוכל לפרש את לשון הכתוב כאן 'אם בחוקותי תלכו' - לשון רבים, כי רבות הן הדרכים המובילות אל המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם, ובתחבולות תעשה לך מלחמה, ויאמר ליצר כי כל רצונו הוא ללכת לחפציו, ומשכים קום כדי שיוכל להרבות בעסק ובסחורה, ואז יעזבונו היצר הרע, ומיד יוכל ללכת לבית המדרש כאשר חפץ מלכתחילה.

זהו הפירוש הפשוט במה שאמר דוד המלך 'חשבתי דרכי', שהוא על דרך 'אם בחוקותי תלכו', ואם שחל דרך ואירי בין הרחובות, ילך לו דרך גנות ופרדסים, בדרך ארוכה שהיא קצרה שאין היצר הרע שולט בה.

אשיבה רגלי אל עדותיך

אמנם מבקשים אנו להעמיק עוד בזה. כי באמת יש להבין היאך היה דוד המלך עושה כן, אחר שכבר הודיע שכונתו לבוא אל מקום פלוני, ובוודאי היו ממתנים עליו שם כל גדולי הדור ואנשי השררה, ופתאום הלך לבית המדרש בלא הודעה, ודבר זה קשה להולמו.

לכן נראה להוסיף לפרש באופן אחר, כי באמת היה דוד המלך הולך לאותם מקומות שקבע מלכתחילה, והיה מבקר חולים ומשמח חתן וכלה וכו', והכל היו עומדים סביבו לחזות בזיו פניו, מלך ביופיו תחינה ענין. אולם דווקא שם בהיותו במקומות אלו שאינם שייכים לתורה, היה פותח פיו בחכמה ותורת חסד על לשונו, ואת אותו החדר היה עושה לבית המדרש, וקורא ליהודים העומדים שם להצטרף אליו ולעסוק בתורה ובתפילה, ולזמר ביחד עימו את מזמורי התהלים שחיבר.

כך כל מקום שהלך דוד אליו נעשה לבית כנסת ובית המדרש, ואשיבה רגלי אל עדותיך' להגביר חיילים לקדושה.

ובזה יתפרש 'אם בחוקותי תלכו', שבכל מקום אשר 'תלכו' יהיה מקום 'לחוקותי', ולשון רבים שבפסוק ענינה לשון ריבוי עד בלי די, כי הפך דוד את הכל לרוחניות.

זהו מה שנאמר 'אם בחוקותי תלכו', ועל דרך כלל כל הנחלים הולכים אל הים, כי אין אדם יודע מה ימצא בדרכו, והקדוש ברוך הוא מוליכו כפי מה שגזר עליו לטוב לו.

אם כן, הדרך הטובה ביותר לאדם, היא 'אשיבה רגלי אל עדותיך', לשוב אל בית המדרש, ולהפוך את כל המקומות לבית המדרש, כפי שני הפירושים האמורים. אין אדם יודע להיכן יובילו אותו נתיבות חייו, אך בכל אשר יעבור על האדם אל ימנע עצמו מליך בחוקות התורה.

סדר בריאת שמים וארץ

אכן, מבקשים אנו לברר מהי ההליכה הראויה והנכונה בדרכי ה', ולבאר את עומק הדברים.

במדרש בפרשתנו (ויקרא רבה לו א) הובאה מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל בסדר בריאת העולם: "וזכרתי את בריתי יעקוב" (ויקרא כו מב), הדא הוא דכתיב (תהלים קב כו) 'לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים', בית שמאי ובית הלל, בית שמאי אומרים השמים נבראו תחלה ואחר כך הארץ, שנאמר (בראשית א א) 'בראשית ברא' וגו' [את השמים ואת הארץ], ובית הלל אומרים הארץ נבראת תחלה ואחר כך שמים וכו' כך כתיב (בראשית ב ד) 'ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים', אמר ר' תנחומא, ואנא אמרית טעמא (תהלים קב כו) 'לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים' וכו'. ר' יוחנן בשם חכמים אמר, לבריא שמים קדמו ולשכלול הארץ קדמה" וכו'.

שורש המחלוקת - בדרכי העבודה

ויש להבין, מה לנו ולידיעה זו, ולכאורה מאי דהוה הוה. ועוד, שהרי כל שיטה מביאה פסוקים כראיה לשיטתה, ואם כן יש כאן לכאורה סתירה בפסוקים, וכיצד ניישב את הדברים.

אך הנה חסידים מספרים כי פעם אחת התווכחו שני האחים הקדושים, הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א והרה"ק רבי זושא מאניפולי זיע"א, אזויה דרך ישרה שיבור לו האדם בתחילת כניסתו לעבודת ה'; הרבי ר' אלימלך טען כי ראשית כל יש לו לאדם להתבונן בגדלות ה' ורוממותו, ורק לאחר שייכיר בזה - יתבונן בשפלות עצמו. ואילו הרבי ר' זושא אמר כי ההיפך הוא הנכון, ותחילה יתבונן האדם מאין בא ולאן הוא הולך, ורק לאחר מכן יבוא להבחין בגדלות ה'.

כדרכם של תלמידים נאמנים, נכנסו השנים אצל רבם, הרה"ק המגיד רבי בער ממעזריטש זיע"א, לשאול עם מה הצדק, השיבם המגיד, כי דברי שניהם צודקים, ושתי הדרכים נכונות, אלא שדרכו של רבי זושא קשה יותר מדרכו של רבי אלימלך, לכן נאותה דרך זו ליחיד סגולה, ודרך השנית טובה לרוב הציבור.

לגמרי על פירוש הפרט, אלא רק מוסיף מה שבעין הפרט. אך הדורש ריבוי ומיעוט, אין המיעוט מפרש את הריבוי, אלא רק מוציא פרט אחד, אם כן כשנוסף עוד ריבוי צריך להוסיף ולרבות עוד, מלבד מה שנתמט.

בין ריבוי לכלל

כאמור, מחלוקת רחבה היא בהרבה מדיני התורה, כיצד לומדים ומה לומדים. אך כאן נבקש לעמוד על סודן של דברים, ולהבין את המשמעות הפנימית והרוחנית שישנה בשתי שיטות אלו.

ובאמת, כבר משמותיהן של הדרשות נוכל ללמוד הרבה על משמעות הדברים. כי 'ריבוי' אין לו גבול, אולם 'כלל' על אף שכולל בתוכו דברים הרבה, מכל מקום הוא מוגבל לפי הגדר שבכלל, ומה שמחוץ לכלל אינו נכלל בו.

ובדומה לזה, כבר עמדנו על העובדה ש'פרט' הוא שם ליחיד, ואילו 'מיעוט' אינו ענין ליחידים, אלא להפחית מעט מן הרבים.

הוא היה אומר

הנה, שני ראשי בתי מדרשות אלו - נחום איש גמ' ורבי נחוניא בן הקנה - מועטים הם מאמריהם במשניות ביחס לרבנותיהם התנאים. אך דווקא ממאמריהם המועטים נוכל ללמוד על דרכם ומהותם, ולהכיר במעט את אורחות חייהם, ולהבין כיצד יגעו בתורה עד שהגיעו כל אחד מהם לדרכו בלימוד, האם בדרך כלל ופרט, או ריבוי ומיעוט.

והנה ידועים דברי רבי נחוניא בן הקנה במסכת ברכות (דף כח:), שהיה מתפלל בכניסתו לבית המדרש שלא יאיר דבר תקלה על ידו, וביציאתו משם היה נותן הודאה על חלקו.

אך מלבד זה, נסדר במסכת אבות (פרק ג' משנה ה') מאמר אחר של רבי נחוניא. וכבר מילתנו אמורה בשיעורינו על פרקי אבות, כי כל מאמר שסידר רבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא במסכת אבות, יש בו תמצית מיסודות החיים וההשקפה של אותו תנא, וכך היתה צורת הנהגתו, הן כלפי עצמו והן כלפי אחרים.

וכך שנינו שם: "רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו עול תורה - מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה - נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ".

ואספת דגנך

ומצינו את רבי ישמעאל תלמידו מהלך בשיטתו, במחלוקתו הנודעת עם רבי שמעון בר יוחאי (ברכות לה:). בענין ההשתדלות הנצרכת לפרנסה, שלדעת רבי ישמעאל יש לעסוק בהשתדלות, ורבי שמעון סובר שיוכל האדם לעסוק בתורה ולהשליך על ה' יתנו.

ולענין פסק ההלכה נאמר שם: "אמר אביי, הרבה עשו כרבי ישמעאל - ועלתה בידו, כרבי שמעון בן יוחי - ולא עלתה בידו". כי רק יחידי סגולה ראויים להנהיג מופלאה זו, להתנתק לגמרי מכל העולם עד שתהא תורתן אומנותן, אך לרוב ישראל ראוי לעשות כרבי ישמעאל, ולעסוק גם בצרכי פרנסה.

ואם כן, למד רבי ישמעאל את שיטתו זו מרבי נחוניא בן הקנה, אשר הלך בשיטת 'כללי ופרטי', להבדיל בין ההנהגה הראויה לכלל ישראל ובין ההנהגה הראויה ליחידים ופרטים. ואילו הם דברי רבי נחוניא האמורים, כי כל המקבל עליו עול תורה - מעבירין ממנו עול דרך ארץ. כי עול דרך ארץ מוטל על כל באי עולם, אמנם מודים הוא ורבי ישמעאל כי אכן קיימת עצה אחת להיפטר ממנו - על ידי קבלת עול תורה בשלימות, אשר על ידי זה יסיר מעל עצמו את הצרות והיסורים הבאים מעול המלכות הרשעה, ולא יצטרך לעסוק ענייני הפרנסה.

אם כן, הושוו דברי רבי ישמעאל עם דברי רבו רבי נחוניא בן הקנה, ושניהם לדבר אחד נתכוונו. כי אמנם צריך האדם לעסוק בחרישה וזריעה לצורך פרנסתו, אולם יש לו לקבל על עצמו עול תורה, וגם בשעה שהוא חורש וזורע - ימלא פיו בדברי תורה, ויקדים לזה תפילה לפניו ותפילה לאחריה.

הובאה גם תשובת רבי ישמעאל לרבי עקיבא על זה, כי גם כאן בפסוק זה נוכל לדרוש דרשות, לרבות תולדותיהן.

לא דבר ריק הוא

וז"ל המדרש בשלימותו: "רבי ישמעאל שאל את רבי עקיבא, אמר לו בשביל ששמשת את נחום איש גמ' זו עשרים ושנים שנה, אכין ורקין מיעוטין אתין וגמין רבין, הדין את דכתיב הכא מה הוא, אמר לו, אלו נאמר 'בראשית ברא אלקים שמים וארץ' היינו אומרים השמים והארץ אלקות הן. אמר לו, 'כי לא דבר רק הוא מכם' (דברים לב מז), ואם רק הוא, מכם, למה, שאין אתם יודעים לדרוש, בשעה שאי אתם יגיעין בו, 'כי הוא חיים' (שם), אימתי היא חיים - בשעה שאתם יגיעין בו. אלא 'את השמים' - לרבות חמה ולבנה ומזלות, 'ואת הארץ' - לרבות אילנות ודשאין וגן עדן". וראוי לציין, כי בתחילה פנה רבי ישמעאל בשאלתו לרבי עקיבא, בהיותו תלמידו של נחום איש גמ', ראש דורשי התורה על דרך 'ריבוי ומיעוט', וכפי שהיה שמעון העמסוני דורש כל 'אתין' שבתורה (ראה פסחים כב. ועוד). והנה דווקא רבי עקיבא הבא מבית מדרש זה, לא דרש את שתי 'האתין' הראשונים שבתורה, אלא אמר שבאו לפרש פשוטו של מקרא. ואילו רבי ישמעאל שלא היה מן הדורשין כן בכל מקום, בא כאן ואמר כי יש לדרוש ריבוי. הלא דבר הוא.

אם כן יש לנו להבין את עומק מהלך הדברים בזה, מה טמון בשאלתו של רבי ישמעאל, אשר לא רצה לקבל את סברת רבי עקיבא ולהעלות על הדעת ש'שמים וארץ' יכולים להתפרש כאלקות, וכן מה מונח בתשובתו של רבי עקיבא.

**כדי שיוכל האדם לעבור את מסעו בשלום,
עליו להחזיק בידיו מפת דרכים, ולכוון את
צעדיו על פיה. וזו היא התורה הקדושה,
המורה את דרכו במצפן המכוון את צעדיו
האדם לפי רוחות השמים**

כללי ופרטי, ריבוי ומיעוט

ובאמת, גמרא מפורשת היא במסכת שבועות (דף כו.), כי לא כך היתה שיטתו של רבי ישמעאל בכל מקום, שאמרו שם: "אמר רבי יוחנן, ר' ישמעאל ששימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט, איהו נמי דורש בכלל ופרט, רבי עקיבא ששימש את נחום איש גמ' זו שהיה דורש את כל התורה כולה בריבוי ומיעוט, איהו נמי דורש ריבוי ומיעוט".

אם כן, מחלוקת יסודית היא לאורך כל הש"ס כולו בין רבי ישמעאל לרבי עקיבא. וכפי שאומרים בכל יום קודם התפילה את 'ברייתא דרבי ישמעאל': "רבי ישמעאל אומר, בְּשֵׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן וכו', מְכַלל וּפְרָט. וּמְפָרֵט וּכְלָל. כָּלֵל וּפְרָט וּכְלָל, וכו'".

אמנם רבי עקיבא לא דרש את התורה על דרך החילוק שבין הפרט והכלל, אלא עסק בריבוי הכולל הרבה, ומיעוט הממעט הרבה, וכן בריבוי שאחריו מיעוט ושבו ריבוי.

ונפקא מינה העיקרית במחלוקת זו, כי בכלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא ענין הפרט, ובריבוי ומיעוט וריבוי - ריבוי הכל, מלבד מה שנתמטע להדיא בפסוק. ואם כן לרבי עקיבא אפשר ללמוד יותר פרטים מלרבי ישמעאל.

הפרט - מפרש או ממעט

כדי להבין יותר את שורש הנידון, נביא מה שכתב רש"י (סוכה ג. ד"ה 'והכא') לפרש את הדבר בטוב טעם ודעת, ותורף דבריו, כי לדורשים פרט וכלל, הפרט מפרש את הכלל, אם כן כשנוסף עוד כלל אינו חולק

כיוצא בדברים האלה מפרש בספה"ק שם משמאל (ויקרא, בחוקותי תרע"ד) את דברי המדרש. כי הנה נודע שהאדם הוא עולם קטן, וכל מה שיש בעולם יש באדם. אם כן נחלקו בית שמאי ובית הלל בדרכי העבודה, ומהי ראשיתה. בשמים נרמזת גדולתו ה' - כפי שמדבר רבינו האור החיים הקדוש בפרשת בראשית (בראשית א א) על רוממותו ה' ונפלאותיו המתגלים במעשה הבריאה, ובארץ רמזה שפלות האדם.

אם כן אמרו בית שמאי 'שמים נבראו תחילה', כי ראשית כל יתבונן האדם בגדולת בורא העולם. ובית הלל אמרו 'ארץ נבראה תחילה', לראות את שפלות עצמו.

ובא ר' יוחנן בשם חכמים והכריע ביניהם, ומסתמא כך היא ההלכה, כי בתחילת דרכו של אדם אין לו להביט לשפלותו, כי אז לא יתחיל כלל, אלא יראה עד כמה גדלו מעשיו של יוצר מרומים. אך מיד לאחר מכן עליו לראות כי לעומת גדולתו יתברך אינו חשוב כללום, וזהו 'לשכלול', כי אז שבירת הלב קודמת.

ומה שאמרו בית הלל כי יש להתחיל בראיית פחיתות עצמו תחילה, הנה הלל הזקן היה עניו גדול בטבעו (ראה שבת לא.), לכן היה בכוחם של בית הלל להתחיל בעבודה בדרך השפלות.

דרכי הדרש

מחלוקת זו מובאת גם בגמרא (חגיגה יב.), ויש שם תוספת דברים שראוי לעמוד עליה, וכך איתא שם: "שאל רבי ישמעאל את רבי עקיבא כשהיו מהלכין בדרך, אמר ליה, 'אתה ששימשת את נחום איש גמ' זו עשרים ושנים שנה, שהיה דורש כל 'אתין' שבתורה, 'את השמים ואת הארץ' מה היה דורש בהן'. - אמר ליה, 'אילו נאמר 'שמים וארץ' הייתי אומר 'שמים' [וארץ - (ב"ה)] שמו של הקדוש ברוך הוא, עכשיו שנאמר 'את השמים ואת הארץ', 'שמים' - שמים ממש, 'ארץ' - ארץ ממש, 'את הארץ' למה לי - להקדים שמים לארץ".

הנה שימש רבי עקיבא את נחום איש גמ' זו כ"ב שנים, כמנין אותיות התורה, ולמד ממנו את דרכי הדרש, שכל תיבת 'את' באה לרבות. אולם בפסוק הראשון בתורה באה תיבת 'את' לפרש, שמים נאמר כי שמו של הקדוש ברוך הוא הוא 'אלקים שמים ארץ'. אולם תיבת 'את' השניה שבפסוק באה ללמד כי קדמה בריאת השמים לבריאת הארץ. ואם כן כאן לא באו תיבות 'את' לריבוי, אלא לפירוש.

להוציא מליבן של סופרים

והנה יש להבין את ההוה אמינא שהזכיר נחום איש גמ' זו, כי הייתי אומר ששמים וארץ הן שמותיו של הקדוש ברוך הוא. ודאי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא (ראה הקדמת הרמב"ן לפירוש התורה), אך מהי הכוונה כאן.

ובאמת הביא המהרש"א בחידושי אגדות את לשון המדרש בזה (בראשית רבה א יד), שם איתא בנוסח: "אלו נאמר 'בראשית ברא אלקים שמים וארץ', היינו אומרים השמים והארץ אלקות הן". כלומר, שהיינו סוברים כי חלילה כמה רשויות הן, וברא אלקים הפועל את אלקים הפועל, שהן שמים וארץ, שיהיו גם הן כח אלקות. ומצינו כדוגמת זה (ראה מגילה ט.) בתלמי מלך יוון שכתבו לו הזקנים 'אלקים ברא בראשית' כדי שלא יבוא לטעות מעין זו.

אמנם חידוש הוא לפרש כן, ועמדו בזה המפרשים כל אחד לפי דרכו.

מחלוקת המדרשים

והנה בתוספות בחגיגה (שם יב: ד"ה 'ואת הארץ') הביאו מה שפירש רש"י ב'נימוקי חומש' (בראשית א יד), "את השמים" - לרבות תולדותיהם, 'ואת הארץ' - לרבות תולדותיה. וכתבו שמדרש אחר הוא, וחולקים דברי מדרש זה עם דרשת נחום איש גמ' זו כאן.

אך הנה, מה שכתבו תוספות שמדרשים חלוקים הם, באמת זהו אותו מדרש עצמו (בראשית רבה א יד) שהביא המהרש"א את תחילתו, שם הובאו דברי נחום איש גמ' זו מפי רבי עקיבא, וכפי שהובאו בגמרא, אולם במדרש

מעלת נחום איש גז

עתה נבוא לביאור שיטתו של נחום איש גז, רבו של רבי עקיבא.

ידועים דברי הגמרא במסכת תענית (דף כא.), המבארת על שום מה נקרא שמו 'נחום איש גז', שכל דבר שהיה מתרחש עמו היה קורא ואומר "גם זו לטובה". והובא שם מעשה בזה, הידוע ומפורסם בפי כל, ואף תינוקות של בית רבן יודעין אותו. אכן, קודם מעשה זה מקדימה הגמרא (תענית שם) מעשה נורא, המלמד על גודל יראתו וכת תשובתו של נחום איש גז.

וז"ל הגמרא שם: "אמר עזריה על נחום איש גז זו שהיה סומא משתי עיניו, גדם משתי ידיו, קיטע משתי רגליו, וכל גופו מלא שחין, והיה מוטל בבית רעוע, ורגלי מטתו מונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים. פעם אחת היתה מטתו מונחת בבית רעוע. בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואחר כך לפנות את הכלים. אמר להם, 'בניי, פנו את הכלים ואחר כך פנו את מטתי. שמוכסח לכם שכל זמן שאני בבית - אין הבית נופל'. פינו את הכלים ואחר כך פנו את מטתו, ונפל הבית. אמרו לו תלמידיו, 'רבי, וכי מאחר שצדיק גמור אתה, למה עלתה לך כך?' - אמר להם, 'בניי, אני גרמתי לעצמי. שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי, והיה עמי משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך, ואמר לי, רבי פרנסני. - אמרתי לו, המתן עד שאפרוק מן החמור. לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו. הלכתי ונפלתי על פניו, ואמרתי, עיני שלא חסו על עיניי - יסומו, ידי שלא חסו על ידיי - יתגדמו, רגלי שלא חסו על רגליי - יתקטעו. ולא נתקרה דעתי עד שאמרתי, כל גופי היא מלא שחין'. אמרו לו, 'אוי לנו שראינוך בכך'. - אמר להם, 'אוי לי אם לא ראיתוני בכך'."

נשיה מהלך בדרך

והנה, גם מעשה זה היה 'כשהיה מהלך בדרך', ותואמים הדברים למה שפיתחנו בו, אם בחקותי תכלו, ללכת בדרכי ההנהגה הראויה. ומכאן אנו למדים עד כמה היה נחום איש גז מן המדקדק על עצמו בדקדוק לפנים ומטעם זה לא נאמר שהיה רוכב על החמור, אלא אמרו שהיה מהלך בדרך, אף שהיו חמורים עמו כמובא בהמשך המעשה, אלא, הילוך מרמז על השקפה והנהגה, על התבוננות במציאות החיים.

תבע נחום איש גז מן עצמו כיצד הגיע העני לידו כך שלא היה בידו ליתן לו מזון מיד. וכפי שאמר **רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א**, כי אם מזדמן לו לאדם חליה לראות בעיניו חילול שבת רח"ל, עליו לבדוק עצמו האם אין שמירת השבת לקויה אצלו ולו בכל שהוא, כי אם היה שלם בשמירת השבת - לא היה האלקים מאנה דבר זה לידו. וכבר דיברנו מזה הרבה, שהיו צדיקים שמיאנו לשמוע מחטאים של יהודים, ואם שמעו - תבעו מעצמם כי גם בהם יש פגם באותו ענין.

זו היא דרכו של נחום איש גז, רבו של רבי עקיבא שהיה גדול הדור ושורש התורה שבעל פה, וכל יקר ראתה עינו (ראה במדבר רבה טו ז), ואשר לימד דעת את העם לדרוש ריבויים ומיעוטים, ולא חילק בין הפרט והכלל, אלא היה כוללם יחד לראות בפרט את הפגם שלקה בו יחיד מן הכלל. ואם חזו עיניו בעני המבקש מזון ובאותו הרגע נופל ומת, אות הוא בעבורו על חיסרון במידת החסד, עד כדי כך שגזר על עצמו להיות עיוור וגידם, קיטע ומוכה שחין, ואומר לתלמידיו כי אוי לו אם לא היו רואים אותו בכך.

נחום של יסורים

מעשה זה מובא גם בתלמוד ירושלמי (פאה פרק ח הלכה ח), ושם ישנה תוספת נוראה, שאמר לו רבי עקיבא "אוי לי שראיתך בכך", ואמר לו נחום איש גז "אוי לי שאין אני רואה אותך בכך". נבהל רבי עקיבא ותמה: "וכי מקללני רבי". השיב לו נחום בתוקף: "ואתה, כלום מבעט אתה ביסורים", בידעו אותו כי בעל מדרגה גבוהה הוא, וכל ימיו השתוקק למסור נפשו על קידוש

השם, באומרו "מתי יבוא לידי ואקיימנו", (ראה ברכות סא:), לכן אמר לו נחום איש גז "אוי לי שלא ראיתך בכך", מה שלא אמר לשאר התלמידים, כי רואה הוא את נשמתו הגבוהה, ורואה ברוח קדשו כי עתיד גם הוא לזכות למסור את נפשו ולהתיישר למען כבוד שמים, ועל זה אמר 'אוי לי', שלא יזכה לראות בעיניו את מעלת תלמידו. אכן, באותה שעה עדיין לא הבין רבי עקיבא דברים נשגבים אלו של רבו, ותמה על מה שנשמע היה כקללה. אולם נחום איש גז אמר לו כי אין לבעט ביסורים, אלא יש לבקש לזכות למעלה שבהם.

הכל לטובה

ועוד הגדיל רבי עקיבא לעשות, ושכלל את דרך רבו באמירת 'גם זו לטובה', בדרגה גבוהה יותר, שהיה אומר 'כל מה דעביד רחמנא - לטב עביד' (ראה ברכות ס:). ומה טעם אמרנו כי דרגה זו גבוהה יותר, באשר אמירת 'גם זו לטובה' באה אחר שבאה הרעה, ומכירים בזה שבאמת היא לטובה. אמנם 'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד' הוא עוד קודם הרעה, כי הכל נעשה לטובה. בזה הכין רבי עקיבא את עצמו לאחרית ימיו, כאשר הוציאוהו להריגה והיו סורקין את בשרו במסרוקות של ברזל, ובתוך כל היסורים הללו היה מקבל עליו עול מלכות שמים וקורא את שמע, כי כל ימיו ביקש לקיים את הפסוק (דברים יו ה) "וְאֶהְיֶה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ כְּכֹל כְּבֹכֵךְ וְכָכָל נִפְשָׁךְ" - אפילו הוא נוטל את נשמתו.

זהו הרבי וזהו תלמידו - נחום איש גז וזו רבי עקיבא.

הנהגת העולם - בסדר מידות התורה

והנה, בסוגיית כללי ופרטי - ריבוי ומיעוטים, אמר **הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א** (קדושת לוי

בתחילת דרכו של אדם אין לו להביט לשפלותו, כי אז לא יתחיל כלל, אלא יראה עד כמה גדלו מעשיו של יוצר מרומים. אך מיד לאחר מכן עליו לראות כי לעומת גדולתו יתברך אינו חשוב לכלום

לראש השנה), כי 'כלל' הוא הקדוש ברוך הוא שכולל הכל, וכולנו חלק מאיתו יתברך, ואילו ההנהגות הפרטיות בעולם הן בחינת פרט. ובמידת 'כלל ופרט', אין בכלל אלא מה שבפרט, היינו שאין הקדוש ברוך הוא דן את העולם לפי מה שגזר הוא יתברך לעשות, אלא לפי כוחותיהם המוגבלים. אך הפרט הוא האיש היהודי העוסק בתורת ה' ומקיים רצונו יתברך, ועל ידי זה מחבר עצמו אל ה'כלל', קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא.

ובספה"ק **תולדות יעקב יוסף** (פרשת ויקהל) ביאר בדרך פנימי, כי הספירות הקדושות גם הן חלוקות בדרך כלל ופרט, כי הספירות הראשונות כוללות את בשם 'אדני'. אם כן הכלל הראשון הוא המשפיע אל הספירות חסד גבורה תפארת וכו' שהן הפרטים, והכלל השני היא המלכות בסוד המקבל, ועל זה אמר הכתוב (ישעיה מו ד) "כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ ה' צֶ-אֱוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וְאַחֲרָיו, 'ראשון' הוא כתר עליון, ו'אחריו' היא המלכות, ובאמצע הפרטים.

אם כן, סופו של הפרט להתאחד עם הכלל, אלא שעל האדם מוטל לתקן ככל אשר תשיג ידו, ולבסוף יבוא אל הכלל האחרון. והרי מניין שבע הספירות מכון כנגד ימות השבוע, כי שייכות הנה לכל ענייני עבודת האדם בעולם. ולבסוף דן הקדוש ברוך הוא את הכלל כעין הפרט, כפי מה שפעל האדם במה שתיקן בעבודתו - כך יעשה הקדוש ברוך הוא מצדו יתברך. כי הכלל האחרון שהוא מידת המלכות, הוא כנגד המקבלים, וככל שנשתדל יותר בעבודת ה', כך נוכל לקרב עוד דברים בעולם אל הקדושה שיהיו כעין הפרט, להביאם אל השורש שבין קודשא בריך הוא ושכינתה ולתקן

את העולם.

זהו הסוד שחידש רבי ישמעאל, ולמדו מרבו רבי נחוניא בן הקנה - סוד כלל ופרט וכלל.

כלל ישראל - גוף אחד

לעומת זאת, דרכו בקודש של רבי עקיבא - אחרת היתה. ומה טעם שינה מדרכו של רבי ישמעאל, נאמר בזה ביאור נפלא.

הנה על תלמידיו רבי עקיבא נאמר (יבמות סב:) שלא נהגו כבוד זה בזה, ומתו עשרים וארבעה אלף תלמידיו מפסח ועד עצרת. ותמוה, וכי למה לא ינהגו תלמידיו רבי עקיבא התנאים הקדושים כבוד בחבריהם.

אלא ביאר בזה בספה"ק **שם משמואל** (ויקרא, פרשת אמור תער"ב, ל"ג בעומר), כי טעונות באה מכוונה טובה, במה שלא עמדו על סוף כוונת רבם, במה שלימדו (תלמוד ירושלמי מסכת נדרים פרק ט הלכה ד) כי "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט יח) - זה כלל גדול בתורה". שהרי בירושלמי (שם) ביארו לפי זה כיצד יוכל לקיים אדם את דין הכתוב (שם) "לא תקום ולא תטור את בני עמך", היינו שלא זו בלבד שלא ישיב לו רעה תחת טובה, אלא שלא יזכור כלל כי עשה לו רעה. וכיצד יעשה כן - אמרו על זה משל, לאדם שהיה אווז בבשר בידו השמאלית וחותרו בסכין שבידו הימנית, וירדה הסכין על היד ונחתכה, וכי תעלה על ידך שתנקום השמאלית מן הימנית או אפילו תנטור על שהרעה לה, והרי הכל גוף אחד הוא. כך גם כאשר יקיימו ישראל 'ואהבת לרעך כמוך' בשלימות, ויהיו כגוף אחד ממש, לא תהא להם סיבה לנקימה ונטירה.

יחיד שבתוך הכלל

במידה זו החזיקו תלמידיו רבי עקיבא כל כך, עד שעשאוהו לכלל גמור, הגובר לגמרי על הפרטים. ומכיוון שכך, לא היו מוצאים טעם לנהוג כבוד זה בזה, כי איך תנהג היד כבוד ברגל, או הרגל תכבד את הראש, הלא הכל גוף אחד הוא.

על כך בא רבי עקיבא וטען, כי מכח מה שדרשו כללי ופרטי, איבדו לגמרי את הפרטים, ונותר בידם הכלל לבדו - זה כלל גדול בתורה, ואין זה מן המידה.

משום כך בא רבי עקיבא ולימד את דרכו של נחום איש גז, דרך שיש בה ריבוי ומיעוטים, דרך אשר אין הרבים נעשים לכלל אשר אין בו מקום ליחידים, ואף כי כולנו כאיש אחד בלב אחד, כל זה רק בכדי לנהוג כבוד זה בזה, לאהוב את זה ולא לנקום ולנטור חלילה, אך שלא על מנת לבטל לגמרי את הפרט ולעשותו לגמרי ככלל.

בדרך זו אין מדמים את מה שבכלל להיות כעין הפרט, אלא הולכים בדרך ה'דיוקים', לדקדק בחיבות שבמיעוטים ובריבוי, כדרכם של צדיקים שהקדוש ברוך הוא מדקדק עימם כחוט השערה, וכפי שנהג רבו נחום איש גז על עצמו, שהצדיק עליו את הדין על פגם דק שבדק.

גילויי ה' יתברך בעולם

אחר הדברים האלה, נוכל לשוב אל דברי בית שמאי ובית הלל, במה שנחלקו בסדר בריאת שמים וארץ.

כפי שאמר נחום איש גז, אלמלא תיבות 'את' שבפסוק 'בראשית ברא אלקים', היינו מעלים על דעתנו כי גם שמים וארץ - שמותיו של הקדוש ברוך הוא הן. אין הכוונה שהיתה כאן הוה אמינא כי שמים וארץ הם אילוקות ממש, אלא לבחינת מה שכל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא היא.

כי הנה אמר רבי ישמעאל שבשלוש עשרה מידות התורה נדרשת, מקל וחומר וגזירה שווה וכלל ופרט וכו'. ומידות אלו מכוונות כנגד י"ג מידות של רחמים, א-ל רחום ותנון אך אפים ורב חסד וכו' (ראה בזוהר הקדוש ח"ג דף רכח. ברעיא מהימנא). כי כל אלו הם גילויים שמתגלה בהם הקדוש ברוך הוא בעולם, במידות אלו של רחום וחנון וכו', וככלל הספירות הקדושות שהן דרכי התגלות ה' יתברך בעולם.

על כן אמר נחום איש גז, כי אלמלא נאמר 'את השמים ואת הארץ' הייתי אומר כי השמים והארץ גילויי שמותיו של הקדוש ברוך הוא המה, כי אצל

השמים או הארץ. כי השמים - שמים לה', אולם הארץ ניתנה לבני אדם לעבוד אותו יתברך בה. והנה, את הפסוק (בראשית א א) "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", פירשו **בזוהר הקדוש** (ראה ח"א דף רמז: כ) כי השמים זו תורה שבכתב, והארץ זו תורה שבעל פה.

וזה מה שהבאנו למעלה מתיקוני הזוהר כי 'בראשית' הוא 'ב' ראשית, בשתי התורות שניתנו לישראל. וזהו 'אם בחוקותי תלכו', כפי שפירש **רבינו האור החיים הקדוש** בראש הפרשה (ויקרא כו ג) שיש כאן 'ב' חוקות לשתי תורות, כענין 'ב' ראשית.

עירבון ה'ו'

והנה, מה שנזכר כאן כי תיקון חוני המעגל את חלק ו"ה - משמעות גדולה יש לזה, כי בזה נדמה לאליהו הנביא, המחבר את קודשא בריך הוא עם כנסת ישראל. שהרי בהמשך הפרשה נאמר (ויקרא כו מב) "וְיָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב", ופירש **רש"י** כי בחמישה מקומות נכתב 'עקוב' מלא ו', ולעומתם בחמישה מקומות נכתב 'אליה' חסר ו', כי נטל יעקב אבינו את האות ו' משמו של אליהו הנביא כעירבון על כך שיבוא ויבשר על גאולת ישראל.

ולפי האמור יובן היטב מה טעם נלקחה האות ו' דווקא, שכן היא האות המורה על העשיה ועל הגוף, ובתוך אותיות ו"ה של השם הקדוש, מכוונת האות ו' כנגד שש ספירות בנין הגוף - חסד גבורה תפארת נצח הוד ויסוד. ויחזיקו יהיו תמים להתחבר עם המלכות היא כנסת ישראל, שהיא האות ה' השניה בשם הוי"ה, והיא המקבלת את השפע מן הספירות.

שתי דרכים

והנה, בדור החורבן, הנהיגו את מסירת התורה שני התנאים הקדושים הנזכרים, רבי עקיבא ורבי ישמעאל, בשתי הדרכים המיוחדות להם - כללי ופרטי, או ריבוי ומיעוט, אשר מהם יש ללמוד אורחות חיים ויסודות לכל הדורות.

נחום איש גזר, רבו של רבי עקיבא, דרש מעצמו שלמות עד לאין תכלית, ובפסוק 'את השמים ואת הארץ' ראה שמות קדושים, על כן אמר כי 'את השמים' זו יראת הרוממות, ו'את הארץ' זו יראת העונש הנולדת מן הארץ, כפי שביאר **רבינו האור החיים הקדוש** בפרשת בראשית (בראשית א א את ז'). ומשום כך, אף שבדרך כלל היתה דרכו ללמוד ריבויים מתיבת 'את', כאן לא הוצרך לזה, כי די לנו בעבודה שיש בשמים ובארץ עצמם.

ועיקר החידוש היה אצל רבי עקיבא, אשר אף על פי שכל ימיו היה מצפה, 'מתי יבוא לידי ואקיימו', וביקש למסור את נפשו על קידוש ה', מכל מקום אמר גם כי "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה.

וכאן בא רבי ישמעאל וביאר על פי דרכו כי 'את השמים' אלו תולדות השמים, ו'את הארץ' אלו תולדות הארץ. כי שמים וארץ רומזים לרוחניות וגשמיות ולעבודת האדם אשר על ידה יתחברו בשלימות.

ספינת הכלל

והנה נודע משלו המפורסם של רבי שמעון בר יוחאי (ויק"ד יו), על האדם היושב בספינה וקודח חור בקרקעיתה, וכאשר רואים יושביה כי רוגשים עליהם מי הים לטבעם, באים אליה ומוחים בו על מעשיו הרעים, והוא מיתמם ואומר הלא בחדרי אני קודח, ואתם מה לכם עלי. והם קוראים לעומתו, הן אם יתמלא חדרך מים, לא ישראו המים שם, אלא יציפו ויטביעו את כל הספינה, ובוודאי יש בידינו הזכות לטבוע ממך שלא תזיק לכולנו.

בדומה לזה אמרו **בזוהר הקדוש** (ראה ח"א דף טז: ועוד), כי כל החוטא ואפילו בחטא קטן, הרי הוא מפריד בין אותיות התורה, ומחריב את העולם כולו.

ומידה טובה מרובה, אם בחוקותי תלכו - בתורה שבכתב ותורה שבעל פה, אז יתקן שם הוי"ה הקדוש, בחיבור ו"ה עם ו"ה, ובלימוד התורה וקיום המצוות תהיה עשיה ושמירה, ואז יזכו ישראל לכל הברכות ותבוא הגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

וארץ, ובזה נעשה שמחה וגילה בכל העולמות. והנה נודע (ראה בתיקוני זוהר הקדוש תקונא שבעין דף קלא: כ) כי בכל מצוה נרמז שם הוי"ה, כי ראש התיבה, אותיות מ"צ, עולה בא"ת ב"ש לאותיות י"ה, וסוף התיבה הוא ו"ה. ומה שבאו אותיות ו"ה בגלוי ואותיות י"ה באו בדרך רמז, מבואר לפי האמור שרומזות הן אל הנשמה, והנשמה נסתרת היא.

צירוף הקדושה לנשמות

ועל כך מוסיף הבאר מים חיים התבוננות נפלאה, כי הנה, בכל הדברים השייכים לענייני העולם הזה - כגון אכילה, שתיה, לינה, סיכה, שינה, הליכה ושיחה - נוספות אותיות י"ה על אותיות השורש. ואילו בכל ענייני העולם הבא - תורה, עבודה, קדושה, ומצוה - נוספות אותיות ו"ה. והלא דבר הוא, כי לכאורה היה לו להיות להפך, שהרי נתבאר כי ראש השם הוא סמל לנשמה, וסופו רמז לגוף, ולמה באו אותיות הנשמה בענייני החומר, ואותיות הגוף נצטרפו לעניינים הקדושים והרוחניים.

אכן כותב הבאר מים חיים, כי בכוונת מכוון נעשה כן, ובדקדוק ממש. כי כאשר עוסק האדם בפעולות גשמיות, עליו לזכור כי בעל נשמה הוא, ותהא עיקר תכלית האכילה כדי להעלות את חלקי הקדושה שבמאכל. וכן הוא בשינה ושיחה ובהליכה וכו', כי בכל המעשים יוכל לתקן תיקונים ולהעלות ניצוצי קודש.

זכירת העשייה ברוחניות

לעומת זאת, העוסק במצוה עלול לטעות ולחשוב כי עיקר המצוה היא בכוונת והייחודים שמכוון

הכלל האחרון שהוא מידת המלכות, הוא כנגד המקבלים, וכלל שנשתדל יותר בעבודת ה', כך נוכל לקרב עוד דברים בעולם אל הקדושה שיהיו כעין הפרט, להביאם אל השורש שבין קודשא בריך הוא ושכינתיה ולתקן את העולם

בה, כי ענין רוחני נעלם היא, ואילו במעשה המצוה בפועל, נענוע הלולב בידיים והנחת התפילין על הגוף - לא יראה חשיבות. משום כך מזכירים לו כי בעולם העשייה הוא עומד, וכאן הוא מקום המעשים בתורה בקדושה ובעבודה, ורק כאשר יחבר את גופו למעשה המצוה יזכה לתיקונים הגנוזים בה.

וזהו 'ישמחו השמים ותגל הארץ', בשמים אין צריך לעשייה, כי הכל רוחני מעיקרו, ויוכל האדם לפעול ולשמוח בכח הנשמה לבדה, באותיות י"ה. אולם בארץ יש להכניס את הגילה בעבודת ה' שעל ידי מעשים דווקא.

תורה שבעל פה - עבודת הגוף

והנה כתב בספר **סמיכת חכמים** (בהקדמה), כי אותיות י"ה רומזות לתורה שבכתב, ואותיות ו"ה לתורה שבעל פה. וכן נמצא בעוד ספרים. ולפי האמור מבואר היטב, כי אמנם בתורה שבכתב נכתבו המצוות כפי הנוגע אל הנשמה, אולם התורה שבעל פה מלמדת את פרטי עבודת הגוף, וכגון במצוות סוכה, יש לקיימה כפי הגדרים שגדרו חז"ל במהותה, שיהיה בו ג' דפנות ויהא הסכך מפסולת גורן ויקב, ולא מן המחומר והמקבל טומאה, ועוד דינים הרבה, ואם יבוא אדם ויתחכם על דיני התורה שבעל פה לא יצא ידי חובתו. וכן בדומה לזה קבעו את השיעור הנצרך באכילת מצה, ומה הם כפות תמרים - הוא הלולב, ופרי עץ הדר - הוא האתרוג. וקיום מצות שבת כהלכתה, בשמירה מעשיית ל"ט מלאכות, וכן בשאר כל המצוות. כי התורה שבעל פה מורה לגוף את דרכי העבודה ואת ההכנה הראויה למצוה, והיא המתקנת את אותיות ו"ה השייכות לגוף, ועל ידי זה ישמחו השמים ותגל הארץ. בדבר זה נחלקו בית שמאי ובית הלל בקדימת בריאת

צדיקים כנחום איש גזר זה המדקדקים עם עצמם כל כך, נחשבת הבריאה כגילוי. אלא שבאה תיבת 'את' ולימדה כי שמים וארץ הם מן הנבראים, ולא מגילויי שמותיו יתברך, ואם כן יש בהם חלק לעבודת האדם. ולענין זה נחלקו בית שמאי ובית הלל, כי בפסוק הראשון נאמר שם אלקים לבדו, שהוא שמה של מידת הדין, ושם באמת שמים קדמו. ואילו בפסוק השני שבו נאמר 'ארץ ושמים', נזכרו שתי השמות - 'ביום ברא ה' אלקים ארץ ושמים'. כי כאן כבר יש חלק למידת הרחמים, מידה המכילה טובים ורעים, כמידת בית הלל שהיו נוחים ועלובים לכל, ויש בהם כח להכיל את הנהגת הארץ - ההנהגה הנמוכה, הצריכה לרחמים רבים.

זאת ועוד אחרת, הרי על תיבת 'שמים' דרשו חז"ל בסוגיא האמורה (חגיגה יב.) כי נבללו מאש וממים ונעשו אחד. הרי כאן עוד רמז לשילוב ההנהגות.

ריבוי ומיעוט בעבודת ה'

ביסוד זה - נוכל להבין את דרכו של רבי עקיבא, ההולך בעקבי רבו נחום איש גזר, ודורש ריבויים ומיעוטים.

כבר נתבאר כי עיקר הענין בדרך דרשה זו, היא שאין הכלל ממעט את הריבוי, ואין הפרט בא להצביע על דבר יחיד, אלא על מיעוט. קבוצת בני אדם - גם היא נחשבת מיעוט, וריבוי בני אדם - אינו נעשה עדיין לכלל הציבור, אלא לרבים אל מול המעטים, אך אינם מבטלים את כח המעטים שביניהם.

ובדומה לזה, גם בעבודת ה' יש בה ריבוי ומיעוט, ועבודה נשגבה יש בזה.

העבודה בארץ - בצירופי האותיות

כך כתב בספה"ק **באר מים חיים** (פרשת כי תבוא), כי הנהגת הקדוש ברוך הוא בעולמו נקבעה לפי התורה הקדושה, ומתוך שהתבונן בה - ברא את העולם. וכבר אמרו חז"ל (אבות פרק ה משנה א) "בעשרה מאמרות נברא העולם", אלו הן האותיות והתיבות הקדושות החקוקות על גיל התורה הקדושה במעשה בראשית. וכל הפרטים ופרטי הפרטים שבנבראים, עד אין מספר, כולם מצירופיהן וצירופי צירופיהן של כ"ב אותיות התורה הקדושה, [וכפי שהבאנו למעלה כי כנגד זה לימד נחום איש גזר גם זו את רבי עקיבא עשרים ושנים שנה את רזי דרשות התורה]. הקדוש ברוך הוא לא חיסר בעולמו כלום, ונתן בו את כל הצורות שבעולם, דומם צומח חי ומדבר, וכל אלו חוקות שמים וארץ. והנה נמסרה בידי של ישראל עבודה גדולה ונשגבה, לצרף את אותיות התורה הקדושה ולעבוד את ה' על ידן.

וזהו מה שנאמר 'השמים שמים לה'. כי השמים מצד עצמם - לה', הם, עצם רוחני ספירי כעצם השמים לטוהר, ואין אנו צריכים להשתדל בעבודתנו כדי לתקנם. אולם הארץ שיש בה חומריות וגשמיות - נתנה לה לבני אדם לתקנה, וזה כל עיקר עבודתנו.

דבר זה רמזה התורה הקדושה בתחילתה, בפסוק (בראשית א א) "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ". כי **בתיקוני זוהר הקדוש** איתא בכמה מקומות (דף יג. יז: ועוד) כי 'בראשית' הוא 'ב' ראשית'. כי בשביל שנים שנקראו 'ראשית' ברא הקדוש ברוך הוא את השמים והארץ, בשביל מידת החכמה העליונה ובשביל מידת המלכות התחתונה, ותפקיד האדם הוא לחבר שמים וארץ יחד.

שני חלקי שם הוי"ה

אכן מפתח ביאור הדברים באר היטב נמצא במקום אחר בספה"ק **באר מים חיים**, והוא בפרשת עקב, שם העלה פליאה נשגבה.

הן נודע כי שם הוי"ה הקדוש נחלק לשתיים; אותיות י"ה שבראשית מכוונות כנגד חכמה ובינה, שהן חלק המחשבה, ואותיות ו"ה שבסופו כנגד ו' קצוות ומלכות, שהן המידות הפועלות במעשה. ובדומה לזה, י"ה' כנגד הנשמה, וו"ה' כנגד הגוף. וזהו שנאמר (תהלים צו יא) "שִׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ", ראשי תיבות הוי"ה, כי בשם הוי"ה מתחברים עליונים ותחתונים, שמים

ספיר וההלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משיגוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת בהר בחקותי

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקרובית השבת וסגולתה

יותר מתפילות השבת, על פי המובא בזהר הקדוש (ח"ג רעג. ברע"מ) ששלש סעודות שבת משלימות את שבע הברכות של התפלה למנין עשר. על מנת שיעלה יפה החשבון, מוכרחים אנו לומר שכל סעודה בפני עצמה יש לה כח כשלוש ברכות, כיון שיש שלוש תפלות וכל אחת מהן צריכה להשלמה, ונמצא שגדול כחה של הסעודה מן התפלה.

ויש שפרשו לפי זה (הגהות 'עפרות זהב' שם) את לשון הפיוט 'כל מקדש': 'סועדים בו לברך שלש פעמים', שהכוונה היא שכל סעודה שבת באה כדי לברך שלש פעמים ולהשלים את מנין שבע הברכות של התפלה למנין עשר.

דשימון ודחמיון

סעודת ליל שבת מכונה בפי המוקבלים בשם 'חקל-תפוחין'. וכך תקן רבנו האריז"ל לומר בהמירות ליל שבת שאנו משרירים בעת הסעודה לכבוד השבת: 'אזמר בשבחין למיעל גו תפתחין דבחקל תפוחין דאנון קדישין'.

אמנם קצרה דעתנו מלהבין ענינים העומדים ברומי של עולם, אך עלינו לדעת שכל סעודה וסעודה מכוננת כנגד ספירות עליונות ופועלת תקון גדול בעולמות העליונים.

כדי לשבר את האוון נאמר שחקל תפוחין הוא כנוי לשכינה הקדושה המרומזת במדת ה'מלכות' המקבלת תוקף והתרוממות בשעה זו של ליל שבת, ומאירה את נשמותינו.

בענין זה מסופר ('אבן שתיה' עמ' קסד), שפעם אחת שבת חסיד אחד ממחוז מירוש שצפון רומניה, בצלו של הרב הקדוש רבי מנחם מענדל מקוסוב ז"ע בעל 'אהבת שלום'.

בעת עריכת השלחן הטהור עלה הרהור בלבו להבין את פשרן של מלות הפיוט 'בחקל תפוחין דאנון קדישין'. מה פרושן וכונתן?

על אתר הסב ה'אהבת שלום' את פניו אל החסיד, ואמר: "אדם שאינו זכיר לקדש על היין בליל שבת קדש, אין לו השגה להשיג מה זה 'חקל-תפוחין'..."

נראה אותו חסיד כשהוא נדהם מרוח הקדש הגלוי. מפני שאכן לא היה רגיל לקדש על היין אלא על חלות, כי לא היה ניתן להשיג יין בישוב בכל עת.

כריה שדה

בספרו 'רוח חיים' כתב הגאון רבי חיים פלאגי שיש לאכול בסעודות שבת תפוחים כנגד הסעודה שנקראת 'חקל תפוחין'. וכן כתב הגאון רבי יעקב חיים סופר בספרו 'כף החיים' (ס"ו רג ס"ק יט-י)

המשך בעמוד ג'

על התורה

שלהבות קודש והגיונות חכמה
עפרשת השבוע

על הצדיקים ועל החסידים

ואיש כי יקדש את ביתו קדש לה' והעריכו הכהן בין טוב ובין רע כאשר יעריך אתו הכהן כן יקום' (ויקרא כז ד).

מאז עמדו על דעתו הקדוש הרה"ק רבי חיים חייקא מהמבורא זיע"א את חיו לעבודת בוראו. כל עתותיו היו קודש לה' ולתורתו, וגם לרבות הלילות בהם היה מנדד שינה מעיניו ומתייעג בתורה.

פעמים תכופות היה שריו בתעניות ממושכות, אליהם היה מצריך סיגופים שונים אשר על ידם קיווה לזכר את הגוף שלא יפריע לנשמה להעפיל לפסגות עליונות.

ברם חרף יגיעתו הרבה לא זכה להשלים את נשמתו. עד שזכה להתקרב אל אורו הבהיר של המגיד הגדול ממעורטש זיע"א, וכפי שמביא הרה"ק רבי שלמה מראדומסק זיע"א בספרו הקדוש 'תפארת שלמה' בפרשת השבוע על הפסוק 'ואיש כי יקדש את ביתו קדש לה' וגו': 'כאשר נשמע מפי קדשו של הרה"ק מראדומסק זיע"א, שספר המעשה מהרב הקדוש ר' חייקא המבורא ז"ל, אשר לגדול הסיגופים אשר עשה לנפשו והתמדות הלימוד לנדד שינה מעיניו, עם כל זה לא מצא מרגוע לנפשו עד אשר זכה לבוא אל הרה"ק רבי דוב בער ממעורטש זיע"א, אז נגמר תיקונו'.

למדנו מדבריו כי כוח מיוחד נמסר לצדיקי הדור להאיר נשמות ישראל ולהשלים תיקונם, מה שלא ישיג האדם בעבודתו העצמית, גם לאחר שנים רבות של עמל ויגיעה.

והוא מוסיף ומביא כי בדורו של הרבי ר' אלימלך זיע"א, היה פרוש אחד שגמר בדעתו לפרוש מחברת בני אדם, לשבת בשקט בביתו לשקוט על לימודו, כך סבר להגיע למעלות רמות בעבודת הבורא.

כאשר בא הלה לפני הרבי ר' אלימלך זיע"א, אמר לו הרבי את הפסוק (ימיהו כג כד): 'אם יסתר איש במסתרים, היינו אם יטמון האדם את עצמו בחדרי חדרים להיות נסתר בביתו ולא להתחבר עם יראי אלקים לבא אל הצדיק, אזי 'ואני לא אראנו נאם ה'...'.

יסוד חשוב זה, ולפי הדרך לתקון נשמת היהודי, הינה רק על ידי השהות בהיכלותיהם של צדיקי הדור, מוצא לו ה'תפארת שלמה' רמז בפסוק הנזכר:

ואיש כי יקדש את ביתו, היינו גופו להיותו 'קודש לה', אל ידמה בנפשו כי עליו להתבודד בחדרו ולפרוש מחברת בני אדם, אדרבה, אם יעשה כך הוא עלול להילכד בסבך היצר ולא למצוא ידיו ורגליו בדרכי העבודה, אלא הדרך הנכונה היא: 'והעריכו הכהן, הוא הצדיק שיאיר את עיני שכלו להורותו את הדרך בה ישכון אור ה' וילמדו להפריד הטוב מהרע, וכאשר יעריך אתו הכהן כן יקום', ויבוא לתקון נפשו בשלימות.

רק על ידי הביטול לצדיקים וההסתופפות בצילם, יאיר אור ה' על הנשמה, וכמורמוז בלשון הפסוק 'חננו ורחום וצדיק', ללמדך כי אף שהבורא יתברך הוא חנון ורחום וקרוב לכל קוראיו, מכל מקום זקוקים בני ישראל ל'צדיק' שהוא היודע לרצות על בני ישראל ולהפריד את הרע מהטוב.

וכה כתב המאור ושמש:
הרבי ר' אלימלך זיע"א:

יש הסבורים, שהדרך להגיע לדביקות בה', היא על ידי התבודדות בחדרי חדרים מבלי לדבר עם אף אדם בעולם, שם באין רואים יעסקו בתורה ותפילה כאוות נפשם, ויעלו מעלות רמות.

אלא שאף שכוונתם רצויה, מכל מקום מעשיהם אינם רצויים, יש ויתבודד האדם כמה שנים ולא ידבר עם איש, ויותר רחוק מן האמת כרחוק מזרח ממערב.

נאמר 'אם יסתר איש במסתרים' היינו אם יתבודד האדם בחדרי חדרים משכיתו ולא יתראה בחברת עובדי ה', 'ואני לא אראנו, נאום ה', אומר הקדוש ברוך הוא אף אני לא אראנו, רח"ל.

אלא עיקר העבודה היא שיחבר האדם את עצמו עם צדיק וכשרי בני ישראל, ועל ידי שילמד ממעשיהם הטובים של הצדיקים, יזכה לעבוד את בוראו עבודת אמת.

הרה"ק מקאמרנא זיע"א מביא בהרחבה בספרו 'היכל הברכה' (פ"ר יורא) את המעשה הנ"ל עם הרבי ר' אלימלך זיע"א:

במדינה רחוקה, היה דר צדיק שהיה פרוש מהעולם ומחברת בני אדם. יושב היה בביתו מעוטרת בטלית ותפילה ועוסק בתורה ובעבודת הבורא לילות כימים.

שמע קדושתו הנשגבה ומדרגותיו הנשגבות של הרבי ר' אלימלך מליזענסק זיע"א, הגיע עד לאותה מדינה רחוקה, ובדרך כלשהיא שמע מכך גם אותו פרוש שבימים כתיקונם לא היה מתעניין במתרחש מחוץ לד' אמותיו.

העניין כולו הפליא אותו עד מאוד, הוא תהה בליבו האם יש אמת בשמועות, ולאחר כמה ימים גמלה ההחלטה בליבו לצאת למסע ארוך עד לליזענסק הרחוקה, לראות אם נכונים הדברים.

שבועות ארוכים היטלטל הלה בדרכים, גמע מרחקים וחלף על פני מדינות, עד אשר עמדו רגליו בפתחה של ליזענסק.

ברוח קדשו הרגיש הרבי ר' אלימלך זיע"א באורח, יצא לקראתו, נתן לו שלום בסבר פנים יפות ואמר:

'אם יסתר איש במסתרים' אז ודאי 'אני לא אראנו נאום ה'...

הבין היטב האורח כלפי מה דברים אמורים, ונרעש:

המשך בעמוד ב'

ה'לוא אף אדם בכל העיר אינו יודע מי אני ומה שמי, ובודאי שאינו מכיר את אורח חיי, אין זאת אלא שאכן איש אלוקים קדוש הוא וענינו צופיות למרחוק!'.
ותחת המוסר נכנסה לליבו כארס של עכנאי, הוא נותר שם במשך תקופה ארוכה, עד שנעשה לאחד מגדולי תלמידי הרבי ר' אלימלך זי"ע"א.

◆◆◆

רבים טובים בבואם להיכנס אל שערי עבודת הבורא, מתקשים על מה ולמה זקוק האדם לרבי, אם בכדי להכניס יראת שמים בליבו, הרי לפניו מאות ספרי מוסר והתעוררות, וניתן ללמוד בהם ולעורר את הנשמה מתרדמתה?
דבר זה מתבאר היטב במשנתו של הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע"א (לקוטי מוהר"ן ח"א ט"ו ט):

לא הרי דיבורי אנשים כדיבורי הצדיק, כי הצדיקים על ידי מעשיהם הטובים זוכים לשמוע דיבורים מאת הקדוש ברוך הוא כבבדו ובעצמו, וכשם שטרם בריאת העולם שנבאר דבר ה', נמלך הקדוש ברוך הוא בנשמות הצדיקים וברא את העולם (ב"ר ח ז), כך גם לאחר הבריאה, שומעים הצדיקים את דיבורי הקדוש ברוך הוא, בבחינת 'שכינה' מדברת מתוך גרונו.

ועל כן נקראים המה בלשון הפסוק 'גיבורי כוח עושי דברו', כאשר תחילה עושים הצדיקים את הדיבור על ידי מעשיהם וכשרון פעולותיהם, ואחר כך מתקנים בהם סופו של הפסוק 'לשמוע בקול דברו', שהם זוכים לכוח השמיעה מאת הקדוש ברוך הוא. ושלמות הדיבור של לשון הקדוש תלוי ביראה, ויראה תלוי באודנין [תלוי בשמיעת האזנים] (תקו"ז תיקון ע') נמצא כשהצדיק שומע דיבור של תורה מפי הקדוש ברוך הוא יש לדיבור שלימות, כי הדיבור תלוי ביראה.

הרי שיעקר המסר המועבר מאת הצדיק אל השומע, הוא הדיבור עצמו היוצא מפי הצדיק בקדושה וטהרה, לשון הקדוש בשלימות, וסגולתה של כל מילה לעורר יראת שמים טהורה בליבו של יהודי כבירה עד מאוד.

מובן מאליו, כי כאשר הדיבור מורק מכלי אל כלי, חלק עצום מההתעוררות פג ונעלם, שהלוא התוכן הרעיוני המונח בדבריו, אינו אלא החלק הטפל, ואילו העיקר הוא הקדושה והיראה העליונה החופפת על כל תיבה היוצאת מפיו.

ועל אחת כמה וכמה כאשר הדברים נכתבים על גליון, הרי אף שהתוכן עדיין קיים, מכל מקום נחלש עד מאוד הכוח הרוחני שהיה בהם לעורר את הנפש הישראלית לעבודת הבורא יתברך.

כיון שכל מהות הספר הוא רק לזיכרון הדברים, אבל אין בהם ולו חלק קטן מהחיות האלוקית שהייתה בהם כאשר הם היו בבחינת דיבורי קודש. שהלוא כוח הזיכרון הוא רק על ידי כוח המדמה, ולכן גם לבהמה יש זיכרון, וכפי שרואים שאם נשכה כלב במקום פלוני, שוב לא תעבור בו.

רעיון עמוק זה מרומז בלשון הכתוב 'ה' שמעתי שמעך יראתי' (בקה"ב ג), כאשר זוכה אני לשמוע את 'שמעך', היינו דיבורי קודש אותם שמע הצדיק בעצמו מפי הקדוש ברוך הוא, אזי 'יראתי', כי עקר היראה תלוי באודנין [תלוי בשמיעת האזנים].

על כן יש ערך רב לשמיעת דיבורי הקדוש מפי הצדיק, שהם בבחינת 'שכינה' מדברת מתוך גרונו.

◆◆◆

אומר הגיה"ק הרה"ק רבי מנחם מענדיל מוויטעבסק זי"ע"א:
רק אדם שבביתו נוהג כראוי, תוסיף לו השהות בצל הצדיק יראת ואהבת הבורא,

ברם אם כאשר הוא שוהה בביתו הוא הולך בשרירות ליבו, ואינו שם אורחותיו כרצון השם יתברך, אזי 'צדיק מה פעל', מה תועלת לו השהות בצל הקדוש, הן כבר אמרו רבותינו (ברכות מ.) 'מידת הקדוש ברוך הוא, כלי מלא מחזיק, ריקן אינו מחזיק'.

דומה הדבר לאדם שעמד לנסוע בדרך רחוקה, ובטרם נסיעתו בירר אצל העגלונים דמתא מהי הדרך שתוביל אותו למחוז חפצו, והם הורו לו את הדרכים בהן עליו לעבור, וכן נתנו לו כמה סימנים שיקלו עליו את ההתמצאות בסבך הדרכים והשבילים.

והיה, אם אותו נוסע אכן יסע לכיוון המתוכנן, הוא יפיק תועלת רבה מהסימנים שמסרו לו, ויגיע בבטחה למחוז חפצו.

ברם באם באמצע הנסיעה, יסטה לחלוטין ממסלול הנסיעה וייסע לכיוון ההפוך, אזי לא יועיל לו כל הסימנים, ובזמן קצר יתעה בדרכו.

כך הצדיקים מורים המה לאדם את הדרך הנכונה והסלולה בעבודת הבורא, ברם אם האדם ניצב על הדרך ההפוכה בתכלית, לא יפיק מהם כל תועלת...

◆◆◆

מעשה באברך בן עליה שישב על התורה ועל העבודה, כשכל מחסורו מוטל על חותנו העירי שסיפק את צרכיו ביד רחבה.

על אף סדר יומו הגדוש בלימוד התורה ובעבודת הבורא, קיננה כל העת בליבו תחושת חסר, נשמתו כמהה למקור של חיות וקדושה.

ביום מן הימים נקלעו לעיירתו כמה חסידים ששבו משהות אצל רבם הגדול המגיד ממעזריטש זי"ע"א.

האברך הצעיר קשר עמם שיחה, שמע מהם על האש הגדולה הבוערת במעזריטש, ועד מהרה ניצתה בו גחלת ההתלהבות. הוא החליט לנסוע בחשאי למעזריטש, שמה ש'מצא את שאהבה נפשו'. ואכן, מיד בבואו חש כי מצא את אשר ביקש, במשך שהותו שם למד דרכי עבודה באמת ובתמים, היאך לקיים את מצוות ה' לא כמצוות אנשים מלומדה, אלא מתוך אהבה ויראה פנימיים, שמשפיעים על כל המעשים הדיבוריים והמחשבות.

לאחר שהות ארוכה בצל רבו הקדוש, לאחר שבועות ארוכים בהם התחמם מול האש הלוהטת שבערה במעזריטש, שב האברך לעירו כאדם חדש.

את אשר 'גור בא. חותנו קידם את פניו בארשת פנים כעושה:

'מה למדת אצל רבך?'.
'למדת שיש בורא לעולם!' השיב האברך בלהט קודש.

העוויה של גיחוך עלתה על פני החותן, הוא פנה אל המשרתת הענייה שעבדה בביתם, ושאלה: 'מי ברא את העולם?'

'מה השאלה?' הגיבה המשרתת בתמיהה 'בודאי! הקדוש ברוך הוא!'

'נ', פנה החותן בתרועת ניצחון לחתנו 'לשם כך היית צריך להיטלטל שבועות בדרכים ולהותיר את אשתך ללא תומך ומשענת?'.
התאזר האברך בעזות דקדושה וענה בבטחה:

'היא אומרת ואילו אני יודע!'
מעשה נפלא זה מסופר בחב"ד על הרה"ק הבעל התניא זי"ע"א, והרה"ק רבי יעקב יוסף מספינקא זי"ע"א היה מספרו על הרה"ק 'הקדושת לוי' מברדיטשוב, והגה"צ ר' נתן געשטענער זצוק"ל היה מספרו על הרה"ק הרבי רבי זושא מהאגניפול זי"ע"א.

נמצאו למדים שמן הסתם זה מה שקיבלו והגרישו כל התלמידים בעת קבלם את תורת הבעל שם טוב מפי הרב המגיד הגדול זי"ע"א.

◆◆◆

כותב הרה"ק בעל 'מאור ושמש' זי"ע"א (ויחי ד"ה זה היה) בשם הרה"ק רבי מרדכי

מנשיז זי"ע"א: כמה מידות במסתופפים בצל הצדיקים. יש שהתרגשה עליהם צרה כלשהיא רח"ל, והם מבקשים להיושע בדבר ישועה ורחמים, על ידי תפילת הצדיק.

יש שעומדים במדרגה גבוהה מהם, ותכלית נסיעתם היא על מנת לחזות בעבודת קדשו של הצדיק בעת תפילתו, יש שרצונם לשמוע את דברי תורתו של הצדיק, מהם ילמדו דרכי מוסר והתעוררות לעבודת האלוקים.

אלו כמו אלו, לא זכו לעמוד על המטרה שלשם השגתה טרחו חסידים הראשונים והיטלטלו בדרכים משך ימים ושבועות.

כל שאיפתם הייתה לבקש את ה' יתברך, להשיג מעט מעט מעירי שם יראת הרוממות, להשיב אל הלב כי הבורא יתברך הוא מקור ושושן כל העולמות כולם.

ליוע ידעו חסידים, כי הדרך להחדיר לליבם את ידיעת השם יתברך, היא על ידי התחברותם לצדיקים. כל טורח ומאמץ שבעולם לא היה קשה בשבילם, בכדי להכניס לליבם עוד משהו של יראת שמים טהורה.

כדברים הללו כתב גם בפרשת שמות, וזה לשונו ברש"י אש קודש:
'שעיקר כל העבודות הוא להבין ולהשכיל שיש אלקים המושל ומשגיח בדרכים הפרטיות, ומנהיג את כל העולמות ולית אתר פניו מיניה.

אמנם צריך לזה יגיעות גדולות להשיג זה באמת לאמיתו, צריך להתבודד ולדקדק כאש להבה בהתלהבות השתוקקות לבורא יתברך שמו, אזי יוכל לזה לידע מאלוקותו יתברך באמת לאמיתו וזה עיקר הכל. וזו עיקר הנסיעה להסתופף בצל צדיקי הדור כדי שיבוא לזה לידע דאיתו עיקרא ושרשא דכל עלמין'.

◆◆◆

תועלת נוספת שיש על ידי הנסיעה לצדיק, למדים אנו מדבריו הקדושים של הרה"ק בעל 'מאור ושמש' (מסעי ד"ה והמידות), והיא העזרה העצומה שיש למי שרוצה לשוב על חטאו ולתקן את אשר פגם, במחיצתו של הצדיק.

הוא מייסד את דבריו על ציווי התורה לבני ישראל (במדבר לו ט) להפריש שש ערי מקלט אליהם ינוס רוצח נפש בשגגה, שלוש ערים בעבר הירדן, ושלוש נוספים בארץ ישראל. ויש להבין מפני מה יש לתת דווקא שש ערים? ועוד, מה טעם לזה קלטו ערי המקלט שבעבר הירדן את הרוצחים עד שהבדילו את שלוש הערים בארץ ישראל (כמבואר בגמ' מכות טז):

אלא שכאשר בא הרוצח לשוב בתשובה על החטא שהתגלגל לידו, עליו להשיב אל ליבו, היאך אירע לו כדבר הזה, לרוצח נפש מישראל ולו יהא זאת בשוגג, אין זאת אלא שנכשל בעבר בעבירה קלה שהיא שלא חשש לשוב עליה בתשובה, ומשמים מגלגלין חובה על ידי חייב, ועל כן נכשל בחטא חמור של רציחה.

על כן חובה עליו לפשפש במעשיו עד שימצא את העבירה הראשונה, שהיא יכולה להיות דקה מן הדקה אך על ידה פגם באחת מששת המידות, ועבירה גוררת עבירה עד שבא מחמתה ליד רציחה, דהיינו אם היתה לו אהבה רעה, או יראה רעה, או התפארות על חברו, או שרצה לנצח את חברו, או שכנס על חברו שלא רצה להודות על דבריו, או שהיה לו תענוג רע, כל אלו עלולים להביא את האדם לטעם ליד רציחה.

אלא שכל זאת, היא עבודה הדורשת ריכוז והתבוננות, ולאו כל מוחא סביל דא, על כך הצעה היעוצה לו שיבחן מיהו הצדיק שליבו נמשך אליו, שזהו סימן בעבורו כי הוא עובד את הבורא יתברך במידה שבה פגם, ואז ירבה לשהות במחיצתו ויבחן את דרכו בקודש של הצדיק, יתחקר אחר מעשיו

ויתבונן בהליכותיו, עד שיבין וירגיש את המידה שעובד בה הצדיק, ויזכור את עצמו בכל יום בעבודת השם של הצדיק, עד שיזכה לתקן אף הוא את המידה אשר פגם בה.

על כן הבדילו שש ערי מקלט כנגד שש מידות, ונתנו שש ערי מקלט ללויים, כי הלויים היו צדיקים גדולים עובדי השם כל אחד ואחד לפי בחינתו ומידתו, ותיכף כשישים הרוצח אל לבו לשוב בתשובה היה לבו מושכו אל העיר אשר שם יושב הצדיק שעובד את השם יתברך במידה זו שהרוצח פגם בה, ושם במשך הזמן היה יכול לתקן המידה אשר פגם בה.

לכן כל זמן שלא הבדילו את שלש הערים שבארץ ישראל, אלו שבעבר הירדן לא היו קולטים, מפני שעדיין לא נתקנו נגד כל השש מידות, ומה יעשה מי שפגם למשל במידת ניצחון ועדיין לא הבדילו העיר אשר יוכל לתקן מדה זו.

והדברים מאירים!

◆◆◆

אף לאחר שכבר נודע שמו של הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זי"ע"א כגאון עצום בנגלה ובנסתר, ודברי תורתו העמוקים בנגלה ובנסתר התפרסמו בבתי המדרשות, לא מנע את עצמו מלקבל על עצמו את מרותו של בן גילו וידידו הרה"ק רבי יצחק אייזיק מוידזיטשוב זי"ע"א. הוא כפף את קומתו לפניו והקפיד לנסוע אליו לכל הפחות פעם או פעמיים בשנה.

ההערכה הייתה הדדית, ואף רבי יצחק אייזיק מצידו הקויר עד מאוד את תלמידו זה וחרד לכבודו. בכל פעם שהיה מגיע אליו, היה מקדים לקבל את פניו ומרוב שמחתו היה מברך שהחיינו לכבוד ראיית פניו.

עד כמה החשיב גאון הקדוש זה, את הנסיעות לרבו החדש, יש ללמוד מכך שבאחת הפעמים שבא סח לרבו:

'טרם יציאתי מביתי, כיבד אותו יהודי בסנדקאות לבנו, לא אביתי לוותר על המצווה החשובה, ומאידך גיסא השתוקקתי מאוד לנסוע, לא ידעתי אין לנהוג, לבסוף, הוסיף ואמר, התיישבתי בדעתי שמצות 'ומלתם את ערלת לבבכם' גדולה ממצות סנדקאות, ולכן באתי הנה'.

◆◆◆

כתב הגאון הצדיק רבי שמעון סופר זי"ע"א בעל 'התעוררות תשובה' בהסכמתו לספר 'זכרון למשה', כי אביו 'יתכן סופר' זי"ע"א אמר לו פעם בשם מרגא ה'חתם סופר' זי"ע"א, כי כשם שזקוק האדם לרבי שידריכו בדרכי לימוד התורה, כך זקוק אדם לרבי גם ליראת שמים, לקבל ממנו הדרכה והכוונה היאך לאחז בה במדה נכונה ולהשתמש בה בכיוון הדרוש, שגם זה פרק קשה בחיים שעל האדם ללמוד היטב.

◆◆◆

יש שבעת ביאתם בפעם הראשונה לצדיק פלוני, הם בוחנים את דרכיו ומתחקים אחר הליכותיו, והיה אם הם רואים איזה דברים ממוהים בהנהגתו, ממהרים להטיל בו דופי ולהרהר אחריו.

אלא שטעות בידם, שכן יש לעיתים אשר רק לאחר התבוננות מעמיקה ניתן להבחין עד כמה כל מעשיו של הצדיק מכוונים ומוסידים על אדני התורה באופן הנכון ביותר.

בדרך צחות המליץ על כך הרה"ק 'האמרי נועם' מדיקוב זי"ע"א (נ"ד) את הפסוק 'והיה כגון המנגן ותהי עליו יד ה' (מלכים ב' ג טו).

כשהאדם שומע ניגון בפעם הראשונה, קשה לו מאוד לעמוד על יופיו של הניגון, הוא לא מזהה את חוט השני המקשר בין בתרי השיר, ולעיתים נדמה לו שאין לו כל קשר בין חלקיו.

ברם אם יאזין לו שוב ושוב, אט אט יקלוט את עריבות הניגון ואת מלאכת המחשבת המושקעת בו, לא ירחק היום והניגון כמו

שיש לאכול תפוחים, בפרט בסעודת הלילה שרומזת לכח המלכות הנקראת 'חֶקֶל תְּפוּחִין קִדְשִׁין'.
כן אמר החסיד רבי משה וואלער ז"ל בשם הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור ז"ע בעל 'חדושי הר"ם' שקבל מהממחיד הקדוש רבי ישראל מקוזניץ ז"ע, שהאוכל תפוחים בסעודת ליל שבת מובטח שתהיה לו פרנסה בשבוע זה.

ומסופר, שפעם כאשר ישב הרב הקדוש רבי שלום מקאמינקא ז"ע בשלחנו של הרב הקדוש רבי חיים מצאנא ז"ע בעל 'דברי חיים', בקש הרבי מצאנא מרבי שלום שישמיע דבר תורה, אך הרבי מקאמינקא ענה שאין לו מה לחדש.

נתן לו הרבי מצאנא תפוח ואמר לו בדרך צחות ש'תפוח' הוא ראשי תבות 'תגלון תפגמין ותימרון חדושה', ואם יאכל את התפוח יוכל לחדש דברי תורה.

עוד מסופר, כי פעם בעת שהיה הרב הקדוש רבי יחזקאל מקוזמיר ז"ע מסב בסעודת שבת שחרית עם גדולי תלמידיו, נפרצה הדלת פתאום אחרי ששרו 'אסדר לסעודתא', ואשה אחת נכנסה בבהלה וצעקה ובקשה ישועה, כי בנה הילד נפל ארצה וניטל ממנו כח הדבור.

לקח הצדיק תפוח שהיה מונח על השלחן, ואמר לה: "הרי לך סגולה, תני לילד לאכול מן התפוח ויתרפא". וכן היה. הילד התרפא וכח הדבור שב אליו מיד, והיה הדבר לפלא.

כאשר שאל אחד מגדולי החסידים את הרבי מה ענין סגלה זו, השיב לו: "הלא זה עתה שרנו הזמר 'אסדר לסעודתא' ואמרנו 'קדם רבון עלמין במלין סתימין תגלון תפגמין ותימרון חדושה', הנה 'תפוח' הוא נוטריקון 'תגלון תפגמין ותימרון חדושה', כלומר, אם כי המילין נעשו סתימין וניטל כח הדבור, בכל זאת בזכות בחינת התפוח 'תגלון תפגמין' תגלה כח הדיבור, ותימרון חדושה' כלומר באמירה מחדש".

לְהִינֵן עוֹלָם

אמרו בזהר הקדוש (ח"א רפא). שיעקר מטרת לימוד התורה ושמירת המצוות הוא ליהד את השכינה עם הקדוש ברוך הוא כביכול, כי על ידי מעשינו היא עולה ועל ידי מעשינו היא יורדת חס ושולם. ועיקר המצוות והתורה המעלים אותה הם אלו הנעשים של עולם, שמה שיש להם פניה אחרת כלל. וכיון שמעלים את השכינה היא מריקה אל הגורם לכך ברכה עד בלי די.

והנה השכינה, בהיותה בשלמות כמו ביום השבת, נקראת 'חֶקֶל תְּפוּחִין קִדְשִׁין' (וזהו ח"א רמט). רמז על כך רבנו יעקב אביחצירא ז"ע בספרו 'פתוחי חותם' בפסוק 'אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם' (ויקרא כו ג), ואמר כי ראשי התבות של המלה 'חקת' הם 'חֶקֶל תְּפוּחִין קִדְשִׁין', והכונה שיש לדקדק בקיום המצוות עד שתתעלה השכינה לבחינת 'חֶקֶל תְּפוּחִין קִדְשִׁין'.

זהו מאמר הכתוב 'אם בחקותי תלכו'; כלומר תטרחו באמונה עד שתתקנו ותרוממו את השכינה הנקראת 'חֶקֶל תְּפוּחִין קִדְשִׁין', ויהיה זה על ידי ש'מצוותי תשמרו ועשיתם אתם' - בכך שתעשו את המצוות לשם שמים בלי שום פניה אחרת.

יְרֵאָה יִשְׁתַּחֲוֶה

שעת הסעודה יש בה יחודים עלאיים, ותקונים נשגבים נעשים על ידי בעולם העליון, ויש להקפיד על כבוד ודרך ארץ בשעת האכילה כראוי לאוכל על שלחנו של מקום.

בענין זה סיפר הרב הקדוש רבי שאול ידידיה אלעזר ממודיץ ז"ע, שאביו, הרב הקדוש רבי ישראל ז"ע בעל 'דברי ישראל', הקפיד שישורו שקט מוחלט בעת עריכת שלחנו הטוהר בשבת קודש.

ארע ובשבת פרשת תרומה התאספו אנשים רבים אל השלחן ומטבע הדברים הופר השקט כמה וכמה פעמים בקולות שיחה רמים. נסיונותיהם של ראשי החסידים לשמור על השקט לא עלו יפה, וההמולה גברה מרגע לרגע.

אז פתח הרבי את פיו הקדוש ואמר: בפרשת השבוע נאמר 'ועשית שלחן עצי שטים... ועשית לו מסגרת' (שמות כה כג-כה). ויש לומר בדרך רמז: כאשר תעשה את השלחן לפני ה', הוא השלחן הקדוש של סעודת שבת, 'ועשית לו מסגרת' על הפה. שלא תנחם אז בדברים בטלים, כפי שנאמר בכתוב (ישעיה נח ג) 'ממצוא חפצך ודבר דבר'.

כָּל הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה עוֹלָה

מפורסמים הם דברי חכמינו ז"ל, כי מעת ששלחו הגוים ידם במקדש ה' ובמזבחותיו וניטל מעמנו כל סדר עבודת הקרבנות, יש בידנו להשיג את מעלת הקרבן באמצעות הקריאה בסדר הקרבנות ובהלכותיהם, שבזאת יחשב לנו כאילו עמדנו לפני המזבח ועשינו את כל העבודות האמורות בקרבן. ועל כן אנו מוזכרים בתפילה את פרשיות הקרבנות, כדי להשלים בכך את סדר העבודה בבית המקדש.

עמיקא אפוא בהבנת קריאה זו וחשיבותה. במסכת מנחות (ק). הובאה דרשת האמורא הקדוש ריש לקיש על הפסוק 'את התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם' (ויקרא לו ז), שכל העוסק בתורה, כאלו הקריב עולה, מנחה, חטאת ואשם.

באופן אחר מעט, למד מכך רבא, כי כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא אשם.

ואילו רבי יצחק, דרש בענין זה פסוקים אחרים בהם נאמר 'את תורת חטאת' (שם י ח) ו'את תורת האשם' (שם יא ז), ואמר כי כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאלו הקריב אשם.

כבר מימות עולם קבע הקדוש ברוך הוא את עסק התורה ולימוד סדר הקרבנות שיהיו מיוחדים לישראל במקום עבודת הקרבנות.

כי גליה היה ידוע לפניו שעתידי בית המקדש להחרב ותבטל עבודת הקרבן, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל במסכת תענית (כו:) כי אלמלא מעמדות - אותן קבוצות מעם ישראל שעמדו והתפללו בשעת הקרבת הקרבנות בבית המקדש - לא התקיימו שמים וארץ, שנאמר (בראשית טו ח) 'ויאמר ה' אלקים במה אדע כי אירשנה'.

באותה פרשה אמר אברהם אבינו: 'רבנו של עולם, שמה ישראל חטאים לפניך, אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה?'

הבטיח לו הקדוש ברוך הוא שאין לו לחשוש לכך.

ביקש אברהם אבינו: 'רבנו של עולם, הודיעני במה אירשנה'.

אמר לו (שם ט) 'קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת, ותקן לו את סדר הקרבת הקרבנות ככפורה'.

אמר אברהם לפניו: 'רבנו של עולם, מילא בזמן שביית המקדש קיים יוכלו להקריב קרבנות, אך בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם?'

אמר לו: 'כבר קבעתי להם סדר קרבנות. בזמן שקוראים בהם לפני, מעלה אני עליהם כאלו הקריבו לפני ואני מוחל להם על כל עוונותיהם'.

וכן דרשו במדרש תנחומא (צו יד), שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל: "אף על פי שביית המקדש עתיד להחרב והקרבנות בטלים, אל תשכחו לומר סדר הקרבנות, אלא הוזהרו לקרא בהם ולשנות בהם, ואם תעסקו בהם - אני מעלה עליכם כאלו בקרבנות עצמם אתם עוסקים".

הוכחה לדברים הביאו רבותינו מכך שכאשר הקדוש ברוך הוא הראה ליחזקאל את צורת הבית, אמר לו (יחזקאל מג י) 'הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם ומדדו את תכנית'.

אמר יחזקאל לפני הקדוש ברוך הוא: 'רבנו של עולם, עדין אנו נתונים בגולה בארץ שוואנו, ואתה אומר לי ללכת ולהודיע לישראל את צורת בית המקדש? הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואחר כך אני אלך ואומר להם'.

תפילה

פנינים וערגליות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

אמר לו הקדוש ברוך הוא ליחזקאל: "וכי בגלל שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי בטל? דע לך כי קריאה בפרשיות התורה בענין בית המקדש שוה לבניית בית המקדש. לך אמור להם שיתעסקו בקריאת צורת הבית בתורה, ובשכר קריאתם זו אני מעלה עליהם כאלו הם עוסקים בבנין הבית".

לפיכך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: 'בני, אף על פי שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות ואין קרבן עולה נוהג, אם אתם עוסקים וקוראים בפרשת עולה ולומדים את פרשיות הקרבנות - מעלה אני עליכם כאלו אתם מקריבים קרבן עולה לפני'.

תשמרו - ועשיתם אתם

יש להוסיף על כך את דברי רבנו האור החיים הקדוש בפרשת בחקותי (ויקרא כו ג, אופן יד), שהביא את דברי חכמינו ז"ל הללו, ובאר כי זו היא הדרך גם בקיום שאר מצוות התורה שאין ביד האדם לקיימן.

ככל שיעסוק בלימוד עניני אותן מצוות, יהיה נחשב לו כאלו קימן בפועל. כמו שנאמר (תהלים יא ג) 'ונשלמה פרים שפתינו, כפרוש רש' הקדוש שפרים שהיה לנו להקריב לפניך - נשלם אותם ברוצי דברי שפתינו'.

רמז לכך מצא רבנו בעל 'אור החיים' בפסוק 'אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם', שאת אותן מצוות שאין מציאות לעשותן, אפשר לקיים על ידי 'תשמרו', כלומר באמצעות המנהג וצפייה מתי ובאו לדינו לעשותן, שהלא 'שמירה' משמשת גם במשמעות של ציפה, כמו שפרש רש"י על 'ואביו שמר את הדבר' (בראשית לו יא), שהיה ממתין ומצפה מתי יתקיים.

זהו סיומו של הכתוב 'ועשיתם אותם', שעל ידי השמירה והצפייה לקיום המצוות הללו, יחשב לנו כאילו עשינו אותן למעשה.

כדברים האלה באר גם בפרשת ראה, על הפסוק 'שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך' (דברים יב כח). כי לכאורה, כיצד יתכן לקיים את כל הדברים אשר הבורא מצווה?

הרי ישנן מצוות שאי אפשר לקיימן ואינן תלויות ביד האדם לעשותן, ויש מצוות שאין כל אחד יכול לקיימן אלא רק חלק מעם ישראל, כמו מצוות השיכות לכהנים בלבד, ללויים בלבד, או לישראלים בלבד, ואם כן כיצד יתכן לשמור את כל הדברים? ובאר, כי לכן אמרה התורה לשון 'שמור', כנגד מצוות לא תעשה, שהן ביד האדם - לשמור עצמו מלעבור על איסורי התורה, ואילו כנגד מצוות עשה אמרה התורה 'ושמעת', לומר שיכול לקיים את המצוות בלימוד ובשמיעה בפה, וזהו נחשב לו כאילו באה לידו וקיים אותה, ומעתה אכן יכול כל אחד לשמור ולעשות את כל הדברים.

זכור אלקים - רוח נשברה

כדי להבין את הענין ולעמוד על כוננת חכמים כי כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת, נבאר בשני אופנים, על פי מה שהתבאר בדברי רבותינו הקדמונים. משל הביא הגאון רבנו יוסף תאומים בעל 'הפרי מגדים' בספרו 'תבנת גמא' (פר' צו)

על התורה, למלך שהיו לו שני עבדים, האחד זריו והאחר עצל.

רצה המלך לנסותם ולבחון אותם, וביקש מהם לעשות מלאכה בלתי אפשרית.

גחך העצל וענה תכף ומיד: 'אדוני המלך, הן זה בלתי אפשרי!'

לעומת זאת, היה הזריו הולך טרוד ודואג ומנסה לחשב במוחו כיצד ניתן לעשות כדבר הזה.

ראה זאת המלך ושמוח בעבד הזריו המתניע ומשתדל למצוא דרכים ואופנים לקיים את רצונו.

אף שלא הצליח העבד לקיים את הבקשה הבלתי אפשרית, נגראה למלך נחת-רוח ממעשיו, בראותו כיצד הוא חפץ בכל מאורו ומנסה בכל דרך לקיים את הוראתו. הסביר רבנו ה'פרי מגדים' שכן הוא הדבר גם בענין הקרבנות, שכאשר אין לנו את היכולת להקריב קרבנות לפני המלך יתברך שמו ולעשות נחת רוח לפניו בריח הניחוח שבקרבנות, אם האדם מצטער ונאנח על כך, מאותה השתוקקות עצמה עולה נחת רוח לפני ה' יתברך.

ומה שאמרו חכמינו ז"ל, כי הלומד בתורת הקרבנות נחשב כאילו הקריב קרבן, הכונה כאשר אדם מצטער ביותר על כך שאינו יכול להקריב בפועל, ובאמצעות התשוקה והנסיון עולה נחת רוח לבורא יתברך כאילו הקריב קרבן ממש.

זהו שאמר המשורר (תהלים נא יט) 'זבחי אלקים רוח נשברה', כי כשהלב נשבר על שאין אמצעו יכולים להעלות קרבנות על גבי מזבח, הרי זה נחשב כ'זבחי אלקים', וכאלו הקריב האדם את הקרבן בפועל ממש, על ידי השלום בשפתינו.

נמצאנו למדים כי אכן בזמן הבית כאשר התכפר האדם מוחטא על ידי עסק התורה או על ידי התשובה, לא התכפר חטאו לגמרי בלא להביא קרבן.

אולם בזמן הזה, כאשר אין הקרבת קרבנות, והאדם דואג וחרד ומצטער על שלא זכה להקריב את הקרבן ומתמרמר בלבו על חסרון הקרבנות, מעלה עליו הכתוב כאלו הקריבם.

היה יכול האדם להקריב קרבנות על גבי המזבח, אולם היות שאין הדבר באפשרות, כיון שמצטער האדם על כך, הרי הוא זוכה שנחשב הדבר כאילו הקריב בעצמו.

ומעתה, מובן, מדוע בזמן הגלות יכופר העוון על ידי הקריאה בתורת הקרבן בלבד, כי כל מהות העיסוק בתורת הקרבן הוא כדי שנשתוקק וניחל לקרבנות עצמם, ושבירן לב זה הוא הוא המעלה נחת רוח בשמים כמו הקרבן עצמו.

שברון הלב וההשתוקקות הגדולה, הם הנחשבים כהקרבת קרבן ממש, ולא בקריאה סתם של פרשת הקרבן.

ובאופן דומה נוכל להסביר גם כיצד יתכן שהפחיתות במעלה - כאשר אין סנהדרין, גורמת לתשובה קלה יותר לכאורה.

כי כאשר אדם שב בתשובה אמיתית כראוי, הרי הוא אבל וחפוי ראש על חטאו, והלום צער על שאי אפשר לקיים בו את העונש הראוי לו כדיני התורה. צער ויגון אלו מחשיבים כאילו נעשתה בו מיתת בית דין ונתכפר לו חטאו.

יתגן מאילו על שפתותיו. וזהו 'והיה כנגן המנגן', היינו כדוגמת הנגן הנשמע מאת המנגן, כמו כן הוא האיש אשר 'ותה' עליו ד', הוא הצדיק, יש ובפעם הראשונה יעוררו אצלו הנהגותיו של הצדיק תמיהות מרובות, ויראה לו על כל תהלוכותיו שאין ענין זה לזה, ורק לאחר שיסע אליו פעמים ושלוש, ירגיש מנועם זיוו ומתיקות עבודתו.

◆◆◆

הרה"ק רבי ישראל דוב מייסד צאנז בעל 'רבי הוזהב' זצ"ל, היה מן החבראי קדישא היושבים ראשונה לפני הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זיע"א.

פגש בו פעם רב מתנגד אחד אשר שחק עליו וקנטרו בדברים על דרכי החסידות ועל הנסיעה לצדיקים.

ענה לו רבי ישראל דוב בחכמה: 'היאך תרהיב בנפשך לזלזל במנהג הקדוש של ההסתופפות בצל הצדיק? וכי לא ידעת שעצם ההמצאות בסביבת צדיקים ובעלי מדרגה, מועיל להפוך את האדם לבעל מדרגה? הנה אפילו אני הקטן שבחבורה, יכול לומר לך מה אתה חושב ברגע זה?' נדרך המתנגד ושאל בפקפוק: 'ככה? אמור לי אם אתה חושב עכשיו'.

'אתה מתבונן ב'שית' ה' לנגדי תמיד', השיב רבי ישראל דוב.

גיחך הלה וענה: 'לא מיניה ולא מקצתיה, כבר זמן רב שלא עלתה מחשבה כזו במוחי'.

הרי לך הסיבה שיש להסתופף בצל הצדיקים, הגיב רבי ישראל דוב מיניה וביה, 'שם לומדים כי חלילה לו ליהידי להסחית דעת ולו לרגע אחד מהבורא יתברך, אשר הוא לבדו עשה עושה ויעשה מכל המעשים'.

◆◆◆

שח הרה"ק 'הקדושת ציון' זיע"א ה"ד: טרם נסיעת אבי - הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זיע"א - למעיינות הרפואה, שמע מרופא מומחה ג' כללים בסגולת רפואת המעיינות שאם לא פועלים על פיהם אין מי המעיינות פועלים את פעולתם כראוי. ואלו הן:

- א. צריך להאמין שטמון במעיינות כח נעלם המועיל לרפואת המחלות.
- ב. צריכים לבוא אליהם פעמים ושלוש ויותר.
- ג. פעולת הרפואה אינה מורגשת היטב אלא אחר שכבר שבים הביתה לאחר כל הרחיצות.

נענה הרה"ק מרה"ש זיע"א ואמר כי גם בנסיעה לצדיקים ישנם ג' כללים הללו:

- א. צריך האדם להאמין באמונה שלימה שיש כוח ביד הצדיק לרפאות נגעי לבבו ולטוהר את נפשו מכל סג ופגם, וגדול כוחו להשפיע עליו שפע רב מן השמים, ואם הוא אינו מאמין בכך לגמרי, לא יזכה לקבל השפעת הצדיקים כראוי.
- ב. האיש הרוצה לינק מהשפעת הצדיק, צריך לנסוע אליו לעתים תכופות ולהסתופף בצלו, צילא דמהימנותא, מדי פעם בפעם, ורק אז יזכה לעבוד את בוראו באהבה ושמחה כיאות.

ג. השפעת הצדיק אינה מורגשת בשלמות כשעדיין נמצא אצל הצדיק וחוסי בצלו, כי אם אחר שחזר לביתו עמוס באהבת ויראת השם שספג בקרבו כל ימי שהותו בצל קורת הצדיק, אזי מורגשת קדושת ההשפעה ביתר שאת וביתר עוז.

◆◆◆

מיוחד היה הגה"צ רבי חיים אלתר פאנעט מקאלסבורג רבה של שכונת 'רמת אביב', במידת התקשרותו הנפשית אל צדיקי דורו, לעיתים רבות היה נוסע לשבות בצילם. פעם כאשר נסע ברכבת אל הרה"ק בעל הבית ישראל מגור זיע"א, ישב תפוס

ברעיוניו, ועיין הרבה עד שכל סביבו היה מלא עשן.

בסמוך אליו ישב רב חשוב מחסידי גור שלא הכיר. נגש אליו ושאלו, מפני מה הוא מעשן כל כך הרבה?

השיב לו רבי חיים אלתר בהתרגשות, כמגלה טפח ומכסה טפחיים:

'הלא נוסעים אחנו כעת לגור... שם יש ענין בעבודת הקטורת, כידוע לך שהרבי מעשן הרבה עד שכל חדרו מתמלא בעשן'.

הוא השתתף לרגע, ההתלהבות האצורה בליבו ניכרה היטב בפניו, ניכר היה כי הוא שוקל כל מילה, אחר אמר, 'על כן פותחים אנו את התפילות בפרשת הקטורת'.

יותר מכך לא אבה לדבר. די היה בדברים מועטים אלו בכדי לקבל הצצה קלושה למתחולל בליבו, והייתה תשובתו לשיעור חי באמונת צדיקים לוהט!

◆◆◆

שח הגה"צ רבי יעקב יצחק ניימאן זצ"ל: טרם נסיעתי לבעלזא לימים הנוראים, התנצלתי לפני מורי ורבי היידיק יעקב מפאפא זיע"א, שמאחר והדרך לבעלזא נמשכת שנים שלוש ימים, לא אוכל בזמן זה להתפלל ולומר סליחות עם מנין.

השיב לי מורי ורבי בחריפות: 'להזיז ידוע לך שהעברות שעושים כשנוסעים אל הצדיק, מכפרים על המצוות שעושים בבית'.

הוסיף על כך רבי יעקב יצחק זצ"ל:

פירשתי את דבריו על פי אמרת קדשו של הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זיע"א שהקדוש ברוך הוא מצרף כבר בראש השנה, את כל המצוות שעתידיים בני ישראל לעשות בחודש זה, וזאת משום שהמצוות שעשו כבר בפועל, מי יודע באיזה אופן נעשו, אבל המצוות שמוכן לעשות בעתיד הלא הרצון הוא בודאי לעשותו באופן הטוב ביותר, על כן הקב"ה מצרף את המצוות שעתידיים לעשות.

זו כוונת הפסוק (ויקרא כג כד) 'בחודש השביעי' היינו כל החודש השביעי, כלומר כל המצוות שבו מצרף לנו השם יתברך 'לאחד לחודש', ועל ידי כך נוספות לנו זכויות ביום הדין הגדול.

והלוא הנסיעה לצדיק היא הכנה לקבל ולהוסיף קדושה וטהרה, על כן היא חשובה יותר מהמצוות שנעשו כבר.

(אגורה באהלך עולמים' עמוד קכג).

◆◆◆

תיאור מרטיט ומלהיב של נסיעת חסידים לרובם בשנים קדמוניות, כותב הרה"ק רבי קלנימוס קלמיש מפאסעצא זיע"א ה"ד, בספרו 'מבוא השערים' (פ"ה).

בסגנון כתיבתו הספוג בהתלהבות דקדושה, מכניס הרבי את הלומד אל מעמקי ליבו של החסיד, ונותן לו לחוש יחד עימו את רצונות הקדוש ושאיפות הטהרה המופעמים בליבו, להתרומם ולהתנשא הרבה מעל העולם השפל ותאוותיו.

ושאיפה כנה זו, היא המביאה את החסיד ליטול את מקלו ותרמילו, ולהסתופף תחת כנפי השכינה השורה במחיצת הצדיק, וכה לשונו הטהור:

'ונחזה אנו החילוק בין הנסיעה אשר מלפנים כפי שאיננו בספרים הקדושים ובפרט ב'מאור ושמש' באיזה מקומות, וגם כפי ששמענו מחסידים זקנים לבין נסיעת החסיד עתה.

אז כשעבר האיש והאברך את ה' בתורה ועבודה, ורצה לקדש את עצמותו וראה שקשה לו: הן רוצה ומשתוקק הוא שכולו

כל רצונותיו, מחשבותיו ומדותיו יהיו קדש לה', ומכל מקום רבה הפסולת בהן! ודאג והתמרמר ובהלך לאמר:

'הלא רואה כי רחוק אני חס ושולם מה, ומה יהי תכליתי חיי בזה ובבא? האם חס ושולם

אשרא נצח מושלך מהקדושה ושקוע בזוהמה חס ושולם?!

ומגודל דאגתו ומרירות לבו, אמר:

'אסע אל הרבה שלי. שם - בהר בית ה' - אין ליצר הרע כל כך שליטה, והרבי יורני את דרך הקדש, בציצית ראשי יאחזני, ויציאני ממניכיותי, אתקשר בו, ובעל כרחי יטהרני'.

הן גם פחד אצחזו - כי הרבי יכיר את כל מעשיו הלא טובים שעשה, אבל אדרבא - זה הוא חפצו ותשוקתו, להראות לרבו את כל נגעייו כדי שיטהרנו, והוא - הרבי - תקות חיינו של עולם הזה ועולם הבא. ובשבירת לב ותקוה זו הלך אל הרבי.

דרך הלכות, מיד דרך תשובה היתה, כי איפה הוא הולך? לחזות בנגע ה' ולבקר בהיכלו, אם כן, אל ה' הוא שבו! אם כמו ישראל מלפנים, בדרם לעלות אל בית ה' לראות את פני האדון ה' צבאות, הרגיש ההולך את עצמו אז, או כהנשמה במרום אחר שנתפטר מהפחד מגיהנום, ואל הן עדין מוליכין אותה, להנות מזיו השכינה, יחד עם שאר נשמות הצדיקים. בין כך ובין כך כסופין עלאי ומשוש הגן עדן בהליכתו הרגיש.

על פי רוב, בדרך פגע עבוד חסידים אשר גם הם אל רבותיהם, אז גם אל רבו הלכו. והלכה השירה רחוקה מן העיר ורחוקה מן האנשים עם פחזותם ושאיפותיהם, בלב אחד ובתשוקה אחת לבקש את פני ה'.

זה מספר אל זה את נגעי לבבו, וזה אל זה מספר את טובות רבו אשר כבר פעל בו זה כמה, וממש כאשר יכנס איש את בגדו, רבו את נפשו וכבס.

'אבל' - אמרו זה אל זה - 'עוד קדם שנגיע אל הרבי צריכים אנו להרהר בתשובה, כדי שלא ימאס הרבי עצמו לגשת אלינו לאחזנו ולהעלותנו'.

ומה רבתה היראה וגם התשוקה בראות החסיד מרחוק את העיר אשר רבו בה. ומכל שכן כשכבר היה בחדר הרבי, כדאיאת ב'מאור ושמש' (פ"ד דברים), שבבוא החסיד אל הבית והחדר שרבו בו, היה בכל כך מורא ופחד עד שלא ידע היכן הוא.

ומיראה זו שמתירא החסיד לגשת אל הרבי, בא אל יראת ה' יראת הרוממות, כי מתבונן הוא:

'למה כל כך אני מתירא מן הצדיק? אין זה כי אם ממציאות קדושת השם יתברך ויתעלה אשר כאן נמצא אצל הצדיק, השוכן אתו ודבוק בו! ומזה מגיע אל יראה היא.

הן כבר ראה הרבה פעמים את רבו, ומכל מקום האם אפשר לו לספר באומרו ודברים את אשר הוא מרגיש בה'שולם עליכם' כשמקבל את פני קדשו?

מה גדלה תשוקתו אז אליו!

לבו וכל נשמתו כל כך נמשכים אל רבו, עד שאת כל עצמותו מוכן לתת כדי להתקרב ולהתדבק אליו! רוצה הוא להתקפל כולו ולהניח עצמו לפניו להיות הדום רגליו!

ובכמה תשוקה רבו מושיט לו את ידו, ובכמה תוכחה מאהבה מסותרת הוא מבטו בו!

וכבר די לו, כבר מרגיש הוא את פעולתו בו. רץ הוא אל בית המדרש ומשליך את כולו בתורה ובעבודה, אבל תשוקתו - אשר כל כך נתבערה בו עתה - לא תשבע במדת תורתו אשר הוא לומד, ככבשו, לבו כבר בוער בקרבו לה' ויכידו אש כלו מתלהב ולא יסבע הון!

אבל הלא על זה בא אל הרבי, שהוא יקדשהו, ואל ד' יקרהו, יותר מכפי יכולתו וממעשיו אשר יכול הוא לעשות. כי הן הרבי כשלעצמו למעלה מהשגתו הוא, אבל גם במה שהוא משיג בו, רואה שאין מסך מסתיר בין רבו כולו לבין קונו, השכינה שורה עליו, והוא, כל מעשיו גם אכילתו, שתיתו, דבורו, אף נוגעת עפעפי עיניו לשם ה' הנה, כולו שם

במרום נמצא, דבוק הוא כולו לה' ורק קצתו של הרבי בעולם הזה נמצא.

אם כן כאשר יתדבק הוא ברבו, בשכינה יתדבק!

כה עברו יומים קדם השבת, וכבר ראה החסיד שנהפך הוא לאיש אחר, בתשובותיו אשר ישוב לה' יקל לנפשו להשתתף במירותה. ובהתוודותו, יקל לה להתעלה ובה' לשמות. והלא ייהי בביתו כמו שהוא עתה, גם קודם השבת.

אבל בהתקרב השבת, אז בתפלות, בקידוש של הרבי ובשלחות הטהורים אשר נוהג, הרגיש בפועל ממש איך רבו דחה את עולם הזה, ותחתם את עולמות העליונים הוריד להם.

ובפרט כשפתח הרבי בדברי תורה, הרגיש כלם כי בוקע הוא ריקיעים ואת התורה מוריד להם מאצילות לבריה, ומבריה ליצירה ומשם לעשיה.

הן נראים הדברים שאומר, לכאורה פשוטים כמו בעולם עשיה, אבל מי שלב מבין לו, ראה איך כל עולמות העליונים בה נמצאים, והדבור בעצמו של רבם, באיזה אופן אמר להם התורה, בחוש ראו שנמצא הוא אז במרום, ומשם דיבר אליהם את דבר ה'.

איזה שבעות ישבו החסידים אצל רבם, ובדרכי החסידות של רבם עבדו את ה' ותקנו את עצמם יחד עם שאר החסידים.

וכפעם בפעם אל הקדש פנימה נכנסו, לשאול על זה ועל זה בעניני עבודה, הן במעשה הן בדבור וגם במחשבה, וגם על דבר השגת אלקותו יתברך המתגלה לכל אחד לפי ערכו בדרך החסידות, מרוב דרשו. רבם לימד והורה לכל אחד כפי מצבו, פעם במוסר ופעם בהתרוממות.

והחסידים בכל דבוריו וגם הגיותיו אשר יצאו מפיו, אם בשבת ואם בחול, גם במעשיות אשר סיפר להם, את עצמם הלעיטו, אל ראשם אל כל אבריהם גם אל צפרני רגליהם הכניסו.

ובכל - הרבי והחסידים - מזה נתעלו, משל לנשמה קדושה הפוגעת גוף קדוש אשר תכנס בו, ששניהם מזה נבנים ומזה מתגדלים.

ראשית הכרת החסיד בימי שבתו בצל רבו היתה, שעבודת ה' לא בעבודה כלאחר יד יכולים לפטרה. ואף אם אין האיש עובר חס ושולם על 'עשה' ו'לא תעשה' ממצוות התורה, מכל מקום יש שאין לקרוא עובד ה', ורחוק הוא מאד מלהיות חסיד...

...ובקצור יכולים לומר שהחסיד אשר חפש את ה' והשתוקק להתקרב אליו יתברך, אז כאשר שב מנסיעה כזו, הכיר וידע שרק הוא יתברך, הנמצא היחיד ואין עוד זולתו -

אין גשם, ולא חמירות, ולא שום מציאות בכל העולמות, רק הכל אלקות!

וגם הוא - החסיד - הארת אלקותו יתברך הוא, ולא שום מציאות אחרת בו, זולתו יתברך, וכל פעולותיו ומעשיו שבכל היום והלילה במחשבה דבור ומעשה, אף אלו של רשות, כולן עבודה למקום הן.

וגם בביתו כששב מנסיעתו זו, בכל כחו התחזק להתנהג וללכת בדרך החסידות - דרך ה' אשר עלה עליו ודרך בו בבית רבו.

גם אם סוחר היה בביתו, וגם מה שעשה בפרנסתו, מה שעשה, עשה, אבל בכלום חסיד היה, חסיד ועובד ד' העוסק גם בפרנסתו.

וכשעבר איזה זמן שלא יכל עוד להתאפק ולהבליג על געגועיו ותשוקתו אל רבו, ונסע ועלה שוב אליו, מצא את רבו גם לפי השגתו שעלה יותר מאז, וגם הוא החסיד יותר קבל ממנו, ויותר עלה בעבודה בפרט, ובחסידות בכלל...

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברזלכר

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מדברי בית המדרש להוראה ודיינות 'באר ישראל'

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

להרבות בברכות כדי לכבד נדיבי עם

ובתשובת רב האי גאון (שערי תשובה סימן קטו) כתב שלא עוד אלא שגם חייב מלקות, וזה לשונו: 'מי שמברך ביום בורא פרי הגפן ומקדש השבת, הוא דרך שטות ובורות, ולא נפקי ידי חובתייהו, ולא עוד אלא שחייב מלקות בשביל לא תשא שמברכין ברכה שאינה צריכה, וגם מפסיקין בין ברכה לשתיה'.

והגם שדעת רוב הראשונים שאיסור ברכה שאינה צריכה מדרבנן, גם לשיטתם הוא איסור חמור ביותר, שלכך הוסמך על האיסור החמור מעשרת הדיברות: 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשווא' (שמות כ. ז). ועוד העירו האחרונים לתשובת הרמב"ם במקום אחר (פאר הדור סי' כו) שנראה שהוא איסור דרבנן.

גרם ברכה שאינה צריכה

גם באופן שלא בדרך ברכה שאינה צריכה, וכגון שלא חזר על אחת מכל הברכות שלא לצורך אלא רק גרם לברכה שאינה צריכה, כגון שהיה יכול לצאת ידי חובתו בברכה אחת, ונשחית בנתיים ונחתיים בברכה אחת, גם ככהא' גונא אע"פ שכעת נאמרת הברכה בחיוב גמור, מ"מ אם עצם מה שנוקז לאומרה הוא שלא לצורך, אסור. אמנם לכאורה איסור זה לכלול עלמא רק מדרבנן.

ושינוי במשנה (יומא סח:) שהכה הגדול היה קורא ביום הכפורים בספר תורה בפרשת אחרי מות, וגולל את ספר התורה ומניחה בחיקו, ואחר כך קורא פרשת ובעשור לחדש בעל פה, שאם היה מביא ספר תורה הרי היה מתחייב שוב בברכת התורה כדין מי שקורא בשני ספרים, ונמצא שגורם לברכה שאינה צריכה, אבל כשקורא בעל פה נפטר בברכה הראשונה.

וכתב בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' נט) דבר חידוש: שלא אסור לגרום ברכה שאינה צריכה אלא בברכת הכהן הגדול על התורה בלבד, שבה גם הברכה הראשונה שביקר על פרשת אחרי מות מצד עצמה אינה צריכה, שכבר נפטר בברכתו על התורה שחרית, ולא תיקנו לברך על קריאת התורה בצבור אלא משום כבוד צבור, ובוה לברך שוב ברכה אחת

המשך בעמ' ג'

בהמשך לשאלה שהובאה כאן בשבוע הקודם, כפי שנתבאר בדבר האגודה שעורכת בריית מילה למבוגרים שמנהגה לרכז את כל הבריות ליום שיש, ובליל שבת קודש עורכים סעודת שבת גדול ומפוארת שכולבה עם סעודת הברית, ובה הם מוכרים לנדיבי עם את הזכות לברך את ברכות הגפן וברכה אשר קידש ידיו על כל ברית וברית בפני עצמה, כדי לזכות אותם ליטול חלק במצוה הגדולה של כריתת הברית בין הקב"ה לבני ישראל והקמתה לברית עולם. ונשאלנו על ידם האם הדבר נכון שרשאים לברך על ברית בפני עצמה בתוך הסעודה בליל שבת. וכבר הבאנו לעיל שלכתחילה אמנם אין להרחיק את ברכת אשר קידש ידיו מהמילה בעצמה, כמבואר בפוסקים שאפילו שהיה בשתיקה בלי שיחה אינה ראיה, והנכון הוא להסמך לגמרי את הברכה למילה. אמנם בנידון שלהם יש מקום להקל בדבר, ועכ"פ בדיעבד שעושים הסעודה בליל שבת, בוודאי יש להם לברך הברכות, רק שהעלינו כי לכאורה עתה אין מקום לברך ברכות אלו על כל נימול בפני עצמו, כי אם לברך פעם אחת ברכת הגפן ואשר קידש ידיו על כל הנימולים יחד, כי אף למנהגנו שכאשר יש כמה בריית אומרים הברכות בפני עצמן לכל ברית וברית, זהו דוקא כאשר כל ברית נעשית בפני עצמה ומסמיכים לה את ברכותיה. ועתה באו נפשם בשאלתם, האם יש במנהגם משום חשש של ברכה שאינה צריכה, ועל כן אמרנו גבור הדבר בע"ה לאשורו.

תשובה:

ברכה שאינה צריכה וחומרתה

אימת בגמרא (ברכות לג.) 'כל המברך ברכה שאינה צריכה, עובר משום לא תשא'. וברמב"ם (ברכות פ"א הל' טו) הוסיף: 'והרי הוא כנשבע לשוא', וכן פסק בשו"ע (או"ח סי' רטו סעיף ד). ומה למדו המגן אברהם (שם סק"ו) ורע"א (שו"ת קמא סי' כה) שאיסור ברכה שאינה צריכה הוא מדאורייתא. וכן מפורש בשו"ת הרמב"ם (פאר הדור סימן קה) ועוד כתב הרמב"ם (שבועות פ"ב הל' ה"ט) שהשומע אדם מברך שלא לצורך 'הרי יחייב לנדונו, ואם לא נדוה הוא בעצמו יאף בנדוי'.

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

תפילה מול בגד עם תמונה

הגעתי למירון ועמדתי לתפילת שמונה עשרה מאחורי אדם שלבש חולצה שעל גבה מצוירים ציורים שונים. האם מותר להתפלל כנגד ציורים אלו, או שמא יש לעבור למקום אחר כדי שלא לעמוד כנגד צורה מצוירת?

ת. לכתחילה לא יתפלל מול החולצה עם הציורים, משום שעלולים להשיח דעתו מכונת התפילה.¹ ואם אינו יכול באופן אחר, יעצום עיניו ויתפלל.²

1 הרמב"ם כתב בתשובה (מהורות פרימין סי' כ) לגבי בגדים המצוירים, אפילו אם אינם בולטים, לא נכון להתפלל כנגדם, ואחרי ריגלים להעצים עיניו כשיקרה לנו להתפלל מול כותל או בגד מצויר. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך (סי' ס"ג ס"ג). ופירש המשנה ברורה (סק"ע) להעצים עיניו נכון להתפלל כנגדם שלא יאזכר בציורים ולא יכון תפילתו. ע"ש. ובלקט הקצח החדש (שם סק"ו) כתב שמתעם זה אין להתפלל כנגדם גם פסוקי דמורה וברכות ק"ש, כיון שהציורים מבלבלים את הכונה. 2 בבית הלכה (סי' צ"ה סי' ד"ה צ"ח) כתב בשם המאמר מרדכי כי מוכח מדין וכן שרק כאשר יש ציורים או דברים אחרים העלולים להשיח דעתו צריך להעצים עיניו, אבל מדין התלמוד אין איסור בעיניו פתוחות בתפילה, רק שיהיו עיניו למטה כלפי הארץ. אך כתב כי לפי מה שכתבו האחרונים בשם הוזהר (פרשת ואתחנן דף ס) דצריך להעצים עיניו בשעת תפילה, נראה שהוזהר הקדוש חולק בוה על מדין מדין דין ע"ש. ובחיי אדם (כלל כב דין א) משמע דצריך להאזין אף לאיזה חלק אור דוקא שמתפלל בעיניו התפתחות בשאר דברים, אבל אם עיניו למטה כלפי ארץ ואין מכוון להתפלל בל"א, לכו"ע שרי ולמטה כללי. וסיים: 'ומלך מקום לכתחילה נכון להחמיר לעצום עיניו כדי שלא יסתכל בדבר אחר'.

ברכה על הרי האלפים

נסעתי לשווייץ וכבר מבעד לחלונות המטוס ראיתי את הרי האלפים המתנשאים לגובה מכוסים במעטה שלג לבן. האם צריך לברך ברכה כדין הרואה הרים שמברך 'עושה מעשה בראשית'?

ת. הרואה הרים וגבעות ומדברות מברך 'ברוך אתה ה' אמ"ה עושה מעשה בראשית', ולא יברך כי אם על הרים וגבעות המשוונים שניכרת בהם גבורת הבורא.³ על הרי האלפים אפשר לברך אם לא ראה אותם שלושים יום ויברך בשעה שמתפעל מהם.⁴ ויש שכתבו שלא נהגו לברך בשם ומלכות.⁵

ובמשנ"ס (סי' צ"ג סק"ב) הביא בשם המגן אברהם (שם סק"ב) שהא"י הקדוש היה מתפלל מתוך הסידור כדי שיכיוון מאד. ובספר הכוונות כתב שרק פסוקי דמורה וברכות ק"ש היה אומר מתוך הסידור, ושמונה עשרה היה מתפלל בעיניו עצמו. וכתב גם כן בחזית הש"ק היה עוצם עיניו ומתכוון לתפילת שליח הציבור. ובכך החיים (סי' צ"ג סק"ק) הביא לשון הוזה"ק (שם) את חז"ל מאן דקאים בצלותא בעי לכוונא דגלו, ואוקמוה. ובעי לחפאי רשיה כמאן דקאים קמי מלכא. ובעי למכסייה עיניו בגין דלא יסתכל בשכינתא. ובספרא דרב הונא סבא אמר: מאן דפקח עיניו בשעתא דצלותא או דלא מאן עיניו בארעא, אקדים עליה מלאך המות. וכך תפוס נפשיה לא יסתכל בנהירו דשכינתא ולא ימות בנשיקא. מאן דמולול בשכינתא מתולול הוא בהווא שעתא דצאתיך ביה. הדא הוא דכתיב (שמואל א' ב') 'כי מכבדי אכבד ובויו קילו', האי מאן דאסתכל בשכינתא בשעתא דצלותא מצייל. [פירוש הדברים, מי שפוקח את עיניו בשעת התפילה, בשעה שתצא נפשו מן העולם מקדים לבא אליו מלאך המות, ואינו זוכה לראות בשכינה בשעת פטירתו, שהרי הוא מולול בשכינה שמתסכל בה תמיד בשעת התפילה. ועליו נאמר, מי שמכבד את השכינה, אכבד, אותו השם יתברך יכבד בשעת מותו שיזכה לראות בשכינה,

שהרי נאמר כי לא יראני האדם וחי, בחייו אין הוא רואה, אבל רואה הוא בשעת מותו, ובויו, מי שמכבד את השכינה בשעת התפילה, שעיניו משוטטות ורואות מה שלפניו, יקלו, הוא גם כן יתבזה בשעת פטירתו]. 3 בשלחן ערוך (אורח חיים סי' ט"ז) ולא על כל הרים וגבעות מברך אלא דוקא על הרים וגבעות המשוונים וניכרת גבורת הבורא בהם. ובערוך השלחן כתב (סי' א') תנן בריש פרק הרואה (נ. ד) על הרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר 'ברוך עושה מעשה בראשית'. ובי ידוהו אומר הרואה את הים הגדול אומר 'ברוך עושה את הים הגדול'. והדבר פשוט דבעיני הרים וגבעות משונים בגובהם, כמו הררי אלף והרי פיראנא' ור קאבוע"ק והרי ארטס וכדומה, ונהרות גם כן שיהיו גדולות שיש להם שם בעולם, ולא נהרות קטנות שאין להם שם בעולם. ובחיי אדם (כלל ס"ג ס"ג) כתב דהיינו הרים הגבוהים המפורסמים בעולם מחמת גובהם. וכל"כ יצויר שלחן ערוך (שם ס"א). ובשולחן הסהר (סי' רכח) כתב דכן יש לברך על הרים המקיפים את מדינת אונגארין. ובשולחן אור לציון (ח"ב פרק טו אות סג) כתב כי יש לברך הרי האלפים, ובארץ ישראל אפשר לברך על הר החרמון בלבד. 4 בברכה זו מבואר בפוסקים כי הברכה היא כאשר יש

שדה חיטה בתוך שטח העירוב

בני קהילתנו מבקשים לשהות בשבת במושב סמוך לבית שמש. לאחר בדיקת גבולות העירוב במושב, התברר כי בתחומי ההיקף מצויה חלקה זרועה חיטים ששטחה כ־1500 מ"ר. נשאלת השאלה: האם הימצאות שדה זרוע בהיקף כזה פוסלת את העירוב, ואם כן - האם יש דרך הלכתית לתקן את ההיקף באופן שיתאפשר טלטול בשבת כדיון?

ת. הטלטול בשטח הזרוע אסור⁷, ולפיכך הוא אסור את כל המושב בטלטול⁸. לכן לכתחילה יש לתקן את העירוב כדי שיקיף רק את שטח המושב ולא את השדה, או להקיף את השטח הזרוע במחיצות⁹. בשעת הדחק יש לסמוך על השיטות המקילות ששדה זרעים אינו אסור עירוב של עיר¹⁰.

הפרשת חלה לאחר הדלקת נרות

בערב שבת הכנתי בצק ואפיתי חלות. אחרי הדלקת נרות שבת נזכרתי ששכחתי להפריש חלה מהעיסה. האם מותר לי להפריש חלה כעת?

ת. אשה שהדליקה נרות וקבלה שבת בהדלקתה, אם יש אדם אחר תבקש ממנו להפריש חלה. אם אין אחר שיכול להפריש חלה, כל עוד שהוא עדיין יום, מותר לה להפריש חלה. אך כל זה דוקא כשהציבור עדיין לא קיבלו שבת, אבל אם הציבור קיבלו שבת אסור לה להפריש חלה¹¹.

תמונה למזכרת עם פוליטיקאי גוי

אלישבע ושרה-לאה הן תלמידות סמינר

מהגרש"ז אויערבאך שאינו דומה לגשם שאינו מוקצה 'דמיא בעיבא מיבלע בליעי', משא"כ מי מזגן הם דבר חדש לגמרי שלא היה בעולם. ולהניח כלי בשבת תחת מקום הנזילה, יש לאסור משום 'ביטול כלי מהיכנו', כיון שמים אלו מוקצים.

7 שדה זרע ידנה ככרמלים כמבואר בש"ע (ארח"ס
אכאש"י סי'ד') ואין לטלטל בה אנה מוקפת מחצית,
בשדה אנה מוקפת מחצות מותר מהתורה לטלטל
בבבולה כיון שדינה כרשות היחיד. אולם מכיון שההיקף
שבה אל ענשה לצורך דין אדם אלא לצורך שמירת
מטה שבחנה, אסרו רבמים לטלטל בתוכה אם שטח
הכרמלית גדול מבית סאתים (כ-1100 מ"ר לשיטת
הגרי"א נאה) שכן שהוא גדול כל כך קחו חששו רבמים
שיבואו לטעות ולהחליפו ברשות הרבים.

8 במרמ (עירובין כג) 'קרפף שהוא יתר מביט סאתים שהקרה הקרה' נורע רובו ריה הני, ואסור, ויבארש סה (גד) שאר פקד מיוט הקרה אה וסור, וסמס יתר מביט סאתים אסור לסלט בכל הקרפף. וסמס יתר שמקום הרורע יתר ממאחיה יתר כרמליט ואסור לסלט, ואף באר הקרפף איה סלט כיון שהוא פרץ כרמליט. וכן פסק בשו"ע (איה ס' סנה סטס) ולפי זה ביטוי המקף בעירובי שהאר' כרמליט (ס'טס) שהעירובי הוא המקף המיעד, אל כסס היטוב לדיה, אל נפרץ לתוך הסס המקף שדה ורע ודו' ויהא אל אסר אל הניר לסלט.

9 כ"ה במשנה ברורה (ס"ק פ"ט) שאפשר להקיף את השטח הזרוע במחיצות, ואז אין מניעה לסטלט בכל שטח העיר כיון שהוא אינו פרוץ כרמלית. וראה בחזון איש (ס"י קי"ב ס"ק טז) שכתב שאפשר גם להעביר קו ישר עירוב במצאע המקום הזרוע כדי לחלקו לחלקים הפחותים מבית אטאיים.

10 ביבאר הלכך (ו'ה אב) הכ' משה' ובר' שמואל' שמעדר מלכ' בעיר המוקפת חומה, שאין הו'דעים בעיר מלכ' את ה' תורה לק' את החומה. והם שם אמרו שהם הפתחו לכרמלית נאסות וסבלו הוא ר' חננאל ורמיתל ש' אדם יחיד, שהתנו ממלכת לכרמלית, אבל בעיר המוקפת יחיד, שמואל' המוקף לק' את ר'בים, ח'ן ח'ן צורת ידיתם ש' ר'בים שיש ש' קמיות ושחטים יקיים. ובר' הביאו הל' שהחכם ב' (ר'ת) ש' (ו'ה) ו'ה) (ס' ו'תקע' ש' כ' כבו ובר'דו, ור'בן אבס'י' שכתבו (ס' ע'ה ע'ה) ש' כ'ב' כ'ב' פוסק' ש' כ'ב' לק' כ'כ'שת הדב' שמואל, ובחזון איש (ס' ש' ס' כ'פ') כ'כ'ת במגריש' יקיים ח'ן ח'ן מטיט' ש'ב' שהם פרוצ'ים מלאום למבוי א'ן תחשבי' כרשות לעצמם, י'סומנו ב' ע'ר' מאב'רית ח'ן ח'ן אילוי' ש'מט'תם ש'ב' הם. ח'ן ח'ן ב'ב'רית ובר' (ר'ת ע'ב) ש'חזו'ה' שהיו להק' צורות הפתח את כ' שדות היט'ה ש'הו' ס'סוי'כ' לבני ע'ר'.

11 בשו"ע (או"ח סי' רסא ס"ד) כתב שאחר עניית ברכו אף על פי שהוא עדיין יום, אינו מערבין ואין סומנין משום

חשוב בארצות הברית. ביום מן הימים הן הזדמנו לעיר וושינגטון, ובשעת צהריים נכנסו לחנות פיצה כשרה וישבו לאכול. לפתע הבחינה שרה-לאה כי אשה מופקרת יושבת גם כן וסועדת בפצירה. היא ניגשה לראות מקרוב, ואכן התברר לה שצדקה: הגברת הזקנה היא לא פחות ולא יותר יו"ר בית הנבחרים לשעבר. אלישבע התלהבה והציעה ששתיהן תצטלמנה עם הגברת הגויה למזכרת. הן ניגשו לבקש את רשותה, ויודעות שגם היא תתלהב מתשומת הלב, המעידה על פרסומה הרב. לפתע שאלה אלישבע: האם מעשה זה נחשב כנתינה לגויה זו? האם הדבר אסור משום 'לא תחנם'?

ת. אסור מהתורה לתת חן לעכו"ם¹². אמנם במקום שעושה כן לתועלת עצמו יש שכתבו שאין בכך איסור מהתורה¹³. ומכל מקום ודאי שאין זו הנהגה ראויה, כיוון שכל ההנאה נובעת מהחן והחשיבות שיש לעכו"ם, ואת סוג השיח הזה אסרה התורה¹⁴.

הפרשת חלה בברכה מעיסה שנתמעטה משיעור החייב בהפרשה

בערב שבת הכנתי בצק בשיעור הפרשת חלה. בני הקטן ביקש ממני חתיכת בצק 'כדי להכין חלות לשבת', ונתתי לו. הוא שיחק בחתיכה ובינתיים העמדתי את הבצק להתפחה. לאחר ההתפחה רציתי להפריש חלה בברכה, אך לפתע קלטתי שנתתי לכן שלי חתיכת בצק גדולה וכנראה קעת הבצק כבר אינו בשיעור המחויב בהפרשה בברכה. האם אני יכולה להפריש בברכה כיון שבזמן הלישה היה בבצק שיעור המחויב בהפרשה בברכה?

ברורה (רס יס ס"ק מד) שבסמוך הצורך יש לסמוך על המקילוק, הם גניענין עשית אסורו שבת אחר הדלקת הנרות יש לסמוך על המקילוק, שהדלקת אחר ידנה גניענין שקילע על עצמו מהלך צצבור. ותי"ן בביאור הלכה (רס יסא ר"א מרקיב) שבהלך צצבור ותי"ן א"ח"י (תר ס"ק) שכתב להחיר לתקוע בשופר לצבור שלא שמועו לקוע שופר ברה"ש שחל ברה"ש שבת אחר שברב קולות עתים, משום אדעתא דהכי אל קיבלע על עצמו שחל, וכל קבלה בנרות. ותכח כן הנה ועת הדור החיים להחיר כל שבות לצבור מזה אפילו אחר קבלת שבת של צבור, ומסקנתו הביאור הלכה שם שצריקר עוד דודים יש להקל בסיטום. וראה בשו"ת וואל ומשיב (שס) שכתב שאף אשה שישכחה ודחיקה נרות קודם שהפרישה חלה, הרי זה קבלה שבת בנרות, ותי"ן שאם חלה וזכרת שלא הפרישה חלה אל היתה מקבלת על עצמה שבת. והסיכס מהלך בשו"ת אר צבי (א"ח"י ס"א קס"ב). וכן הועלה בשו"ת באר משה (ה"א ס"ו) להחיר עשית מלאכות המותרות בבין השמשותף לאשה שהדליקה נרות. ובשמירת שבת הכלהתה (פרק מה הערה דק) הביא שם הגרשו"ל אדעורבאך שכתבתי וד"א מוטוב שבתקש מאחר שפירש, וכמו שכתבתי (ר"א "ח"א"י ס"א תרעס ס"א) והמה אברהם שם גניענין נרות תנוכה, וואן אן מי ישיקישו. יחלה להקריש נטקא.

12 במרץ (ע"ב) לא תחנות לא תותן להם חנייה בקרקע, בדור לא תותן להם לא תותן להם וכו'. וכן לא ידעו לרגא ברמ"ם (ע"ו) תחנות הגויים פ"ה) ובע"ל (יד"ם) וכו' (ס"ח). והנה מפשטות לשון הרמ"ם (שם) והחינוך (מצא) נראה שנתנת להם לעצמם או בכלל איסור התורה של 'לא תחנות'. אך בשו"ת הרדב"ז (י"ב) (י"ב) כתב שיקרא המצוה היא שלח להם על גוים, לא פסטי הדינים המבוארים במרמז (נתנת חנייה בקרקע, נתנת מתנה, ונתנת להן) וכן הם איסורים מדרבנן, שחשמיכו אוחד על הפסוק

לצבי האיסור לתת מחנה לגוי, מבווא תוּספּטאס
(צ"י פ'ה"ה) ש' האיסור איז בלויז און שוין מצינו
אז שהיה נוצר מחמת לקוים, אבל אז היה שנוי או
אוהבו היה זה מותר, אינא מילי. ומוכרח לו כי בראי
הרשב"א (פ"ט) (ד"ה) במעשה בראי אלעזר (פ"ט)
(לח) ששחרר את עבדו כדי לצרפו למנוח, שמאחר
שעשה כן לרבות עמא בראי איסור לא תתנח; וכן
פסק השו"ע (ל"ט ע"א) שכל האיסור הוא רק
עכ"פם' איש מצינו. וראב"ן (פ"ק) (ש"א) כשיאמר
מצינו, יהיה זה במכירה, והיינו, כשיאמר יחסי
שנוות וקריבתי עט הנזר, אז יתנה חלק מונה
בסתר שביעית; ואז לראות בה מתנת חינוך, וכל
בכלל האיסור. והנה לענין לספר בשבחן ש' עכ"פ
פסק השו"ע (פ"ס ס"ד) שזה רק בגוי שאינו מצינו,
ומשעם שחבר בגוי האיסור. וראי פשרת אצל
החכמה (ה"א סי' מ) שביאר שכן תנחת מחנה הותר
לחת לגוי (פ"ט) ש' שאין במחנה אלא כמכירה וכו'

שכבר קבלו שבת עליהם. וכתב במשנה ברוהו (ח) שפילו בדריס שמותר לעשות בהן השמשת וכן כל שביתו שחור לצורך מצוה אורו. והטעם, שיש קיבלו עליה שבת בפיורו שהיזק חמור יותר משיטת מלאכה במוץ בין השמשת לבד קבלה. לאוהרז לפי זה כיון שאשה המדליקה נרות מקבלת על עצמה שבת בהדלקה, הן כמבואר ברמ"א (י"ח ס"א ס"ג) היה ראוי לה להפריש חלה. אמנם הקשו האחרונים בסמימין שש (פ"ג) כתב השו"ע, "ואין אחד ערובי תציתו ואחד ששנו מנאות מערבין אותם בין השמשת, ואפילו אם כבר קבלו עליו תוספת שבת, ויש אומרים אם קיבל עליו תוספת שבת." הרי שהביא בשו"ע מחלוקה אם מותר לערב ערובי צתות אחר קבלת שבת, ודעתו נראה נוסה שמותר לערב אפילו אחר קבלת שבת. [אמנם דעת הגר"א (ה"ד במשנה ברוהו ח"א פ"ג ס"א) שהעיקר כדגיש אומרים שהיה אסור בכל המלאכות]. והנה בהדיא מוכרזת (י"ח ס"א ס"ג) ונבשרו ב"ר קר"א י"ח ס"א ס"ג) כתבו לתרץ שאם קיבל על עצמו שבת בסתם, ואחר אסור בכל המלאכות כמבואר בס"א י"ח ס"א ס"ג, שיש ג' א"י שו"ע קיבלו נוסה עליו שבת ממש, אלא ק"ר קיבל עליו קדושת תוספת שבת ולכן כתב שיש השו"ע שמותר לו לעשות כל המלאכות המתרות בבין השמשת. ולפי זה כיון שפסק הרמ"א (י"ח ס"א ס"ג) שאשה המדלקת נרות שבת מקבלת עליה שבת בהדלקה, הרי פשוט שמותר לה להפריש חלה אחר ההדלקה. אמנם האליה ב"ר (ס"א ס"ג) והפרי מגדים (י"ח ס"א ס"א פ"ג) ה' והמחזיק ברכה (י"ח ס"א ס"א) כתבו לעצמם שסמימין שש השו"ע קיבלו עליו שבת, עומד שבת שיהיה שו"ע שחור אחר מותר בעשיית מלאכות המתרות בבין השמשת. ובסמימין י"ח ס"א ס"ג השו"ע צביבורי שקיבלו עליהם שבת, אסוריים מיד בכל המלאכות. אמנם מדברי המשנה ברוהו (ח) בס"א ס"ג מבואר שמותר להפריש חלה בבין השמשת שהואשמו עליו שבת. ולפי זה לא יסקיבל על עצמו שבת ונזכר שלא הפריש חלה. לדעת הדגול מוכרזת והשו"ע ה"ר א"ן לו להפריש חלה ששקבלת שבת ה"י הוא אסור אפילו במלאכות המתרות בבין השמשת, אמנם לדעת האליה ב"ר והפרי מגדים ושאר אחרונים ה"י מותר לו להפריש. ולכפי שהשולקת נרות התפסק בתהלה לרוד (י"ח ס"א ס"ג) האם יתכן קבלת שבת צביבור או ביחוד, ושמסתני שיש להקל בה. וכן כתבו בשו"ע חתם סופר (י"ח ס"א ס"ג) ושו"ת שואל ונשאל (מהדור ח"ב ס"ב) ובנרץ (י"ח ס"א ס"ג) ושו"ת משיב דבר (י"ח ס"א ס"ב) להתיי אסורין שבות אחר הדלקת נרות. מאידך דעת הקצות השולחן (י"ח ס"א ס"ג) והמשנה ברוהו (ח) (הקט) ביאר חלה (פ"ק) והדלקת נרות חלה קבלת שבת צביבור, ולפי זה אין אלא להפריש חלה אחר הדלקת הנרות. אמנם נראה בפסקי תשובות (י"ח ס"א ס"ג) שבת שביאוריה (חלה) שבת שחור שיהיה חלה מוכרזת המוכות בשו"ע (י"ח ס"א ס"ג) לעניין א"ח מועיל אלא שאל לקבל שבת בהדלקת נרות, וכיון שבת המנחה

ת. העיסה נשארה חייבת בהפרשה. אך יש מי שאומר שאין להפריש ממנה אלא להכין עיסה אחרת ולצרף אליה ולהפריש מתוך שיעור המחויב בהפרשה¹⁵, ויש מתירים להפריש ממנה כמו שהיא¹⁶.

מתקין מזגנים שהשאיר מברגה

לפני כשנה השאיר אצלי מתקין מזגנים
מברגה חשמלית. מאז כבר טלפנתי אליו
כמה פעמים והוא אמר שיבוא לקחת. מאחר
ואין לי מקום פנוי בבית לאחסן את המברגה,
נפשי בשאלתי האם באפשרותי להודיע
לו שאני מניח את המכשיר בחדר מדרגות
ומסיר כל אחריות ממנה?

ת. אפשר להודיע לבעל המברגה, כי אם לא יבוא לקחתה הרי הוא מעמיד אותה בחדר המדרגות, ואם לאחר מכן המברגה תיעלם, אין היא באחריותו¹⁷

השבת אבידה בלי סימנים באופן שנראה חשש רחוק למשקר וגנב

שמשון יצא מבית הכנסת לאחר תפילת שחרית, נחפז לרכבו, כמעשה 'מלומדה' הושיט ידו לכיסו לפתוח את דלתות הרכב עם השלט, אך אז גילה כי צרור המפתחות אינו בכיסו. לאחר כעשרים דקות של חיפושים בבית הכנסת, מצא פתק מונח על השמשה הקדמית: "לנהג הרכב היקר, אנא צור קשר במספר טלפון ...", התקשר ונפגש עם המוצא, מסר את סימני צרור המפתחות וקיבל אותו מחדש וברכה. אולם הוא לא יכול היה להתאפק ושאל את המוצא: לא יכולת

שכתב הט"ו. אבל לענין סיפור העכורים ולתת להם קץ היה אז יסור אסירור הבורה אשר הוציא לעבור עליהם בשביל כל כך אף שחוט הנאה, וכפרט בשבטם אסור לתת להם חכום הרמ"ם (צ"ח וחותק הגי"ס' (ד"ה) והחזיקו (מצות חט) שראוי מפני שהם גורם להדבק עם הגוי וללמוד ממעשי הרעים, ואין שייך גורם ההיתר שישנו קץ עבור חריפתא עצמו. אך הביאם שם שמדברי הפלפולא חריפתא (צ"ח צ"א ס' ט"קד) נראה שהיה שלדעת אסור (שם) לאי אכיל בתניהן קץ לאי גבוי כשעושה קץ עבור עצמו. אך כתב שאולי יש ט"ס בדברי הפלפולא חריפתא. אולם ראה בחזון איש (שביעית סי' כד ע"ד) ש"ס ט"קד) כתב לדתירי לתת קץ לאי לטובת עצמו, ופי' שיעקר האיסורו הוא כרשש התניה עליו כלפי הגוי, וכשעושה קץ לתועלת עצמו אין כאן רשע חנינה לוי.

14 ברמב"ם (ע"ז וזקוקת הגויים ה"ד) כתב דו"ל וכן אסור לספר בשבועות, ואולי לומר כמה נאה עובד כוכבים זו בצורה, כלומר שישפיר בהשגה מעשיו או שיחשב רבר מדברים, שבארם ר"ל תחננו' אל יהיה להם חסד בעיני', מפני שגורם להרבות עמו וללמד מעשיו הרעים'. והנה שיעקר האיסור הוא הקריבה לנו כיון שעלי ד"ז הוא אבא בלמוד משהענין, וראה חסד (מצה ה) שכתב שיעקר המצוה שגורמים מחשבתנו ושליל' יעלה על פניו שהיה כמו שהוא עובד וזה דבר תועלת, ולפי חסד מלעל חסד בעינינו בשום ענין, וראה שכתב שם שאף שאין בלאו זה עונש מלקות, מכל מקום העובר על זה 'עונשו גדול מאוד, כי הוא סיבה לתקלה הרובה שאין לה תשלומין, כי הרגריז ידע לעצמים בחדר' כן השומעין, וכן יודע דעת יבין' זה. וכן כתב בספר מצות המלך (מצה ה) שכאשר יעלה על שפת לשונו כן עכר"ם הרי הוא נמשך אחריה, או הוא או בניו בשמעתי אביי שכתבם יבא להתחרת עמהם, ואולי לימוד משהענין שחשבו, ויבואו אחריהם כשם כל מה שגנו חסד יגנו הוא כדי להחמיא לו ולהנחין לו שזה כלל חסד האיסור.

15. ס"ו (אח"ט ס"ו סק"ג). וזהו רק בחלת ארץ ישראל, כא בחלת חוץ לארץ. לר"ל פירוש ממנה, ור"ל חזושי מברא"ה (אח"ט ס"ו ס"א) שביאר דאז ע"ה וקמורו ב"ה מקור 16. ס"ו (פ"י ס"ו ביאורס), נהר שלום (פ"י סק"ג), דא פריש (פ"י סק"ג). וכתבו שאת חלת ארץ חלת חוץ לארץ חלת ארץ חלת, ובשתייה כיוון חלת בתחילה שיעור חזושי ביחלה, ח"יב"ס להפריש מהמותר ואין צריך שום צירוף. וכן פרי' מגדים (פ"י ס"ו מ"ש"ו סק"ג) ממה לע דינו של ס"ו. וזהו המצא מרדכי (ס"ו סק"ג) ששם באים שם בידו לצורך בלאו לעישה חרות ע"ה, כל, אן אן אן בידו פירשי מהמותר אן אן שן בידו שיעור חוץ, והעתיקו כן מהם (ס"ו סק"ג).

17 בשו"ע (ח"מ סי' ט"א) מבואר דין המכניס לרשות חבירו שלא ברשות, ומתבאר כי יש ג' אופנים בהלכה זו: כאשר הכניס בדרך רמאות, עליו אמרו (ב"מ קא). 'כאשר עשה כן יעשה לו גמולו ישוב בראשו', ויכול לשכור

עוד הביא במגן אברהם (שם) מה שכתב מהר"ם גלאנטי (שו"ת סימן לח): 'אין מי שיעלה בדעתו בשביל להשלים מאה ברכות לאפשי ברכות שאינן צריכות, והויין כמו ברכות לבטלה'. והביא הראיה ממה שכתבו התוספות לאסור לחלק סעודת שחרית כדי להרוויח ממנה גם סעודה שלישית אחרי שיש בדבר ברכה שאינה צריכה. וכן כתב: 'ואני הצעיר אייעץ למברך, כיון שרצה להשלים מאה ברכות, שלא ישים כל מיני פירות שדינם בברכה אחת כולם לפניו, אלא יביאם אחד אחד לפניו ויברך על כל אחד כיון שאינם על השלחן ואינם לפניו, אף על גב שהם במקום אחד, יברך על כל אחד בורא פרי העץ'.

גם רבי שמואל אבוהב בספר הזכרונות (זכרון שמיני פרק א) הביא דברי מהר"ם גלאנטי ותמה דמה הואיל בכך והרי סוף כל סוף מאחר ויכול גם לפטור את כל הפירות בברכה אחת, ואם כן גם מה שמבקש להביא את הפירות בזה אחר זה, בזה גופא הוא גורם ברכה שאינה צריכה. סוף דבר כתב שאין דרך להרבות בברכות בלי חשש איסור ברכה שאינה צריכה, ושב ואל תעשה עדיף.

ובמגן אברהם (או"ח סי' רטו סק"י) אחר שהביא דברי מהר"ם גלאנטי, כתב שגם בימי החול אם חפץ לאכול מעט מעט, או שחפץ לאכול אחר הסעודה רשאי, אלא דבשבת ראי לעשות כן משום הברכה. ונראה כוונתו שאפילו אם בכלל מה שמצמצם אכילתו לאכול רק מעט מעט נכלל הרצון לזכות בהשלמת במאה ברכות, מכל מקום יש להתיר. ושוב הביא המגן אברהם מה שכתב בספר הזכרונות, עיי"ש. וכן בברכי יוסף (סימן מו סק"י) האריך בדבר והעלה לאסור וכדעת ספר הזכרונות.

ובאבן העזר (סימן ריב סק"א) כתב בשם האור זרוע (ח"א סי' קעו) והאגור (סי' רצח) להתיר לאכול את הפירות לפני או אחרי הסעודה, וטעמם שיותר ראי לברך על כל דבר ברכה הראויה לו, ולא לפטור כל הברכות בברכות הסעודה. וכן היא הכרעת השו"ע הרב (או"ח סי' רטו סק"י ד) ומשום שראוי להרבות בברכות, ונראה דבריו מרמזים למה שכתב הרמב"ם (סוף הלכות ברכות פ"א ה"ז) 'ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה, וירבה בברכות הצריכות, וכן דוד אמר בכל יום אברך'. שכנגד מה שיש להזהר בברכה הצריכה, כן ממש ראי להרבות בברכות הצריכות, ולכן אין בזה משום ברכה שאינה צריכה.

וכן מבואר בארחות חיים (הלכות ברכות ס"ק יד-טו) שכתב כהן דינא בשם מהר"ם מרוטנבורג, ונתן טעם להתיר כדי להרבות בברכות וכמו שכתב הרמב"ם הנזכר. וכן מצאנו בספר הפרדס (סימן ע) שכתב על דברים הבאים מחמת סעודה שאם הביאים בתוך הסעודה, כגון בשר דגים וביצים ותבשילים, אינם טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, דאם רוצה להרבות בברכות יברך עליהם קודם ברכת המוציא.

אמנם עדיין אין ללמוד ההיתר לנידון ממה שאמרו להרבות בברכות כדי לקיים מצוות מאה ברכות, כי מלבד שגם בהיתר למאה ברכות נחלקו הפוסקים, הרי גם להמתירים זהו דוקא מצד שאין דין ברכה שאינה צריכה כדי לברך על הפרי הירק את ברכתו הראויה לו, ומעתה כיון שספק ברכות להקל הרי אין להכניס עצמנו בחשש איסור ברכה שאינה צריכה. זאת ועוד, שלכאורה לא מצאנו שהתירו רק כדי לקיים מצוות מאה ברכות, ולא כדי לקבץ דמים למעשי מצוה.

לצורך הפרשת חלה

על המנהג לקנות מן הנחתום חלק אחד מעיסה גדולה, ויש באותו חלק כשיעור ומפריש ממנו חלה ומברך עליו, וכן הוא מוכר מאותה עיסה להרבה בני אדם לכל אחד חלק אחד שיש בה כשיעור וכל אחד מפריש מחלקו ומברך עליו, כתב הב"ח (יו"ד סי' שכו סק"ב) 'הדבר פשוט שזה טעות' שאין להרבות בברכות שאינם צריכות, ושכן קיבל מרבתי שיש לבטל מנהג זה שהוא שלא כדי'.

אך בשו"ת משאת בנימין (סי' א) כתב להצדיק את המנהג ושאינן להרהר אחריו, שמאחר ומתחילה היה בדעתו לחלק את העיסה לנשים רבות, יכולות להפריש כל אחת מהן, אמנם לא הזכיר שם את החשש של ברכה שאינה צריכה, ונראה שסבר שאין זה נחשב לברכה שאינה צריכה, ושמה משום מה שסיים שם, שאדברה צריך לקיים ולהחזיק המנהג כדי שבקל בלא טירחא תוכל כל אשה ליקח חלק בכל ערב שבת, כמבואר בירושלמי (שבת פ"ב ב"ו) שיש לאשה לתקן בכך את חטא של חוה שגרם מיתה לחלול של עולם.

והט"ז (יו"ד שם) הביא מחלוקתם, וכתב שיש לו טעם אחר להצדיק המנהג, משום שנשים מקובעות לוקחות ממנו את הבצק, וכאילו מתחילה כבר הקנה להם, ושוב אינו רשאי להפריש מחלקם, עיי"ש. גם הש"ך הביא מחלוקת זו, וכתב שאין דברי המשא בתנין מוכרחים, עיי"ש.

וקצת נראה שדרוש מחלוקתם לגבי ברכה שאינה צריכה, אם זה עצמו שראוי לכל אשה להפריש חלה בערב שבת קודש, הוא טעם וסיבה לומר שיש כאן ברכה צריכה. אך כמו שנתבאר אחר

משום כבוד צבור לא תיקנו חכמים, אבל שאר ברכות שהן עצמן צריכות, אין בהן משום ברכה שאינה צריכה. אמנם רוב הפוסקים חלקו עליו ולדעתם אף בכל הברכות אמרו כן (ראה מג"א סימן רטו סק"ו).

אפושי ברכות

אכן, בנידון שלפנינו האגודה אינה מרבה בברכות, כי אדרבה מצד עצמותם של דברים, הרי על כל ברית בפני עצמה כבר יש צורך לברך, אלא שכיון שכל הנימולים נמצאים במקום אחד, יש למעט בברכות ואין לברך על כל אחד בנפרד, ואם עושה כן הרי שברך ברכה שאינה צריכה.

אמנם מצאנו בכמה מקומות שהקלו לצורך מצוה לברך ברכה שאינה צריכה, ומעתה יש לעיין אם גם הצורך של האגודה לממן את פעילותה נחשב כצורך להתיר לברך על כל ברית בנפרד, ובפרט שכדבריהם העסק הגדול שעושים בכל זה מביא שיהודים נוספים יקיימו מצוות ברית מילה, שהיא אות הברית של ישראל. ונפרט המקומות שמצינו שאין נחשב ברכה שאינה צריכה.

ברכות השבח

בשו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן רסד) כתב כדבר פשוט שאין איסור ברכה שאינה צריכה בברכות השבח, אולם הרב פחד יצחק (מערכת ברכת השבח) הרבה לתמוה על דבריו, וגם הסכמת האחרונים שאין אומרים כן, ובכל הברכות יש קפידא בברכה שאינה צריכה. ולהרחבה ראה בשו"ת יביע אומר (ח"ח או"ח סימן ח).

לצורך אמירת דברי קדושה בין תפילין של יד ושל ראש

כתב האגור (תפילין סימן לח) בשם הרשב"א שמותר להפסיק לקדושה וקדיש בין הנחת תפילין של יד ושל ראש, אלא שמאחר והפסיק חייב לחזור ולברך על של ראש, ומבואר שלצורך מצוה של אמירת קדיש וקדושה התירו לברך ברכה שאינה צריכה. אמנם בשו"ת הרשב"א (ח"ה סי' יג) כתב שאין להפסיק ולחזור ולברך, שהרי די במה שישמע את הברכה, ושומע כעונה, ומשמע שבזה יצא ידי חובתו ואינו נחשב כהפסק, והוא שלא כמבואר באגור בשמו שאפילו שומע כעונה חייב בברכה חוזרת.

אלא שאין להקל על פי דבריו, כי הרא"ש (הלכות תפילין סימן טו) כתב לאסור כמו שיש ללמוד מהכהן גדול שקרא את התורה בעל פה: 'אלמא כל היכא שיוכל לפטור עצמו בברכה אחת אם גורם שצריך ברכה אחרת מיקרי ברכה שאינה צריכה'. וכן פסקו בטור ובשו"ע (או"ח סי' כה סק"י). ועוד שיש לחלק, כי כל טעם האגור משום שעד כמה שיש חיוב לומר דבר שבקדושה, הרי שוב נמצא כי זו ברכה הצריכה. וכן כתב המרדכי (הלכות תפילין) בשם ר"ם בידיון: 'אין להפסיק, אחרי שצורך הוא זה לו, וצריך להקדימו'.

חלוקת סעודת שבת לצורך שני סעודות

באופן שאדם אוכל סעודת שבת מאוחר, ואם ימשיך בסעודתו יקיים בהידור את הסעודה השניה של שבת, אך יפסיד לגמרי את הסעודה השלישית, כתבו התוספות (שבת קיד. ד"ה במנחה) שאין להתיר לו לעצור את הסעודה באמצעה לברך ולשוב לאכול סעודה נוספת, שמאחר והוא באמצע סעודה אחת, הרי כל מה שיברך על נטילת ידים, המוציא וברכת המזון שתי פעמים הם ברכות שלא לצורך.

אמנם הרא"ש (שו"ת כל כב סי' ד) מעיד: 'אני ראיית את רבותי נוהגין, וכן אני נוהג אחריהם'. וביאר הטעם: 'אין כאן משום מרבה ברכות שלא לצורך, כיון שהוא מפסיק מפני כבוד השבת לקיים סעודה שלישית'. וכן פסק שו"ת (או"ח סימן רצא סק"ג). אלא שגם כאן יש לחלק כי סעודה שלישית היא חיוב גמור מן התורה, וזה ממש צורך.

וכן איתא בהדיא בספר הפרדס (ספרי דברי רש"י סימן צח) 'וכי היכי דלא ליפסע במצות שלש סעודות, שרינן להו להפסיק אכילתן ממש כבוד שבת ולברך ברכת המזון באמצע, ואף על גב דדעתיה למיכל טב, הני ברכות לאו לבטלה נינהו, אלא לקיים מצות שלש סעודות שציונו המקום'.

לצורך מאה ברכות

בשל"ה הקדוש (שבת פרק גר מצוה ס"ק מו) כתב בגודל החיוב לברך בכל יום מאה ברכות: 'ומפני זה הטעם אומר אני, כי טוב הוא שכשיבואו פירות בשבת בתוך הסעודה, שיאחר לאכול מהם עד אחר ברכת המזון, כי ישכר בזה ברכה אחרונה. אבל בחול לא יאמר, כן משום ברכה שאינה צריכה'.

במגן אברהם (סימן רטו סק"י) הביא דבריו ותמה שאם כן מדוע לא ירבה הכהן גדול בברכת התורה, כדי לזכות במאה ברכות. ועוד שאפילו לצורך סעודת שבת לא התירו התוספות להרבות בברכות. וגם הרא"ש בוודאי לא התיר רק לצורך מצוה גמורה מן התורה של שלש סעודות בשבת, ולא מצאנו להתיר עבור קיום דין אמירת מאה ברכות בכל יום.

פשוט להיכנס לבית הכנסת הצמוד ולשאול 'של מי הצורך הזה?' המוצא טען שצורה זו של הכרזה אסורה הלכתית, כי יש דין 'דרשה' שנעשה בדרישת סימנים, והכרזה בצורה של 'מי שאיבד שימסור סימן' הייתה ארוכה מכדי לעשות זאת תוך כדי שמתנהלת במקום תפילה. בעל הרכב שאל: האם יעלה על הדעת שמישהו מהמתפללים בהחלטה של רגע יחליט 'לאמץ' מפתחות רכב שאינם שלו ולגנוב את הרכב? המוצא הסכים שאין כל צד כזה ובכל זאת טען כי הדין הוא 'לדרוש' את המאבד אם רמאי הוא. על כך אמר בעל הרכב שלדעתו במקום שאין חשש גניבה, אם כן המאבד הטוען שהאבידה שלו, הוא בגדר 'דרוש' ועומד שאינו רמאי ואפשר להחזיר לו גם בלי סימנים. עם מי הצדק?

ת: על אף שאין להעלות על הדעת מראש כל צד רמאות שיכול לעלות בראשו של רמאי (כגון מישהו שמכיר ויודע שאחד המפתחות משמש לפתיחת דלת אחרת, או סתם אינש דלא מעלי שיכול לדרוש ממנו כסף שלא יענב המפתחות אצלו) והחשש לרמאות הוא רחוק, מכל מקום אין להחזיר אבידה שלא בסימנים כי כך ציוותה תורה¹⁸.

פועלים מדמי הפעמים שחכמים להוציאם לחוץ, והאם צריך להודיע לבעליהם, להרמב"ם ושו"ע רק נמחקו חסידות (על-הבין וקצת סק"ב ג) ולרא"ש וכו"ה הרמ"א מדינא צריך להודיע אחרי הוציא, ומידת חסידות להודיע מקודם לב"ד שיניחם במקום משומר. ב. הכניס ללא רשות וכלי הסעודה, הרמב"ם מזהיר דינו לזין מטעה וכו', ולהרא"ש לבע"ה, הרמב"ם לשכור פועלים מדמי הפעמים, אלא יכול להוציא בעצמו ורק למקום שלא יפסד שם. [ולברני יוחם רק כלי קיימא לאגור יכול להוציא, אבל בקיימא לאגור אינו יכול להוציא כלל]. ג. הכניס ללא רשות והדבר מפורע לב"ד, דינו מבואר בס' שעט (ס"ד) שאם מילא חצר תביר וכו' יין וכדי שמוך וכו' הרי נכנס ויוצא והדבר וכל ששטבר כבניסוח ויצאיתו פטור, והיינו שכל ששטבר כדי לעבוד מותר מדין עבד אינש דינא לפשיה, [וכתב הראב"ד דדין זה רק בלא היה לו רשות למלאות]. הרי לפנינו שבאופן שניתנו את הפעמים ללא רשות, הדבר שני במחלוקת אם רשאים להשליכם למקום שאינו משומר בלי להודיע, והרבה פוסקים פירשו דגם דעת הרמב"ם שצריך להודיע מדינא [כ"כ הסו"ת הספ"ע והב"ח]. והחזון יאיר (הובא דברי פת"ש סק"א) כתב דגם לדעת הבית יוסף אין להוציא למקום שאין משומר. וכו"ב באל"מ (ח"ב סי' טו). וכן פסק בשו"ע הרב (שאלה ושינוי מה). ועולה לדעת על פי דעת רוב הפוסקים שאין טלוק את החפצים למקום שאיבדו ללא הודעה לבעלים, ואם לא אפשר להודיעם ימכרו ויניח המנהג.

18 ואם כי יש להוסיף על דברי בעל הרכב, שאם מכריז בצבור, יש לצרף ספרי שהנבג לא יקרו סיכון שבעליהם האמיתי נוכח במקום ולכן ודאי לא יקרו שהוא של, אולם כאמור אין לסמוך על כך ויש להזהר רק עם סימנים, בגמרא (נטיח מה). מסופר כי אב"י אידב חמור ב כותא, וישיח להם שיחוריו לו והשיבוהו: שלח סימנא, ואב"י שלח להם סימנים: דחזירא כריסיה. והחזירו לו את החמור ואמרו לו: לא יד נתמני את לאה מה שדנאנו ליה ניהלך, אטו כולי חמרי לאו כריסיהו חזירין נינהו. והיינו שצבע החמור אינו סימן כלל. וכבר עמדו על"ז מדוע החזירו לו בלי סימנים. ובספר משאת החלץ (שם להגשים דסקין) העלה בצ"ע את הותר להם להחזיר בלא סימן והו"ר מדין שמירה על האבידה היו חייבים להחזיר רק בסימנים, ואף אם נאמר שהם לא היו מקפידים באיסור זה אך עדיין קשה אך אב"י והשכ"ס בלפני עיור עיי"ש. ובמאירי (שם) כתב שהחזירו לו מהדין שחזיריהם לתלמיד חכם בטביעות עיניו וזה הוא מה שאמר וכו' לא יד נתמני אתה וכו'. ועיי"ש בחתם סופר. וראה מה שכתב בחכמת העלם (על השו"ע סי' רסד ס"ד) אופן שמחזיר אבידה בלי סימנים, כאשר מצא משטע במקום שהיו שני אנשים, דאף אם הוא של אחד ואין בו סימן, מכל מקום המאבד אינו מתייאש מכח שסובר שחברו נטל ממנו ואומר בלבו משום יתבע אותו בדינא, א"כ בזה ודאי אין כאן בו סימן צריך לשאול פיהם דשמו יודו לו לזה של מי הוא והרי הוא יודע שלא נפל מאחר רק משאב מהם, ואם יודה אחד לחברו של מי הוא בואא דצריך להחזירו לו אין דלא נתייאש. והיינו כיון שאין כאן אפיש אחריי ואחד מזה שלא איבד הרי מוכח שבוודאי הוא המאבד, אולם במקום בו נמצאים אנשים רבים, אף אם יודו כולם שלא אבדו, אינו חייב להחזירם לטוען שהוא המאבד בלי סימנים, משום שיש לחלוק שהמאבד כבר התייאש מאחר שאין לו בו סימן, ואין לנו להאמין להודאתם שלא איבדו כי שמו עושים 'קנוניא' להודות שלא אבדו, וזה המקבל יתחלק איתם אח"כ במציאות.

שנחלקו בזה האחרונים אין להקל בספק ברכות, ובפרט שיש לחלק בין קיום מצות חלה לתיקון החטא של חוה, ובין קיבוץ דמים לפעילות של האגודה.

ברכה אחת לשני חתנים ובשתי בריות

כתב הטור (אבה"ע סי' סב) בשם אביו הרא"ש שהורה שאם יש שני חתנים יברך לשניהם ברכה אחת, והוא תשובת הרא"ש (שו"ת כלל כו סימן ד) על מי שיש לו שני בנים למול, ומל אותם בשעה אחת זה אחר זה, אם יברך ברכה אחת לשניהם. בתשובתו הביא מה שכתב רבינו שמחה לברך ברכה אחת לשניהם, וכתב שאפילו לא היה התינוק השני נוכח בברכות שנאמרו על התינוק הראשון, רק שלא יסח דעתו בינתיים. וסיים שכן הורה גם על שני חתנים שיברכו 'שבע ברכות' אחד לשניהם.

תשובת רבינו שמחה הובאה בפסקי רבינו יוסף הלכות מילה (ומדברי חולין סימן תרנז), ושם כתב שאין זה דומה לארבע כוסות של ליל הסדר שמברך על כל כוס בפני עצמה, כי שם היא מצוות להפרידן זו מזו, רק יש לדמות לברכת השחיטה שעולה ברכה אחת לכמה בהמות כל שאין הסחת דעת, וכן מצאנו בתפילין שברכה אחת עולה לשתייה.

גם הרשב"א (ח"א סי' תנא) נשאל בנידון שני חתנים, והשיב לברך על שניהם כאחד, כשתי חבורות שאוכלות זו לעצמה וזו לעצמה, שאחד מברך לשתי החבורות. וכתב שמסתבר גם במוהל אחד שיש לפניו שני ילדים למול שמברך על שניהם ברכה אחת, וכן בכל מצוה. אמנם בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' קצו) כתב שהגם שמעיקר הדין בכל מצוה יש לברך ברכה אחת לשניהם, וכן הוא בסעודת שבע ברכות שלא בשעת חופה, מכל מקום החופה עצמה ראוי להפריד שיהיה ניכר שיש שם שתי חתונות, ולכן יפרידו את החופות והברכות לשני חדרים נפרדים. ומבואר שמפני צורך שיהיה ניכר שיש כאן שתי חתונות נפרדות, אין לחוש להרבות בברכות.

הראב"ה (ח"ב סי' תתיח) כתב שהראשונים נהגו שלא לערב נישואין של שני קרובים, אף לא של שני רחוקים יחד היו נוהגים מפני העין הרע. וכתב בהנהגות מימוניות (אישות פ"ה ה"ד) בשם ראב"ה דהגם שברכת החתנים ראוייה לשני חתנים יחד, לא נהגו בכך מפני עין הרע. ולכאורה מבואר בדבריו שמפני עין הרע אין לעושה למה שמרבים בברכות.

בשו"ע (אבה"ע סי' סב סעיף ג) פסק שמברך ברכה אחת לשני החתנים, והרמ"א הביא שיש לחוש לעין הרע, וכתב שהמנהג לעשות לכל אחד חופה וברכה בנפרד, אבל בשבע ברכות שלאחר הסעודה מברכים לכולם כאחד.

גם לגבי ברית מילה לשני תינוקות פסק השו"ע (י"ד סי' רסה סעיף ה) כדעת הרא"ש שמברך ברכה אחת לשניהם, וגם הרמ"א לא העיר על דבריו, אבל הדרישה (אבה"ע סי' סק"ק) כתב שהמנהג להיזהר גם בברית מילה שלא למול יחד שני תינוקות משום עין הרע, וכתב שהיה מקום לחלק שבברית מילה אין חשש כל כך לעין הרע, וכפי הנראה זו דעת הרמ"א שסתם לגבי ברית מילה לברך ברכה אחת.

והב"ח (י"ד שם סק"ט) הביא שיש מנהגים שונים אם לברך על כל תינוק בפני עצמו, וכתב שיש לתמוה מדוע לגבי ברכת חתנים כולי עלמא מברכים ברכה בפני עצמה לכל אחד מהחתנים, ולגבי מילה יש אומרים לברך ברכה אחת לשניהם. וכתב שביותר הדבר תמוה, שבשלמא במילה יש טעם לחלק בברכתם, אחרי שאי אפשר לעשות לשני תינוקות ברית כאחד, נמצא שהן שתי מצוות נפרדות, וכדעת העיטור, אבל שני חתנים יכולים לעשות חופה כאחד, וראוי להם גם ברכה אחת, ואם בזה הקפידו לעשות שתי ברכות מדוע בברית מילה נחלקו המנהגים. וכתב שלכן נראה שבכל מקום שאין מנהג גם בברית מילה יביאו כל תינוק בנפרד, ויברכו לכל מילה בפני עצמה.

ביום שלמח (חולין פ"ו סי' ט) הביא תשובת רבינו שמחה והרא"ש שיש לברך ברכה אחת לשניהם, ושכן הדין גם בשני חתנים, אלא שהעולם נמנעו משום עין הרע (וכן כתב בתשובת פ"א סי' יח בשם התשב"ץ). וכתב שגם במילה משני תינוקות ראה שמקפידים אביהם בדבר, ורק בשני תינוקות מאב אחד מקיימים את פסק הראשונים לברך אחת לשניהם, וכתב דשמה מטעם שחוששים לבוא לשהיה גדולה והיסח הדעת כשהם משני אבות.

והשו"ן (י"ד שם סי' טו) הביא את דברי הב"ח שיש להשוות דין תינוקות לדין חתנים, לנהוג בשניהם לברך לכל אחד בנפרד, והביא גם דברי הים של שלמה שכתב

הטעם באינם של אב אחד, דשמה יבאו לידי שהיות גדולות והסח הדעת.

ונהדר לנידון דידן, דלא מבעי לעיקר הכרעת ההלכה לעשות לכולם ברכה אחת, שבוודאי אין להרבות בברכות, אלא גם למנהג לחוש לעין הרע במה שמאחד כמה בריות כאחד, הרי בנידון דידן כבר עושים סעודה אחת לכל בעלי הברית יחדיו, והדבר ניכר שפיר שמרבים לברך שוב, וניכר הריבוי שבדבר ומפליא את הלב, ואם משום עין הרע, הלא אדרבה יפחת עין הרע אם יברכו רק פעם אחת ולא ידעו כמה רבים הם הנימולים, ואם מצד חשש הסחת הדעת או שיחה, זה שייך דוקא כאשר עושים שתי בריות נפרדות, שיש הפסק במעשה הברית אז יש לחוש שמה ישיחו או ישהו זמן מרובה, אבל כאשר באים לכתחילה לברך על כל הבריות יחד אין שייך זה. וטעם שיש להפריד החופות זה מזה, גם לא שייך בעניינינו.

מרבית בברכות, ומקבץ ברכות

ואולם, מצאנו תנא קדישא דמסייע על הדבר. כי רבינו האור החיים הקדוש בספרו ראשון לציון (י"ד שם) כתב שלענין דינא אם רוצים יכולים להיפרד כל אחד מבעלי הברית ולקבוע דעתם שאינם רוצים לצאת בברכת חבריהם, ואין לחוש לברכה שאינה צריכה, דכל מה שנאמר ברכה שאינה צריכה היינו באדם שמחדש על עצמו חיוב ברכה חדש שאינו חייב בו, וכמו הכהן גדול דבמה שמביא ספר תורה חדש, מחייב עצמו בברכה, משא"כ בנידון דידן הוא חייב בברכה, רק שהוא יכול למעט בברכות על ידי שיוציא עצמו בברכת חברו, ובהו אינו חייב. וכתב דהגם שמדברי מהגן אברהם (סי' ריא סק"ט) מוכח שלא כדבריו, שכתב שתבטיל שבשעת הסעודה אינו חייב לברך עליו, לא יאכלו קודם הסעודה, דאסור לגרום ברכה שאינה צריכה. עכ"פ לדינא נראה שכן עדיף, כי מצוי ביותר שממחת הברית השניה הם שהיה הרבה, ויש הסח הדעת ניי"ש.

ולכאורה מדברי הראשונים שכתבו בדחתנים ובבריות יש לברך ברכה אחת, לא משמע דהדבר תלוי ברצון החתנים או בעלי הברית כלל. ומה שנהגו להורות לברך לכל חתן בפני עצמו, אינו אלא משום חשש עין הרע או משום הפרדת החתונות, וכן מה שמרבים בכל ברית בפני עצמה הוא מחשש הפסק והיסח הדעת.

ברכות השחר

בעיר צפת בתקופת גדולתה, הנהיג רבי ישראל די קוראל בבית מדרשו שלאחר שבאשמורת הבוקר אחר אמירת הבקשות והתחניות לאלוקים, היה כל אחד מהקהל מברך את כל ברכות השחר בקול רם, וכל הציבור עונה אחרי אמן, והם מבקשים לקיים בעצמם גדול העונה יותר מן המברך, ולזכות לומר בכל יום צ' אמינים, כמבואר בזהר הקדוש.

וכתב המבי"ט (ח"א סימן קיז) שאין להחזיק במנהג חדש זה, וראש לכל כתב דמה שנאמר גדול העונה מן המברך, היינו באופן שהעונה יוצא ידי חובה בברכה זו, ואם כן עדיף שישמע את הברכה את החזן כמנהג ויצא ידי חובתו, ממה שיברך אחר כך בעצמו.

ועוד כתב, דמה שכל אחד מברך לעצמו הוא ברכה שאינה צריכה, כמבואר בתוספתא (ברכות פ"ו ה"ט) 'עשרה שהיו עושים מעשר מצות כל אחד מברך לעצמו, היו כולם עושים מצוה אחת, אחד מברך לכולם'. וכתב האבודרהם (דיני ברכת המצות) שאם עשרה בני אדם מבקשים להניח תפילין או ציצית כאחד, ראוי להם שיברך אחד וכולם יצאו ידי חובתם. וכתב שכן הוא גם המנהג בעשיית מצוה אחת לכמה בני אדם, כשישבת הסוכה קידוש או המוציא, שאחד מברך לכולם. ומה שבהנחת תפילין ועיסוף פה לכולם, שאחד מברך לעצמו, הוא משום שאין כל הקהל מזוהרים כאחד להניח ולהתעטף בשעה אחת. ועוד שבמה שהכל יוצאים בברכת החזן יש הידור מצוה, כמבואר בגמרא (ברכות נג.) שכאשר מביאים את האור במוצאי שבת להבדלה, לדעת בית הלל אחד מברך לכולם, שנאמר 'ברוך עם הדורת מלך'. והביא ראה מתשובת הרא"ש בשם רבינו שמחה שבשתי בריות יש לברך ברכה אחת, והביא רבינו שמחה ראה ג"כ מהתוספתא, ומבואר שאין להרבות בברכות שלא לצורך.

לבקשת רבי ישראל די קוראל שלח אליו המבי"ט תשובה זו, רבי ישראל חזר להעמיד דבריו, ובתוך דבריו כתב שכבר דיבר על כך בפני הגדולים בקושטאטניה ובהם הגאון הנודע רבי יוסף טאייטאצאק שאמרו לו שכן ראוי לעשות. בתשובה נוספת (ח"א סימן קפ) הרחיב

המבי"ט עוד להעמיד שיטתו, וראש לכל כתב שרבי יוסף טאייטאצאק בישיבתו אשר בשלונקי לא הנהיג כן, רק החזן בירך להוציא את כולם.

המבי"ט בתשובתו מביא מדברי רבי ישראל שכתב כי מה שהובא בתוספתא שאחד מברך לכולם אינו הכרח, אלא יכולים הם לעשות כן שאחד יברך לכולם. וגם מה שכתב: 'לא תקרא ברכה שאינה צריכה כי אם שיהיה פטור ממנה ומביא עצמו לידי חיוב'. המבי"ט חלק עליו וכתב שהוא גם כן בכלל ברכה שאינה צריכה, והוסיף לחזק את דבריו.

בנידון זה כתב גם מהרשד"ם (או"ח סי' א) וכתב שהן ברכות שאינן נצרכות, ויש ללמוד מן הכהן גדול (יומא סח:) שקורא את הפרשה בעל פה, כדי להמעיט בברכות. עוד הביא ראה ממה שכתב הטור (או"ח סי' תצאצא) דמאחר שקשה להתרכז לכוון לכל מה שיאמר שליח ציבור, מוטב שיתפללו היחידים בעצמם, ומבואר שבברכות קצרות שאין חשש זה, ראוי לצאת בברכה של השליח ציבור. ועוד הביא ראה מתשובת הרא"ש הנוצר לברך על שתי בריות רק ברכה אחת, ושכן הסכים לדינא גם הרשב"א (ח"א סי' שפ) ובהדיא פירש הריב"ש (סי' שפ) הטעם משום ברכה שאינה צריכה.

בשו"ע (או"ח סי' ו סעיף ד) הביא מנהג זה שחידשו רבי ישראל, וכתב שאין לערער עליו לומר שכבר יצאו ידי חובה בברכה שאמר החזן, שאפילו כיון החזן להוציאם, הרי הם מתכוונים שלא לצאת. ובבית יוסף (שם) הביא מה שכתב בספר האגור (ברכות סי' פט) בשם מהר"ל, על מנהג אשכנז שהיו הזקנים כל אחד מהם מברך בתורו בקול רם ברכת נטילת ידים וחבריו עונים אמן אחריה, וכתב שאחר שאין מכוונים לצאת ידי חובה כל אחד מהם יכול לברך. ופשוטו הדברים נראה כמנהג של רבי ישראל שלא יהיה אחד מברך והכל יוצאים ידי חובה.

ואמנם המבי"ט (סימן קיז) השיב שכל דברי מהר"ל הם להתיר לחזור ולברך שהרי לא יצאו ידי חובה אחרי כי לא כיונו לצאת, אבל גם מהר"ל יודה שלכתחילה יברך אחד והכל יצאו ידי חובה. ועוד כתב שאפשר שדוקא בברכת נטילת ידים נהגו כן כיון שכל אדם כבר נתחייב כהן כשנטל את ידיו בביתו, אבל בשאר כל הברכות שמתחייב בהם רק אחר שמברך על נטילת ידים, הרי לך עליהם החיוב כאחד, ובהו היו יוצאים בברכת החזן. ועוד כתב (סי' קפ) שכל מנהג אשכנז הוא דוקא בברכת נטילת ידים שהיא ברכה שאינה על היום, שקודם לה אינו פותח פיו בשום דבר קדושה, בזה הקפידו שכל אדם יאמר אותה בעצמו ובבית הכנסת.

ותשובת מהר"ל נדפסה בשו"ת מהר"ל החדשות (סי' ב) ושם כתב לבאר מתי אחד מברך והכל יוצאים ומתי כל אחד מברך לעצמו, שיש פעמים שהציבור מתוועדים יחד לקיים מצוה והם מכוונים לצאת בה, אבל נטילת ידים בוקר כל אחד כבר נטל בביתו, ולכן כל אחד מברך לעצמו. ודבריו הם מעין מה שכתב המבי"ט לחלק במצות נטילת ידים, אך כתב שם שכן הוא גם בברכת הלולב שאינם מתוועדים לעשות את המצוה כאחד, ולכן כל אחד מברך לעצמו. שלא לדעת המבי"ט מהרשד"ם שיש חיוב למעט בברכות שאינן נצרכות, לא פירש מהר"ל מפני מה יכולים הקהל לבחור שלא לוועד עצמם בברכת הלולב.

ברכת הבדלה וברכות ארוכות וקצרות

בשו"ת שערי ישועה (שער ה' פרק יא) דן על מנהג כמה בני אדם ששומעים את הבדלת החזן, ומכוונים שלא לצאת רק לומר בעצמם את ברכת הבדלה על הכוס ביד המבדיל בקול, וראש לכל כתב שמאחר ואין הכוס בידם אינם יכולים לצאת בכוס שביד המבדיל, אך עוד כתב שהיא ברכה שאינה צריכה שהרי הם יכולים לצאת בברכתו, וכבר כתבו המבי"ט ומהרשד"ם שאין לעשות כן, וגם השו"ע חתם עליהם לגבי ברכות השחר, היינו רק שאין לערער על המנהג, אבל מודה שאין לעשות כן לכתחילה.

וכתב שאין להקשות ממה שפסק השו"ע (או"ח סי' קפג סעיף י) על ברכת המזון שיברכו הכל עם המברך בקול ולא יצאו ידי חובתם בברכתו, כי טעם השו"ע מתבאר בבית יוסף (שם) בשם הרא"ש (כלל ד סי' יט) והארוחות חיים (ברכת המזון אות יא) שיש לחוש שלא יכיונו כל הברכה, ולא יצאו ידי חובתם. אבל בברכות הקצרות כמו הבדלה וכיוצא בזה שאין חשש, בודאי אין להרבות בברכות שלא לצורך. וכתב שלפי זה יש לומר גם בברכות השחר כי הגם שכל אחת בפני עצמה היא קצרה, אבל כללות כל הברכות יחד הן

ריכוך כלי פלסטיק ע"י תבשיל חם

כמובן מאליה היה ראובן ה'חברמה' של הישיבה זה שקיבל את התפקיד להפעיל את המטבח במהלך השבת על הצד היותר טוב, בשום שכל תוכננה השבת כולה לפרטי פרטים ואכן התנהלה כמתוכנן כשגריעה השעה להגיש את הטשולנט בסעודת צפרא דשבתא שם לב ראובן שקערות ההגשה והמהדרות החד פעמיות מתעוותות מעט ומשנות את צורתן בעת שפיכת התבשיל הרוחת לכולן, כבבחו ירא שמים רץ ראובן לרב הישיבה לשאול את המעשה אשר יעשה ולברר האם אין דרך חשש איסור.

וכן פסק הרמב"ם (פ"ט מהלכות שבת הלכה ו') וז"ל: המתוך אחד ממניי מתכות כל שהוא או המחמס את המתכת עד שתעשה גזלת הרי זה תולדת מבשל וכן הממסס את הדונג או את החלב או את הזפת והכופר והגופרית וכיו"ב הרי זה תולדת מבשל וחייב, כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל. והובאו דבריו להלכה במשנ"ב בסימן ש"ח ס"ק א'.

ואפי' שמלאכה זו אינה מלאכה המתקיימת לזמן מרובה (שהרי מתקשה) והרי כתב הרמב"ם (בפ"ט מהלכות שבת ה"י) שמלאכה שאינה מתקיימת אינה מלאכה שחייבים עליה בעשייתה. כתב באגלי טל (מלאכת האופה פס"ט אות י') שאפילו שכל מלאכות שבת נצרכת המלאכה להיות מתקיימת במלאכה

בנידון דידן אפי' שבפשוטו יש לאסור ריכוך כלים כמבואר לעיל כתב בשבט הלוי (שו"ת שבט הלוי ח"א אות כ"ג) להחריט שכיין שכן ידעו לרכך את הכלי אין זה נחשב כמלאכה. ואפי' שבפשוטו זה פס"ד יאמר יעזור זה שאינו מתכוין לכן הוכיח מהמגמ"א (פס"ד) בשם המ"מ שיש מלאכות שבלא כונה אינן בגדר מלאכה, וזכ"ל בשולחן שלמה (שולי הגיליון כ"ו) וזה לשונו: נראה שכל שאינו מתכוין אינו ראוי לומר פסקי רישיה הוא לעושהו ממיני שפשוטו מתכוין עושה מלאכה וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי ירצה לעושהו ממנו כל דומה לקטימת קיסם שכל שאינו קוטמו לחצות בו שיניו פטור, שכל שהוא מפני תיקון כלי מ' שאינו מקטין פטור ואפי' לר"י שמחייב בדבר שאין מתכוין.

וכן בשו"ת מגדנות אליהו (ח"ב סי' פ"ח) דן בכך בהרחבה ע"ש ומביא שם עוד טעם להחריז ע"פ החי' אדם (כלל י"ח עמ"ק ג') שכתב שיותר לטיול מאכל כהנמה בכברה וליתן לתוך האבוס אצ"פ שהמוץ נופל דרך נקבי הכברה כיון שאינו מתכוין לשם כתב דאינו פסיק לרימה אצ"פ דידן זה נאמר דוקא כשעשה מלאכה בדיו ורק אינו מוכן לפעולת המלאכה אבל במאכל לא רימה אינו מוכרז בידים אלא נתן האוכל בכברה והאוכל נופל מאליו ולא ע"י פעולה ישירה של ריקוד ולכן כתב שם דלמות ולהחריז בנידון דידן שהי' אין זה דרך ריכוך הכלי ע"י שפיכת תבשיל חם לתוכו וכיון שכך אין לדון מקרה זה כפס"ר כיון שאינו עושה מעשה המלאכה בידי ורק אינו מוכן לרימה אצ"פ כלל לא עושה מלאכה בצורת שפיתתה.

וכן הביא בספר מאור השבת משמו ("ח"ד מכתבי הגרש"א מכתב"ו) והוסיף במאור השבת שאין בכך משום חשש סתירת קלקול הכלי מפני שעדיין משתמש בכלי זה גם אחרי שהתרכך מעט והשתנתה צורתו. ואין לחשוש לשימוש עתידי בכלי כיון שזוהרנו לאחר השימוש.

אך לדעת הגר"ק (חוט שני ח"ב פכ"ט עמ' קנז) אסור לשפוך מים חמים וכן תבשיל חם כשברור שתשתנה צורת הכלי משום שמרכז בכך דבר קשה וכו"ל. לאסור, אמנם כתב שאם אין ברור שתשתנה צורתו כיון שאין כונתו לרכך וגם אין לכך חשיבות של ביטול מותר.

העולה לדינא:

כשאין ברור שהכלי יתרכך ודאי לכל הדעות מותר להניח בתוכו תבשיל חם. ואפי' שיודע שיתרכך הכלי מעט הסכמת רוב הפוסקים להקל.

ובברכי יוסף (א"ח סי' רצה אות ה) הביא את דבריו והרבה לתמוה. סוף דבר כתב שם שאחרי שהשו"ע הכריע היפך דעת מהרש"ם והמבי"ט, וכן עמא דבר כהכרעת השו"ע, שוב אין לחשוש לברכה שאינה צריכה. ועוד הביא מה שכתב המגן אברהם (סי' תריס קס"א) גם לגבי ברכת שהחינו בליל יום כיפור, שעכשיו על הרוב אין הש"ץ מכוון כנדרש להוציא את הרבים ידי חובתם. לכן נכון שהכל יברכו כל אחד לעצמו, וכחב שכן הוא גם המנהג בברכת ההלל הכולל שחא אחד מברך לעצמו. והרי בדבריו של בברכה הקצרה, ואם כי הוא הדין בברכת ההגדלה.

דעת שו"ע הרב

ועוד כתב שכל זה הוא כשכל אחד מקיים מצוה בשלימותה, אבל אם בין כולם נעשית מצוה אחת שלימה אחד מברך לכולם בכל ענין, ואין רשאים לברך כל אחד לעצמו, כגון בני ביתו של בעל הבית שבודקין את החמץ בחדר אחד מן הבית שכל נשמה המצוה ולא יצא ידי חובת ביעור חמץ עד שיבעורנו מלא חדריו, ואפילו רבים שעושים מצוה אחת שלימה לאדם אחד, כגון שפמרשין חלה מעיסותיו או קובעים מזוזות בפתחיו או מליין את בניו בשעה אחת אין רשאים לחלק, אלא צריכין לעשות ביחד כדי שיהיה אחד לכולם, שכיון שלא יצא ידי חובת מצוה זו יעשה שוב, הרי לא נגמר המצוה עד שיעשה כולם, ולכן די בברכה אחת ואסור לגרום ברכה שאינה צריכה. וסיים כי אם מלים שני תינקות של שני בני אדם רשאים לחלק ולמולם בזה אחר זה ולברך כל אחד לעצמו, ונכון לעשות כן מטעם שנבאר בפרק דעה. רמ שלא זכינו לדבריו בזה דעה לדעת טעמו.

העולה בניהון דידן

דעת המבי"ט מהרשד"ם שערי ישועה והמגן אברהם, שאינם רשאים להחליק, רק ביש טעם נכון לחלק. ודעת רבי ישראל הראשון לציון והברכי יוסף שרשאים להיחלק שכל אחד ירצה לעצמו, וכן הוא בלאורה גם דעת השו"ע. אמנם המתירים ביארו כיצד הם מפרנסים מה שכתבו הראשונים לגבי שני חתנים ושתי בריתות שיש בדרך ברכת אחת לשניהם, אא"כ יש חשש עין הרע, או חשש שהיה והיסח דעת או שיחה, או כשיש חשש שלא יכונו ליבם אליה ולהוציא ידי חובתם.

אמנם לדעת הסוברים שאין חשש ברכה שאינה צריכים כאשר יש שני חייבים נפרדים לברכה, לכאורה גם בנידון דידן, מאחר והן שתי בריתות נפרדות, כל אחת מהן היא סיבה בפני עצמה להצריך לשבח, ואם חייבים לאחד עצמם לפאת ידי חובתם בברכה אחת. ואם אמנם שאין הדבר מתיישב עם פשטות הראשונים והכרעת השו"ע והרמ"א, עכ"פ הרי כתב בראשון לציון שראוי לסמוך על זה ולהתיר לברך שתי פתמים, וכן כתב בשו"ע הרב, לכן נראה שאתם עשוינו כן על פה של מלך סמוך.

מלווה שהעביר כספים ללווה - אם הדבר הוא הוכחה שהלווה פרע

תקופה ארוכה לאחר שלוחן ערוך לפיו אין לעשות מלאכה בלילי ספירת העומר, בשורות הבאות נסקור את מקור המנהג וטעמו, את ההחלטות אף לפי הנהגות אחרות, ואת מנהגינו אנו, וכמו כן האם יש ענין להחמיר לנהוג כך. תשובה:

מקור המנהג

בטור סוף הלכות פסח (סימן תצ"ג) הביא מנהג זה וכך לשונו: "מצאתי כתוב מנהג שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה עד שחרית, משום תלמידי רבי עקיבא שמתו סמוך לשקיעת החמה ונקברו אחר שקיעת החמה והיו העם בטלים ממלאכה על כל גזרו שלא לעשות שמחה בינתיים ונהגו הנשים שלא לעשות מלאכה משתשקע החמה. ועוד, שאנו סופרים העומר אחר שקיעת החמה וכתבי: "שבע שבתות תמימות תהינה" מלשון "שבות" ולשון שמיטה... מה שנת השמיטה אסור במלאכה אף זמן ספירת העומר" עד כאן לשונו.

הנה, ביאר הטור שני טעמים למנהג זה א. פטירת תלמידי ר"ע בזמן ספירת העומר ואכן כך הביא גם השולחן ערוך (סימן תצ"ג סעיף ד') שכן נהגו הנשים.

נפק"מ למעשה

ובט"ז שם ביאר נפקותא למעשה בין הטעמים אם כבר ספר ספירת העומר, דלמעשה ש"זמן הספירה" אסור במלאכה ככתוב: "שבע שבתות" הרי שלאחר שספר מותר ואילו לטעם שמתו בו תלמידי ר' עקיבא אזי אסור עד שחרית "נפקא מינה" נוספת מבואר בפני מדידים שם דאליבא ד"בית יוסף" שסובר שביום ל"ג בעומר פסקו תלמידי רבי עקיבא למות אזי לאחר ל"ג בעומר שוב מותר כבר בעשיית מלאכה בלילה ואילו לטעם ד"זמן ספירה" אי אסור עם עצרת דא פוסקים מלספור. ומסקה "פרי מגדים" דלפי זה אחר "לג בעומר ולאחר שמנה הספירה לכולי עלמא מותר. ויש לציין שהמנהג ברורה בשער הציון (ס"ק ט"ז) כתב דלעניות דעתו אף לטעם הראשון אי אין אסור לאחר שקיעת החמה כל זמן שיעור קבורה ולא כל הלילה ובפרט לאחר ל"ג בעומר, וזהו למרות שבטור כתב במפורש "משקיעת החמה ועד שחרית".

מי ומי בכלל המנהג

והנה, לטעמים הללו נראה שאין חילוק בין אנשים לנשים ואכן כך כתב בח"ק יעקב" וב"כנסת הגדולה" שהוא הדין אנשים אמנם באליה רבה כתב שהנשים נהגו כן זכר לנשים צדקניות שהיו בימי רבי עקיבא שקדמו אצל תלמידיו להתעסק בהן, ובערוך השולחן (בסימן תצ"ג) באר את לשון הטור ונהגו הנשים כלומר: דהמנהג היה לכל, מפני שהתלמידים מתו לאחר השקיעה, אלא שלא קבלו עליהם מנהג זה אלא הנשים.

המלאכות האסורות

והנה זה ודאי שגם למנהג זה אין כל המלאכות בכללן ובכך החיים (תצ"ג) כתב בקיצור: "הינה, מלאכה גמורה וארוכה, כן כתבו האחרונים" ובפסקי תשובות הביא דברי אשל אברהם דכל מלאכה שמותרת בחול המועד ואפילו לשיטה אחת אינה בכלל המנהג! והביא שם שמוכח מדבריו שלכתוב סתם ושאר כתב מעשה אומן וציור מעשה אומן יש להחמיר.

מנהגינו

בערוך השולחן הנ"ל מסיים את דבריו במילים: "וגם עתה יש נשים שנהגות כן" מוכח שבזמנו [לפני כמאה שנים] היו שנהגו כן, אמנם בחק יעקב על השו"ע כתב: "ולא ראיתי נזהרים בזה אף הנשים" ובכך החיים הנ"ל הביא בשם ספר בית דוד סימן רע"א דאמר וראים שגם הנשים עוסקות במלאכת התפירה והאריגה וכמה מלאכות ועל כן כתב "דלא יש חיוב כלל בזה!" ומי שנהג לעשות זכר זה נהג, ומי שלא נהג לא נהג, ואפילו שכתבו סתם: "ונהגו הנשים" לא כל הנשים קאמר אלא מקצתן אותן שנהגו נהגו ובנשים שלא נהגו לא נהגו ואין למחות באותן שלא נהגו ליבטל! עד כאן דבריו. ובשו"ת דברי יציב האריך לדון בענין זה והביא עוד כמה וכמה טעמים למנהגינו שלא לנהוג מנהג זה: א. אנו נזהרים שלא להסתפר מחמת אבילות על תלמיד רבי עקיבא ודי בזה ולא במניעת מלאכה. ב. יתכן שכל מנהג הנשים הנ"ל הוא לאלו הנוקטים שאשה חייבת בספירת העומר אך לדין דקיימא לן דלא יספרו אם כן אין זמן המנהג מוגבל לזמן מסוים אלא כל הלילה וזה לא רצו שיתבטלו שהבטלה מביאה לידי שעמום.

ג. חשש נוסף שאם יאסרו במלאכה ירצו לספור ספירת העומר ובה לא נהגין. ד. ולגבי אנשים א. בזמנינו לא שכיח כ"כ שיעסקו במלאכה בזמן זה דמתפללים מעריב סמוך למנחה ובינתיים נשארים בבית הכנסת. ב. גם יש לחוש שאם יאסרו עד ספירת העומר במלאכה יבואו לספור מבעוד יום בהחפזם למלאכתם וצריך מאוד להזהר לא להקדים את צאת הכוכבים. ה. אפשר עוד שמקור האיסור הינו להסוברים דספירת העומר דאורייתא אבל להכרעת רוב הפוסקים דהוא מדרבנן הקילו במנהג זה. ומסיים בטעם נוסף ומעניין דלפי הטעם הראשון המובא בטור דנפטר קודם שקיעת החמה ונקברו לאחריה ונמצא לפי זה שהולנו דלדעת הרבה פוסקים הלאו ד"לא תלין" הנאמר במת הוא שלא יעבור עליו שקיעת החמה שמצינו בנביא יהושע שאת ה"גבעונים" ביזו על ידי שהלינו אותם על העץ, ונמצא לפי זה בהני מקומות לא ינחל להו במנהג זה דהוי כפגם ובזיון בתלמיד רבי עקיבא שנענשו בזה, והבן. עד כאן דבריו, ונמצא לפי חלק מהטעמים שמבאר דלא רק שלא נזהרים כן עתה אלא אף יש למנוע מלנהוג כן וכמבואר, וכמו שמצינו שם (סימן רט"ז): "ולא ראיתי הקדושים שינהגו בזה".

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletters.mechubarim@gmail.com

כשהלוה קנה מהמלוה קרקע או מטלטלין

א. במס' כתובות (דף ק:) נחלקו אדמו"ן וחכמים במשנה המוציא שטר חוב על חבירו והלה הוציא שמכר לו את השדה הכוונה שכשהלוה הוציא שטר שהמלוה מכר ללוה שדה וזה הוכחה שאינו חייב לו. דא"כ היית צריך לגבות חובך ולא ליתן לי קרקע, אדמו"ן אומר יכול לומר אילו הייתי חייב לך היה לך ליפרע את שלך ולא ליתן לי השדה, וחכמים אומרים זה היה פקח שמכר לו את השדה כדי שיוכל למשכנו.

ובגמ' נתבאר דהמחלוקת הוא במקום שכותבין את השטר ואח"כ נותנין הכסף ונחלקו אלה היה צריך למסור מודעה לפני המכירה על ההלוואה אבל במקום שקדו"ן נותנים את הכסף ודאי הוי הוכחה שאין חייב דהיה עליו לתפוס המעות גם לדברי חכמים. וכן נפסק בשו"ע (סי' פ"ה סעיף א').

ובקצות (ס"ק א') ובנתיבות (ס"ק ב') כתבו דאף במקום שקונים בכסף לחוד הוי הוכחה מזה שכתב שטר ודלא כתובים (ס"ב ו') ובדין זה שלחכמים הסביר רק משום שיכל למשכנו ולולא זה נראה דיש הוכחה שאינו חייב לו. ונתקשו הפוסקים מדוע לא יכול לומר המלוה צריך למכור השדה והיה צריך למעות ומצא רק את הלוה שיקנה את השדה ולא רצה שהמכירה תתבטל ולכן לא מסר מודעה ובסמ"ע ח"י (ס"ק ד') דיכולין לומר לו דלא היה לו למכור למי שיהיה אח"כ פתחון פה עליו ע"י מכירה זו. ולכן רק משום שעדיין יכול למשכן בחובו לא הוי הוכחה מזה שלא מסר מודעה, ולדבריו אם המלוה מכר מטלטלין אפילו שהלוה משך את המטלטלין ורק אח"כ שילם (דלא היה לו מה לתפוס) הוי הוכחה דהיה צריך למכור לאחר ולא למי שיהיה פתחון פה. ובנתיבות (ס"ק ד') מבאר דעיקר ההוכחה דאף במקום שכותבין ואח"כ נותנין אם היה אומר בשעת קבלת המעות שהוא תופס בעבור חובו אף שהמלוה נותן לו בפירוש על דעת המקח, תוך כדי דיבור מקבלת המעות יכול הוא לומר שתרופס עבור החוב והמקח מתבטל ואם כן הוי הוכחה שאין חוב דיכל לתפוס המעות לחובו תוכ"ד, וע"כ אם יש סברא דהוא יכול למשכן הוי הסבר מניח שעדיין החוב קיים ורצה שהמקח יצא לפועל ומשום שידע שאם ירצה יכול לגבות ממנו (כשהו בידו, ולפי"ו הוי כמו שאמר שמשעבד גם קרקעות שיקנה לאחר ההלוואה).

ולפי"ו מבאר הנתיבות דכשהמלוה מכר מטלטלין והלוה עשה משיכה קודם נתינת המעות לא הוי הוכחה דאין סברא כזו דהיה לו למכור לאחר ורק משום שיכל לתפוס המעות בתוכ"ד ולבטל המקח ובמטלטלין זה לא שייך דהם כבר בידי הקונה.

כשהלוה מכר מלוה

ב. כשהלוה מכר מלוה מטלטלין או קרקע פשוט דאם העביר החפצים או הקרקעות לפני התשלום המלוה היה צריך לעכב תשלום משום החוב ונחלקו האם גם באופן שמשלמים קודם האם היה צריך לתבוע זה בחוב ולא לשלם או דחשש שיפרע לו בקרקעות או במטלטלין אחרים, ולדעת המחבר בכל אופן שקנה קרקע הוי הוכחה שפרע חובו וביארו הנתיבות דלא היה לו ליתן שהשיעבוד שהיה לו בחובו ואבד, ולהשי"ך יכול לטעון שרצה את הקרקע הו דוקא וחשש שאם יתבע לא יתן לו, ובנתיבות (ביאורים ב') פסק דהעיקר כהרמ"א.

כשהמלוה לוח כסף מהלוה

ג. אם יש הוכחה שהמלוה לוח כסף מהלוה לאחר זמן פירעון ההלוואה נחלקו הראשונים דעת הרמ"א דעה א' בשו"ע דתמיד זה הוכחה דלא היה למלוה להיות עבד של הלוה, ודעת הרמ"ק דעה ב' בשו"ע שאם מדובר במקום שקודם כותבין השטר יכול לטעון שהיה צריך למעות ולא היה לו אפשרות אחרת, ודעת בעל המאור שלא הוי הוכחה דיכול להיות שחשב שיגבה מהלוה עידית והוא יגבה זיבורית.

ובשו"ע הביא ב' דעות דהרמ"א והרמב"ן והשו"ך הכריע כהרמ"א והנתיבות פסק למעשה כדעה א' בשו"ע דאין דרך ללות עד שפורע חובו תחילה ואף שההלוואה השניה לזמן ארוך. וכן כתב הפת"ש (עמ' ד) בשם החתם סופר (ח"מ סי' ס') דאין לסמוך על הש"ך בסי' פ"ה ס"ג. כי נעלמו ממנו דברי הרמ"א דלא נתפ? אותו הספר בימיו.

ד. אם הלוה מוכיח שהמלוה פרע לו חוב בתקופה שאחר זמן פירעון ההלוואה כתב הרמ"א דהוי הוכחה שאין חוב ודוקא כשברור שהפירעון היה אחר זמן הפירעון דאם זה לא ברור או שיכול להכחיש לא הוי הוכחה וכדלקמן. ה. כל האופנים הנ"ל הוי הוכחה רק כשנעשו בעדים דהמלוה לא יכול להכחישם, אבל אם נעשו בין המלוה והלוה באופן שיכול המלוה להכחיש לא הוי הוכחה דנאמן משום שיכל להכחיש לא הוי אגן סהדי דאין הלוואה. ו. אם יש דין ודברים על השטר וטוען שהוצרך למעות ולא היה לו פנאי לדון ברמ"א (ס"ג) כתב דלא הוי הוכחה ובנתיבות (חידושים ח') פסק דבמקום שנותנים קודם הכסף הוי הוכחה דהיה עליו לתפוס.